ἐλεύθερα Γράμματα

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΗΣ ΖΩΝΤΑΝΗΣ ΣΚΕΨΗΣ

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ ΤΗΝ 1 ΚΑΙ 15 ΚΑΘΕ ΜΗΝΑ

ΓΡΑΦΕΙΑ: ΒΟΥΚΟΥΡΕΣΤΙΟΥ 6β (ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ "ΑΕΤΟΣ") ΤΗΛ. 21-081

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΦΩΤΙΑΔΗΣ

ΑΘΗΝΑ, ΤΕΤΑΡΤΗ 15 ΜΑΪΟΥ 1946

ΤΙΜΗ ΔΡ. 500 —— ΑΡΙΘΜΟΣ 43

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Σ. ΠΑΤΑΤΖΗ: Ξυπόλυτοι θεοί
Α. ΠΑΝΣΕΛΗΝΟΥ: Φωνὴ κινδύνου
ΑΓΓ. ΣΙΚΕΛΙΑΝΟΥ: «Ὁ Χριστὸς στὴ Ρώμη»
ΗΛΙΑ ΒΕΝΕΖΗ: Παρασκευὴ
ΝΙΚΟΥ ΠΑΠΠΑ: Τὸ στοιχεῖο τῆς ἐπικαιρότητας
ΜΑΡΚΟΥ ΑΥΓΕΡΗ: Μιὰ νέα δημιουργία
Κ. ΦΡΙΛΙΓΓΟΥ: Χορικὸ ἀπὸ τὶς «Φοίνισσες»
Κ. ΔΕΣΠΟΤΟΠΟΥΛΟΥ: Σοβιετικὰ νειάτα
ΣΠΥΡΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ: Τέχνη καὶ κόμματα
ΓΙΑΝΝΗ ΣΚΑΡΙΜΠΑ, ΚΟΥΛΗ ΑΛΕΠΗ: Ποίηση
Ε. ΚΟΡΦΙΑΤΗ: Πραχτικὴ ζωὴ καὶ ἐπιστήμη
ΑΛ. ΚΕΣΣΑΝΛΗ: Τὸ παιδικὸ ψέμα
Ι EFREMOV: Ἡ στοιχειωμένη λίμνη
Β. ΡΩΤΑ, ΛΕΩΝ. ΠΑΥΛΙΔΗ: Κριτικὴ
Ρ. ΛΕΒΙΤΑΝ: Μιὰ ἐπίσκεψη στὸν Δ. Σοστακόβιτς

ΞΥΠΟΛΥΤΟΙ ΘΕΟΙ

Τοῦ Σ. ΠΑΤΑΤΖΗ

Εἶπανε πὼς ὁ καλλιτέχνης εἶναι: Δημιουργός, Δάσκαλος, Ἡγέτης Προφήτης καὶ τὰ λοιπὰ καὶ τὰ λοιπά. Ὁ Ἄλκης Θρύλος, ξεπερνώντας ὅλους αὐτοὺς σὲ φαντασία καὶ μεγαλοστομία (παρὰ λίγο νὰ προστέσω: καὶ χιοῦμορ) τὸν θέλει... Θεό!

Παίρνει, σοῦ λέει, τὸν «πηλὸ» τῆς ζωῆς καὶ τοῦ δίνει μορφή. Παίρνει ὅλο αὐτὸ τὸ χαώδικο, τὸ ἀντιφατικό, τὸ ρευστὸ ὑλικὸ τῆς ζωῆς καὶ τὸ ὑποτάσσει σὲ νόμους καλλιτεχνικούς.

Σπουδαῖο ἐπάγγελμα, θὰ πεῖ κανείς. Κι' ἀλήθεια θάτανε σπουδαῖο ἐπάγγελμα ἂν ἦταν ἐπάγγελμα. Γιατὶ δὲν εἶναι βέβαια. Τὸ Κράτος, ποὺ εἶναι ἡ δυναμικὴ ἔκφραση τῆς σημερνῆς κοινωνίας ἀρνιέται νὰ τὸ δεχτεῖ σὰν τέτοιο. Κι' ἔτσι παρουσιάζονται τοῦτα τὰ περίεργα ποὺ τὰ συνηθίσαμε τόσο ὅσο χρειάζεται γιὰ νὰ μὴ μᾶς φαίνονται περίεργα: Ὁ ἐκδότης ἀσκεῖ «σπουδαῖαν κοινωνικὴν λειτουργίαν», κάνει ἕνα σοβαρώτατο ἐπάγγελμα. Γιατί; Γιατὶ σοῦ λέει: «Ναί, σοῦ βγάζω τὸ βιβλίο σου». Ἐσὺ ποὺ ἔγραψες τὸ βιβλίο, τί κάνεις; Προφανῶς μόνον ἀνοησία.

Ὁ τυπογράφος ποὺ τὸ τυπώνει εἶναι κι' αὐτὸς ἐπαγγελματίας. Τὸ ἴδιο κι' ὁ σχεδιαστής, ὁ διορθωτής, ὁ βιβλιοπώλης κλπ. Μονάχα ὁ συγγραφέας εἶναι «ἐρασιτέχνης»! Μὰ τί θὰ πεῖ ἐρασιτέχνης; Φούτ - μπὼλ παίζουμε; Ὁρισμένες δουλειὲς εἶναι ἐντελῶς ἀσυμβίβαστες μὲ τὸν ἐρασιτεχνισμό. Δὲν μπορεῖ νὰ φανταστεῖ κανεὶς ἕνα γιατρὸ π. χ. ἐρασιτέχνη. Οὔτε, φυσικά, ἕνα δεσπότη ἢ ἕνα ναύαρχο. Φαίνεται ὅμως πὼς κατορθώνουμε νὰ φανταζόμαστε καὶ τ' ἀφάνταστα. Κ' ὕστερα φωνασκοῦμε καὶ περιμένουμε μὲ ἱλαρὸ μεσσιανισμὸ τὸ «μεγάλο ἔργο»! Ποιὸς μπορεῖ νὰ δώσει τέτοιο ἔργο; Σίγουρα, μονάχα ἕνας «Θεός». Ὅμως — πρός... Θεοῦ! — μπορεῖτε νὰ

(Συνέχεια στὴ σελίδα 138)

ΦΩΝΗ ΚΙΝΔΥΝΟΥ

Τοῦ Α. ΠΑΝΣΕΛΗΝΟΥ

Ἕνας χρόνος ἔκλεισε ἀπὸ τὴ μέρα ποὺ ἐπὶ τέλους γονάτισε καὶ ἡ Γερμανία, τὸ ἐπιστημονικὸ αὐτὸ ἐργαστήριο τοῦ φασιστικοῦ κακουργήματος, κι' ὁ κόσμος ὅλος, ἄλλοῦ πιὸ λίγο, ἄλλοῦ πιὸ πολύ, ἀνεσαίνει. Ὁ δημιουργικὸς δυναμισμὸς τῶν λαῶν ποὺ δοκιμαστήκανε ἀπὸ τὴν πιὸ φρικτὴ ἱστορικὴ περιπέτεια, ἄλλοῦ πιο ἐλεύθερος, ἄλλοῦ πιὸ περιορισμένος, προσπαθεῖ ν' ἀνοικοδομήσει τὰ ἐρείπια, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐξασφαλίσει ὁριστικὰ τὶς προϋποθέσεις ποὺ θὰ ἐπιτρέψουνε, ἀπὸ δῶ κι' ἐμπρός, στοὺς ἀνθρώπους νὰ ἐλέγχουν καὶ νὰ κυβερνοῦνε τὴ μοῖρα τους. Ἡ Δημοκρατία ποὺ τόσο τὴν πολέμησε, ποὺ τὴν εἰρωνεύτηκε καὶ τὴν καταδίκασε ὁ φασισμός, γίνεται πάλι τὸ γενικὸ αἴτημα τῶν ἀνθρώπων: ἡ ἀφετηρία καὶ ὁ σκοπός.

Μονάχα ἡ Ἑλλάδα μένει ἔξω ἀπὸ τὸν παγκόσμιο τοῦτο ρυθμό. Ἡ Ἑλλάδα καὶ ἡ Ἱσπανία! Μπλεγμένες στοὺς μικρόψυχους

(Συνέχεια στὴ σελίδα 138)

ΘΕΟΦΙΛΟΥ: Οἱ νεόνυμφοι

Χρονικά

8 ΜΑΪΟΥ 1945

Οἱ λαοὶ πίστευαν, μέσα στὰ χρόνια τῆς φρίκης, πὼς ἡ ἡμερομηνία αὐτὴ θὰ ἤτανε γραμμένη στὴν τοφόπετρα, ποὺ κάτω της, σ' ὅλα τὰ πλάτη τῆς γῆς θὰ κοιτόταν νεκρὸς ὁ φασισμός.

Ἕνας χρόνος πέρασε ἀπὸ τότε κ' οἱ προσδοκίες τοῦ λαοῦ μας διαψεύστηκαν ὅλες, πέρα γιὰ πέρα. Πίστευε πὼς ἡ μέρα αὐτὴ θὰ στεκόταν καὶ γιὰ μᾶς ἡ ἀφετηρία μιᾶς νέας ζωῆς, πιὸ ἀληθινῆς, πιὸ δίκιας καὶ πιὸ πολιτισμένης. Πίστευε πὼς ἡ περίφημη ἐκείνη χάρτα τοῦ Ἀτλαντικοῦ, ποὺ ὑποσχόταν νὰ λυτρώσει τὸν κόσμο ἀπὸ τὴ βία, τὸ φόβο καὶ τὴν ἔνδεια δὲν ἦταν ἕνα κουρελόχαρτο. Καὶ γι' αὐτὸ ὑπόμενε καὶ θυσίασε τὰ πάντα. Λεφούσι ἀτέλειωτο οἱ ἀδικαίωτοι νεκροί του. Στάχτη καὶ θρῆνος τόσα καὶ τόσα χωριά του.

Κ' ἡ ἀνταμοιβή; Τοῦτα πῆραν ὅλα — κι' αὐτὴ τὴ λίγη γαρὰ μιᾶς κάποιας λευτεριᾶς. Ποδοπάτησαν ἀκόμα καὶ τὶς δάφνες τῆς δόξας του. Τὴν πατρίδα του ποὺ τὴν ὀνειροπολοῦσε ν' ἀστράφτει στὸ φῶς, τὴ βλέπει τώρα νὰ ἔχει γίνει μιὰ ἀπὸ τὶς πιὸ σκοτεινὲς φυλακὲς τοῦ κόσμου.

Δὲν εἶναι ὅμως ἡ Ἑλλάδα ὑπεύθυνη γιὰ τὴν τραγικὴ αὐτὴ μοῖρα της, μὰ ἡ Μεγάλη ἐκείνη Σύμμαχός της, ποὺ στὶς κρίσιμες ὧρες τοῦ ἀγώνα δὲν ἔπαυε νὰ λέει, πὼς θὰ τῆς χρωστοῦσε «αἰώνια εὐγνωμοσύνη!»

Στὴν πάλη αὐτὴ ἐνάντια σ' ὅλους τοὺς Μεσαίωνες, ὁ λαός μας ἔχει κερδίσει ἀπὸ καιρὸ τὴν ἠθικὴ νίκη. Μπροστὰ στὴν παγκόσμια συνείδηση ἐκτεθειμένη βρίσκεται ἡ τιμὴ ἐκείνων, ὅπου στραγγαλίζουν τὴ δημοκρατία στὸν τόπο ποὺ πρωτογεννήθηκε.

ΦΩΝΗ ΚΙΝΔΥΝΟΥ

(Συνέχεια ἀπὸ τὴ σελίδα 137)

ὑπολογισμοὺς μερικῶν νικητῶν, ριγμένες πάνω στὸ δρόμο τῶν συμφερόντων τους, εἶναι ἀνάγκη νὰ κρατηθοῦν στὴ σκλαβιά, γιατὶ ὑπάρχει στοὺς ἰσχυροὺς ἡ ἀντίληψη πὼς τοὺς σκλάβους μπορεῖ κανεὶς καὶ τοὺς μεταχειρίζεται εὐκολώτερα ἀπὸ τοὺς φίλους. Γιατὶ πιστεύουν ἴσως πὼς χάσανε πιὰ καὶ τὴ δυνατότητα νἆχουνε φίλους.

Καὶ νὰ ποὺ σήμερα ἡ μικρὴ χώρα, ποὺ πρόσφερε τὶς πιὸ μεγάλες θυσίες στὸν πόλεμο γιὰ τὴ λευτεριά, παραδίνεται μὲ τὴν πιὸ ἀνάλγητη ὑποκρισία, στὰ χέρια τοῦ ἑλληνικοῦ φασισμοῦ, ποὺ δὲν παρουσιάζεται κἀν μετανοιωμένος, ἀλλὰ μὲ τὸ αἴσθημα τῆς ἀλληλεγγύης πρὸς τὸ διεθνῆ φασισμὸ ποὺ νικήθηκε, σὰν ἕνα πρῶτο τμῆμα του ποὺ κατάφερε νὰ ξανάρθει στὴν ἐξουσία, παρουσιάζεται ὡς ἐκδικητής ! Τίποτα δὲ θὰ μείνει στὴ θέση του.

Στὴ νομοθεσία καταργοῦνται ἕνας - ἕνας οἱ νόμοι ποὺ ἐξασφαλίζαν γιὰ τὸ λαὸ ἕνα στοιχειῶδες ἐπίπεδο κάτω ἀπὸ μιὰ δημοκρατοφανῆ ἐπιφάνεια καὶ ἀναβιώνουν οἱ θεσμοὶ τῆς 4ης Αὐγούστου. Καὶ γιὰ νὰ μὴ μείνει οὔτε προσχηματικὰ μειωμένη ἡ Δικτατορία, καταργεῖται ὁ Ἀστικὸς Κώδικας ποὺ εἶχε ζωὴ δυὸ μηνῶν μόλις, καὶ ἐφαρμόζεται ἀναδρομικὰ ὁ Κώδικας τῆς Δικτατορίας, μ' ὅλο ποὺ δὲν ὑπῆρχε καμμιὰ οὐσιαστικὴ διαφορὰ ἀνάμεσα στοὺς δυὸ Κώδικες.

Στὴν Παιδεία τὰ ἴδια. Ἡ Δημοτικὴ γλῶσσα περιορίζεται πάλι, Οἱ ἀνώτεροι ὑπάλληλοι τοῦ Ὑπουργείου, κι' ὅσοι ἀκόμα εἶτανε μετριοπαθεῖς, παραμερίζουνται καὶ στὴ θέση τους μπαίνουνε οἱ παράγοντες τῆς Δικτατορίας. Οἱ κατώτεροι διώχνουνται χωρὶς πρόσχημα, οἱ δασκάλοι παύουνται καὶ τὰ ἐκπαιδευτικὰ προγράμματα μοιάζουνε πάλι μὲ κειμήλια μεσαιωνικά. Γέροι βρυκόλακες, ἀναστήνουνται ἀπὸ τὴν πνευματικὴ ἐπιθανάτια κλίνη τους καὶ μπαίνουν ξανὰ ἐπὶ κεφαλῆς τῆς μεταπολεμικῆς μας Παιδείας. Τὸ κωμικὸ ξεπερνᾶ πιὰ τὰ ὅριά του, καὶ γίνεται τραγικό, — γιὰ τὴν ἐθνικὴ μας κατάντια, —ὅταν στὸ Ἐθνικὸ Θέατρο ἀπαγορεύεται, ὅπως λέν, νὰ παιχτεῖ ἡ «Σίβυλλα» τοῦ Σικελιανοῦ, ὅταν στὸ Ραδιοφωνικό μας σταθμό, ἀπαγορεύεται ὁμιλία γιὰ τὴ Γαλλικὴ Ἐπανάσταση. Τὰ παραδείγματα εἶναι ἀμέτρητα.

Ὁ Φασισμὸς ξανασήκωσε τὸ κεφάλι του, σὲ μιὰ γωνιὰ τῆς Εὐρώπης κι' αὐτὴ ἡ γωνιὰ εἶναι ἡ Ἑλλάδα. Στὰ 1946 ! Οἱ Ἐπιτροπὲς Ἀσφαλείας, τὸ εἰδεχθέστερο αὐτὸ δημιούργημα τοῦ προπολεμικοῦ φασισμοῦ, ἑτοιμάζουνται πάλι γιὰ ν' ἀλυσοδέσουν τὸ Πνεῦμα.

Ἡ κραυγὴ τοῦ κινδύνου πρέπει ν' ἀκουσθεῖ σ' ὅλο τὸν κόσμο. Οἱ συμφορὲς εἶναι πρόσφατες καὶ δὲ θ' ἀκουστεῖ στὸ κενό. Οἱ πληγὲς τῶν λαῶν δὲν κλειστήκανε καὶ πίσω ἀπὸ τὶς ἀνοιχτὲς πληγὲς ἀγρυπνάει ἀκόμα ἡ ψυχὴ τῶν ἀνθρώπων. Δὲν κινδυνεύει ἕνα κόμμα μονάχα, κινδυνεύει πάλι ἡ ἀνθρωπότητα. Κινδυνεύουν ἀκόμα κι' οἱ φτωχοὶ ἀσυνείδητοι ποῦναι φασίστες ἀπὸ φανατισμὸ κι' ἀπὸ στενοκεφαλιά. Κινδυνεύει ὁριστικὰ ὁ πολιτισμός, — ὅ,τι ἀπόμεινε ἀπ' αὐτόν.

Τὴν ὥρα τούτη τὴν κρίσιμη τοῦ κινδύνου, στοὺς δημοκράτες ὅλων τῶν ἀποχρώσεων, καὶ στοὺς πνευματικοὺς ἀνθρώπους ὅλου τοῦ τόπου, πέφτει ἡ πρωτοβουλία γιὰ μιὰ σωτήρια ἀντίδραση. Γιατὶ χωρὶς τὴ Δημοκρατία δὲν ὑπάρχει Λευτεριὰ καὶ χωρὶς Λευτεριὰ δὲν ὑπάρχει Πνεῦμα. Ἡ ἰδέα τῆς Δημοκρατίας δὲν εἶναι στάσιμη κι' ἀνεξέλιχτη ἀλλὰ παίρνει νόημα ἀπὸ τὸ φορέα της. Δὲ μποροῦμε νὰ λεγόμαστε δημοκράτες, προσηλωμένοι πλατωνικὰ σ' ἕνα ἰδεῶδες ποὺ δὲν τὸ ἐπιβεβαιώνει ἡ πραγματικότητα καὶ γι' αὐτὸ δὲ ζητάει καμμιὰ δράση, ὅπως ἐπίσης δὲ μποροῦμε νἆμαστε δημοκράτες ὅταν ὁ ἑνιόμαστε στὸν ἀντικρυνό μας τὸ δικαίωμα νὰ ἔχει μὲ μᾶς μιὰ διαφορὰ στὴν ἀντίληψή του γιὰ τὴ Δημοκρατία.

Τὸ κοινὸ γνώρισμά μας, στὴν κρίσιμη ὥρα πρέπει νἆναι ὁ ἀγώνας γιὰ τὴ Δημοκρατία κ' ἡ θυσία γιὰ τὴν ὑπεσάσπιση τοῦ Πνεύματος. Καὶ στὸν ἀγῶνα τοῦτον, ἔχουνε θέση ὅλες οἱ εὐγενικὲς καοδιὲς τῆς Ἑλλάδας. Ἡ Δημοκρατία θὰ νικήσει αὐτὴ τὴ φορὰ καὶ στὸν τόπο μας, γιατὶ νικάει παντοῦ. Καὶ γι' αὐτὸ ἂν τυχὸν νικηθεῖ, ἕνα μενάλο μέρος τῆς εὐθύνης θὰ τὄχουν οἱ Δημοκράτες. Πρῶτα οἱ Ἕλληνες Δημοκράτες, καὶ οἱ ξένοι μετά.

ΝΕΟΣ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟΣ

Στὶς 11 τοῦ Μάη ἔγινε στὴν αἴθουσα τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν ἡ ἐπίσημη ὑποδοχὴ τοῦ νέου μέλους της, κ. Κωνσταντίνου Ρωμαίου.

Ὁ κ. Ρωμαῖος εἶναι ἀπὸ τοὺς ἐπιστήμονες ποὺ χωρὶς θόρυβο ἔχουν ἀφιερωθεῖ στὴν ἔρευνα, ὄχι ξερὰ καὶ ἀκαδημαϊκά, ἀλλὰ ζωντανὰ καὶ γόνιμα. Ἀρχαιολόγος μὲ καλλιτεχνικὴ διάθεση, κύτταξε τὰ ἔργα τῆς ἀρχαίας τέχνης ὄχι μονάχα σὰν λείψανα μιᾶς περασμένης ἐποχῆς, ἀλλὰ σὰν ζωντανὰ δημιουργήματα ζωντανῶν ἐποχῶν, μὲ τὴν ψυχική τους ἀτμόσφαιρα, τὶς πολιτικές τους προϋποθέσεις καὶ τὴ λαϊκή τους πνοή. Γι' αὐτὸ κι' ὁ κ. Ρωμαῖος ἔχει δέσει τὴν ἀρχαιολογία μὲ τὴ λαογραφία, κι' ἔχει ἐρευνήσει μὲ τὴν ἴδια ἐπιστημονικὴ καὶ στοργικὴ διάθεση τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα τοῦ ἀρχαίου καὶ τοῦ σύγχρονου ἑλληνικοῦ λαοῦ.

Στὴν ὁμιλία του τῆς Ἀκαδημίας ὁ κ. Ρωμαῖος ἀνάπτυξε τὸ θέμα «Ἐπιστήμη καὶ τέχνη». Ἁπλᾶ, ἤρεμα, παραστατικά, ἔδειξε πόσο εἶναι ἀπαραίτητη ἡ συναισθηματικὴ προδιάθεση τοῦ ἐπιστήμονα μπροστὰ σὲ κάθε ἐρευνώμενη ἐκδήλωση τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς, κι' ἀνάφερε παραδείγματα ἐφαρμογῆς τῆς προϋπόθεσης αὐτῆς στὴν Ἀρχαιολογία, τὴν Ἱστορία, τὴν Ἰατρική, τὴ Λαογραφία. Μὲ τὴν τελευταία αὐτὴ ἐπιστήμη βρῆκε τὴν εὐκαιρία νὰ μιλήσει γιὰ τὴν ἀξία τοῦ λαοῦ μας, τὴν αἰώνια ψυχική του ὑπεροχὴ καὶ τὸν ἀξιοθαύμαστο ἡρωϊσμό του στὸν τελευταῖο πόλεμο, τόσο στὰ βουνὰ τῆς Ἀλβανίας ὅσο καὶ στὸν ἀγῶνα τῆς Ἀντίστασης. Καὶ τόνισε τὴν ὑποχρέωση ποὺ ἔχουν οἱ ἐπιστήμονες νὰ δοῦν μὲ στοργὴ τὸ λαὸ αὐτό, νὰ ἐμπνευσθοῦν ἀπὸ τὴν ψυχή του, νὰ ὑπηρφανευθοῦν ποὺ εἶναι παιδιά του. Ὁ κ. Ρωμαῖος εἶναι ἀπὸ τοὺς ἐπιστήμονες, ποὺ μέσα στὶς σοφὲς ἀσχολίες τους δὲν ξέχασαν τὸν ἄνθρωπο καὶ τὰ διαφέροντά του. Στοὺς δύσκολους καιροὺς ποὺ περνᾶμε, ἔχει ἐντάξει τὸν ἑαυτό του κοντὰ στὸν ἀγωνιζόμενο λαό.

ΘΕΑΤΡΙΚΑ

Φτάνει νὰ ρίξει κανεὶς μιὰ ματιὰ στὰ νέα διοικητικὰ συμβούλια τῆς Ἐθνικῆς καὶ τῆς Λυρικῆς μας σκηνῆς γιὰ νὰ καταλάβει ποιὸ πνεῦμα θὰ ἐμπνέει τώρα τὰ δυὸ αὐτὰ κρατικά μας θέατρα.

Ἀπ' ὅσους διορίστηκαν, ἂν ἐξαιρεθοῦν ἕνας δυό, οἱ ἄλλοι ἔχουν διακριθεῖ γιὰ τὸν φανατικὸ καθαρευουσιανισμό τους, γιὰ τὴν ἀκατανοησία τῆς λογοτεχνίας τοῦ τόπου μας καὶ γενικὰ γιὰ τὴν ἀντιδραστική τους σκέψη καὶ θέση.

Ὅσο γι' αὐτοὺς ποὺ ἐξαιρέσαμε, μὲ λύπη μας σημειώνουμε τὴ συμμετοχή τους σὲ τέτοια συμβούλια.

ΕΙΔΟΠΟΙΗΣΗ

Εἰδοποιοῦμε τοὺς ἀναγνῶστες μας πὼς ἡ ἑβδομαδιαία διαφήμισή μας στὴν «ΕΛΛΑΔΑ» τοῦ κ. Γ. Παπανδρέου γίνεται ἀπὸ καλὴ καὶ μόνο θέληση τῆς ἐφημερίδας αὐτῆς καὶ δὲν πληρώνεται ἀπὸ τὸ περιοδικό μας.

Γιατί ὅμως ἐνογλεῖται ἡ «ΕΛΛΑΣ» ἀπὸ τὴν ἀθόρυβη, ὅπως γράφει, ἐργασία μας;

Μήπως γιατὶ τὴ δική της γέννηση κι' ἀναγκαστικὴ κυκλοφορία συνόδευαν οἱ θόρυβοι τῶν ἀνγλικῶν ἀεροπλάνων τὸν Δεκέμβριο τοῦ 1944; Ἢ μήπως γιατὶ πέσα στὸ θόρυβο ξέγνᾶς πιὸ εὔκολα τὴ συνείδησή σου καὶ φωνάζεις: «πιστεύομεν εἰς τὴν λαοκρατίαν!»;

ΣΗΑΙΒΙΡΥΜ Ο ΩΡΑΙΟΣ

Κάθε Κυριακὴ μεταδίδεται ἀπὸ τὸ ραδιόφωνο μιὰ φιλολογικὴ ὁμιλία. Τὴν περασμένη Κυριακὴ ἤτανε πιὸ βαθυστόχαστη ἀπὸ ποτέ. Ὁ ὁμιλητὴς διαπίστωσε τὴν καταστρεφτικὴ ἐπιρροὴ τῆς ὑλικῆς μορφῆς ὁρισμένων λογοτεχνῶν ἀπάνω στὸ ἔργο τους.

Τ' «ἀηδόνι» ἐλάλησε. Κι' ὅλος ὁ κόσμος ξέρει πόσο μοιραία καὶ κλασσικὴ εἶναι ἡ ὁμορφιά του! Δὲν ἔχει καμμιὰ σημασία ἂν δὲν συμφωνεῖ κανεὶς ἄλλος. Φθόνος! Φτάνει πὼς πιστεύει ὁ ἴδιος στὴν καλλονή του... ὅπως κι' ὁ ἥρωάς του ὁ Ἀσημάκης Γαρουφαλῆς ὁ ὡραῖος.

Ἀπὸ τὴ στιγμὴ ποὺ θὰ παρθεῖ ἡ μεγάλη καὶ βαρύτατης ὀλκῆς ἀπόφαση, τὸ ἄτομο μπαίνει σ' ἕναν ὁρισμένον κόσμο δημιουργίας. Τώρα ὑψώνουνται μπροστά του συγκεκριμένα προβλήματα, σκοποὶ καὶ τέρματα. Τώρ' ἀρχίζει ὁ μεγάλος ἀγώνας, ποὺ θὰ φέρει στὴν ἐπιτυχία ἢ στὸ ναυάγιο.

Δ. ΓΛΗΝΟΣ

ΞΥΠΟΛΥΤΟΙ ΘΕΟΙ

(Συνέχεια ἀπὸ τὴ σελίδα 137)

φανταστεῖτε ἕναν «Θεὸ» ξυπόλυτο γυμνό, πεινασμένο, ἄστεγο; Ἕναν «ἄνεργο Θεό»; Ἕνας τέτοιος «Θεὸς» δὲν μπορεῖ νὰ κάνει «μεγάλο ἔργο». Τὸ πολὺ-πολὺ νὰ κάνει καμμιὰ μέρα μιὰ «μεγάλη διάρρηξη». Ἢ ἀκόμα ἐπιχειρῆστε νὰ φανταστεῖτε ἕνα «Θεὸ» λογιστὴ ποὺ θἆναι βυθισμένος ὡς τὸ λαιμὸ στοὺς ἀριθμοὺς κι' ἀπὸ τὸ λαιμὸ καὶ πάνω στὴν τέχνη! Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς θἆναι «Θεὸς» ὅταν πρέπει νἆναι λογιστὴς καὶ λογιστὴς ὅταν πρέπει νἆναι «Θεός».

Ὅλα αὐτὰ βέβαια εἶναι ἄρνηση, δηλαδὴ εὔκολο πρᾶγμα. Οἱ δυσκολίες ἀρχίζουν ἀπ' τὴ στιγμὴ ποὺ θ' ἀντικρύσει κανεὶς τὸ θέμα δημιουργικά: Πῶς θὰ μπορέσουν οἱ συγγραφεῖς ν' ἀποχτήσουνε ἐπαγγελματική συνείδηση κι' ἐπαγγελματικὴ ὀντότητα, πῶς θὰ κατοχυρωθοῦν ἐπαγγελματικὰ γιὰ ν' ἀφοσιωθοῦν ὁλόπλευρα καὶ ἀπερίσπαστα στὴ μεγάλη τους κοινωνικὴ ἀποστολή; Ἡ ἀπάντηση εἶναι πρόχειρη : Νὰ τοὺς βοηθήσει τὸ Κράτος. Αὐτὸ ὅμως μπορεῖ νὰ τὸ πεῖ κανεὶς μονάχα ὅταν θέλει νὰ κάνει χιοῦμορ. Γιατὶ ἡ σημερινὴ κοινωνία δὲν ἔχει καμμιὰ διάθεση οὔτε καὶ κανένα συφέρο ν' ἀνεβάσει τὴν πνευματικὴ κι' ἐκπολιτιστικὴ στάθμη τοῦ λαοῦ. Ὁ ἐξευπνος σκλάβος εἶναι πάντα ὁ χειρότερος.

Μιὰ μονάχα ἐλπίδα ἀπομένει: Οἱ ἀγῶνες καὶ οἱ μαζικὲς προσπάθειες τῶν ἰδιων τῶν συγγραφέων. Κι' ἀπὸ τὴν ἄποψη αὐτὴ ἡ ἵδρυση δικοῦ τους ἐκδοτικοῦ ὀργανισμοῦ εἶναι τὸ πιὸ ἐλπιδοφόρο μήνυμα.

"Ο ΧΡΙΣΤΟΣ ΣΤΗ ΡΩΜΗ,,

(Ἀπόσπασμα)

Τοῦ Ἄγγελου ΣΙΚΕΛΙΑΝΟΥ

3. (τελευταῖο)

Ο ΠΕΤΡΟΣ
Ἀδέρφια.,. Ἀδέρφια.. Δὲν ἐδιάβηκε ἀπὸ δῶθε;

Ο ΑΡΙΣΤΑΡΧΟΣ
Ἐδιάβη;!.., Ποιός; Μὰ ἐσὺ τρεκλίζεις.. Σὲ χτυπῆσαν;
Σὲ κυνηγῆσαν; Στάσου!., ἀνάσανε λικάκι!,.

Ο ΠΕΤΡΟΣ
Δὲ διάβη ἐδῶθε;

Ο ΑΡΙΣΤΑΡΧΟΣ
Ποιός;

Ο ΠΕΤΡΟΣ (μὲ τρανὴ σπαραχτικὴ φωνή).
Ὁ Κύριος!

Ο ΑΡΙΣΤΑΡΧΟΣ
Πέτρε, τὶ εἶπες; Ξαναπές το!

Ο ΠΕΤΡΟΣ,
Ὁ Κύριος,. εἶπα.

Ο ΑΡΙΣΤΑΡΧΟΣ
Πέτρε! Πότε; Ποῦ τὸν εἶδες;

Ο ΠΕΤΡΟΣ
Ἄχ, δὲν Τὸν φτάνω... Ξέρω πιὰ πὼς δὲν Τὸν φτάνω,,
Τρανὸ εἶν' τὸ βῆμα Του, καὶ πάτησε στὴ Ρώμη...
Κ' ἕνα εἶν' τὸ βῆμα Του κι' ὁ χτύπος τῆς καρδιάς μου...
Κι' ἂν ἡ καρδιά μου δὲ σταθεῖ, τὸ βῆμα τοῦτο
δὲ θὰ τ' ἀκούσω πιὰ ποτέ. Ἀδέρφια, ἀδέρφια,
Τὸν εἶδα.. Ἐγώ, γιὰ κάθε εὐτέλεια κι' ἀτιμία
ὁ ἔνοχος πάντα, ἐγώ, τὸ σκύβαλο, Τὸν εἶδα.,

* * *

Ο ΤΙΜΟΘΕΟΣ
Λοιπὸν σοῦ μίλησε, καὶ σοῦ 'πε κι' ἄλλα ἀκόμα;..

Ο ΠΕΤΡΟΣ
Ναί, ναί, τὸ ξέρω. Ἄλλο ἀπὸ τοῦτο δὲν προφταίνω,
παρὰ ὅσα μοῦ 'πε νὰ σᾶς πῶ... Ἀδέρφια, ἀκοῦτε..
Κ' εἶχα ριγμένο τὸ κεφάλι μου στὸ χῶμα,
καὶ τὸ κεφάλι μου στὰ πόδια Του ἀκουμποῦσε...
Καὶ τότε, ὡς μέσα μου νὰ ξύπνησε ἡ μιλιὰ Του,
ἡ τελευταία μιλιὰ Του π' ἄκουσα: «Θυμᾶσαι,
σὰ σοῦ 'πα, Πέτρε: «Μ' ἀγαπᾶς; Βόσκε τ' ἀρνιά μου...»
καὶ σοῦ ξανάπα: «Μ' ἀγαπᾶς; Βόσκε τ' ἀρνιά μου...»
καὶ πάλι σοῦ 'πα: «Μ' ἀγαπᾶς; Βόσκε τ' ἀρνιά μου..,»
Θυμάσαι, Πέτρε;» θάρρεψα ἔλεγε... Μά, ξάφνου,
τὴ νύχτα ἐξέσκισε κραυγὴ ποὺ πιὰ δὲν ἤταν
βροντὴ νὰ πεῖς καὶ κεραυνός, παρὰ ἡ φωνή Του,
ἡ ἴδια φωνή Του, μὰ σὰ σάλπιγγα, καινούρια,
κι' ἄλλος ὁ τρόπος της, κι' ὁ ἀχός, κ' ἡ δύναμή της...
(Μικρὴ σιγὴ)
«Πέτρε, δὲν εἶν' ἡ νύχτα πιὰ ποὺ οἱ δάδες πορευόνταν
γιὰ νὰ μὲ ζώσουν, καὶ τὰ πόδια σου σκοντάβαν
καὶ τρέκλιζαν στὸ Χείμαρρο τῶν Κέδρων... Πέτρε,
δὲν εἶν' ἡ νύχτα ποὺ σὲ ρώτησε γιὰ μένα ἡ δούλα
ἂν μ' εἶδες, καὶ μ' ἀρνήθης τρεῖς φορὲς στὴν ἴδια...
Πέτρε, δὲν εἶν' ἡ αὐγὴ ποὺ λάλησεν ὁ πετεινός, κι ὁ νοῦς σου,
θαμπὰ ὡς ἐξύπνησε καὶ μ' ἔφερε μπροστά του,
τὰ μάτια σου ἄνοιξ' ἄξαφνα στὸ πικρὸ κλάμα,..
Πέτρε, ὅλα τοῦτα εἶναι μακριά, καὶ ξέχασέ τα...
Πέτρε, ὅλα ξέχασ' τα,.. Μοῦ λείπουν τ' ἀγκωνάρια
τοῦ Ναοῦ μου!.. Πέτρε, ἀκοῦς; Μοῦ χρειάζονται ἄντρες!
Δὲ θέλω θρήνους πιά!,. Μοῦ χρειάζονται ἄντρες!..
Δὲν εἶσαι πιὰ ἁλιέας ἀνθρώπων μὲς στὸ ρέμα
τῆς τύχης, ὄχι· κι ὁποιος ἔμπει μὲς στὸ δίχτυ..
Δὲν εἶν' ἡ λίμνη ἐδῶ τῆς Γαλιλαίας, τὸ ψάρεμά σου
νὰ τὸ γυρεύεις στὰ ρηχά,. Μοῦ χρειάζονται ἄντρες!...»
(Ἐνῶ μιλάει ὁ Πέτρος, οἱ φωτιὲς στὴ Ρώμη μεγαλώνουνε ὁλοένα καὶ γεμίζουν ἀπ' τ' ἀντίφεγγο ὅλη τὴ σκηνή. Μικρὴ σιγή. Κατόπι ἀκούγονται δειλὲς φωνὲς ἀπ' τὸ λαό).

* * *

ΜΑΝΑΗΝ (στημένος ὄρθιος μ' ὅλο του τὸ ἀνάστημα ἀναταμένο ἀντίκρυ ἀπὸ τὸ πλῆθος ποὺ ὅλο μεγαλώνει).
Πολὺν ἐσώπασα καιρό,. Θὰ κράξω τώρα
σὰν τὴ γυναίκα ποὺ γεννάει!.. Σὰν τὸ λιοντάρι
θὰ βρουχηθῶ κι' ὅλος ὁ λαὸς ἂς μ' ἀπαντήσει !
(Μικρὴ σιωπὴ)
Ἐφάνη ὁ ἀρχιθεριστὴς λοιπόν;

ΟΛΟΣ Ο ΛΑΟΣ (μὲ μιὰ κραυγή).
Ἐφάνη!..

Ο ΜΑΝΑΗΝ
Ἐφάνη ὁ ἀρχιλιχνιστὴς λοιπόν;

ΟΛΟΣ Ο ΛΑΟΣ (ὁμόψυχος)
Ἐφάνη!..

Ο ΜΑΝΑΗΝ
Ἐφάνη ὁ μέγας Φρυκτωρὸς λοιπόν;

ΟΛΟΣ Ο ΛΑΟΣ (καὶ πάλι)
Ἐφάνη!..

Ο ΜΑΝΑΗΝ (ἐπίσημα καὶ μὲ ἔξαρση)
Ἐφάνη, ἐφάνη ὅταν τὸ θέλησε ἡ καρδιά Του!.,
Ἐχίμηξε ἄξαφνα καθὼς ὁ ἀητὸς ὁ κράγος!..,
Βρουχήθη ἀπάντεχα ὡς βρουχιέται τὸ λιοντάρι
στὴν ἐρημιά, γιὰ νὰ γιομίσει τὴ σιωπή της,
καὶ γύρα — τρίγυρα τῆς Ρώμης ὅλοι οἱ λόφοι
ἀντιβογκήσανε ὡς βροντὲς τὸ βρουχισμό του!..
Ἐφάνη,,ἐφάνη, ὅταν τὸ θέλησε ἡ καρδιά του!...
("Ολος ὁ λαὸς ὁποὺ ἑτοιμάστη γιὰ τὴν ἔξοδο ἀπ' τὴ Ρώμη ἔχει πιὰ συμμαζευτεῖ. Διακρίνονται ἀπὸ τὶς μορφὲς κι' ἀπ' τὶς στολὲς τριγύρα οἱ τύποι κι' ἀπ' ἄλλα ἔθνη..,)

* * *

Ο ΔΑΙΣΑΝ
Μαναήν, ἀλήθεια ἐτοῦτο τὸ 'κρυβα ὡς μὲ τώρα,.
Μὰ ἤρτ' ἡ στιγμὴ ποὺ νὰ τὸ κρύβω πιὰ δὲ στέκει.
Κι' ὅλοι ἂς τὸ μάθουν,.. Τὴ στιγμὴ ποὺ ἀπὸ τὴ Ρώμη
τυφλὸς ξεκίνησα νὰ φύγω, καὶ τὴν ὄψη
πιὰ πρὸς τὰ πίσω δὲν τὴ γύριζα, μὴ μείνω
στήλη ἁλατιοῦ καθὼς τοῦ Λώτ,, κ' ἐγὼ, ἡ γυναίκα,
σ' ἕνα στριψώνα καθὼς ἔστριβα στὴν πόλη
σάμπως τυφλὸς καὶ μὲ κυνήγαναν ἀπὸ πίσω
γοργὲς οἱ φλόγες, στὴ θαμπούρα μου ἀπ' τὸ γαῖμα
κι' ἀπ' τὴ φωτιά, ποὺ ὡς νὰ μοῦ ρούφαγε τὰ μάτια,
καὶ μέσ' στὴ βουὴ ποὺ μοῦ χτυποῦσε τὰ μηλίγγια,
στ' αὐτί μου ἐχτύπησε φωνή, σὰν κλάμα αἰφνίδιο
μικροῦ παιδιοῦ,,.Κι' ἄ!... νὰ στὸ πῶ, Μαναήν, δὲν ξέρω,.
Θαρρεῖς, σὰν ὅλα μιὰ στιγμὴ νὰ τὰ ξεχνοῦσα,
χύθηκα ἀκέριος μ' ἕνα πήδημα σὲ κείνη
π' ἄκουσα ξάφνου τὴ φωνή.. Καὶ νά,, στὴν ἄκρη
μιανοῦ σπιτιοῦ ποὺ καίονταν ὅλο, ἀδράζει ξάφνου
θαμπὰ ἡ ματιά μου τὸ ἁπλωτὸ κορμὶ γυναίκας
καρβουνιασμένο, μὰ κι' ἀντάμα στὸ πλευρό του
—θάμα τὸ λόγιασα!—ὁλοζώντανο ἕνα βρέφος
ποὺ κλαίοντας σάλευε τὰ χέρια, ὡς νὰ ζητοῦσε
νὰ βρεῖ τῆς μάνας τὸ βυζί.. Κι' ἀλήθεια, ἔτσ' ἤταν..
Ἡ μάνα κάηκε, ὅπως κάηκεν ἡ Σεμέλη
ἀπὸ τοῦ Δία τὸν κεραυνό, μὰ ἐκεῖνο ἔζοῦσε.
Τὸ βρέφος τοῦτο ἔχω στὴ χλαίνα μου ἀποκάτω...

Ο ΜΑΝΑΗΝ
Δαισάν, Δαισάν; Λοιπὸν τί στέκεσαι ; Τὸ βρέφος
ὁποὺ κρατᾶς μὲ τὰ δυὸ χέρια σου ὕψωσέ τα
ἀπάνω ἀπ' ὅλο τὸ λαό! Τί μήτε ὁ ἴδιος
ἔτσι ἐβαφτίστηκε ὁ Χριστός! Τοὺς ἄλλους μόνο
μιὰ μέραν ἔταξε πὼς ἔτσι θὰ βαφτίσει
στὸ Πνέμα μέσα καὶ στὴ Φλόγα. Σήκωσέ το,
Δαισάν, ψηλά, κι' ἀπάνω ἀπ' ὅλα τὰ κεφάλια !...

***

Ο ΔΑΙΣΑΝ (δίνοντας στὴν Κορυφαία τὸ βρέφος)
Πάρτο στὸν κόρφο σου, καὶ πᾶμε...
Τί, νά, θαρρῶ βαθειά μου κιόλας τοῦ Τσοπάνου
τὴ φοβερὴ π' ἀκούω φωνὴ νὰ σαλαγάει
μέσα στὴ νύχτα τὸ μεγάλο του κοπάδι...
Μὰ τὸ κοπάδι πιά, τὸ ξέρω, ἀρνιῶν δὲν εἶναι,.,
Τί ἂν εἶν' ὁ Δέντρος ὁ Χριστὸς ὁποὺ τὸ κράζει,
γιὰ νὰ σταλιάζει κάθε τόσο στὴ γαλήνη,
ἀπὸ λιοντάρια κάλλιο ἀγνὰ τὸ νοματίζω,
ποὺ ὅλα μαζὶ κατηφόρανε νὰ ξανάβρουν
τοῦ Παραδείσου τὶς πηγές, ποὺ ὡς νὰ τὶς βροῦνε
δὲ θὰ δειλιάσουν νὰ διαβοῦν βουνὰ μεγάλα,
νὰ σκαρφαλώσουν μὲ ποδάρια ματωμένα
τραχιὲς κορφές, ν' ἀγωνιστοῦνε μέσ' στὰ χιόνια
καὶ μέσ' στὰ πέλαα, νὰ περάσουν ἀπ' τοὺς βάλτους
'που ἀνθρωποι τύραννοι τοὺς στήσανε καρτέρι
σκληρὸ στοὺς αἰῶνες, μὲ τὸ Θάνατο τὸν ἴδιο
νὰ στήσουν πόλεμο, ὅσο τέλος πάνω ἀπ' ὅλα,
κι αὐτοὺς κι αὐτὸν νὰ 'ρθει ἡ στιγμὴ νὰ τὰ πατήσουν...
Ὁμπρός, ἀδέρφια ὅλοι μαζὶ μου βρουχηθῆτε!..
Χριστὸς νικᾶ!... Ὁ ἀγωνιστὴς Χριστὸς νικᾶ τὸν κόσμο!..
(Ἐνῶ ὁ λαὸς ἀρχίζει μόλις νὰ κινεῖται, ξαφνικὰ προβαίνει, ὑψώνοντας ἀπάνω ἀπ' ὅλα τὸ Βιβλίο τῶν Προφητῶν, ὁ γέρο - Ἰασαήλ.)

Ο ΙΑΣΑΗΛ
Σταθεῖτε, ἀδέρφια... Μιὰ στιγμὴ μονάχα ἀκόμα,
πρὶν ξεκινήσουμε μαζί... Μιὰ προφητεία
τοῦ Ἠσαΐα θὰ σᾶς διαβάσω.,. Τοῦτο μόνο,

Τὸ ἑλληνικὸ διήγημα

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ

Τοῦ Ἠλία ΒΕΝΕΖΗ

Ἦρθε ἡ ὥρα αὐτὴ ποὺ στὰ χρόνια τῆς σκλαβιᾶς ἦταν ἡ ἐλπίδα στὸν τυραγνισμένο λαὸ τῶν Ἑλλήνων. Οἱ Γερμανοὶ φεύγανε ἀπ' τὸν τόπο. Ἀπὸ χαμηλά, ἀπ' τὰ μέρη τῆς θάλασσας ξεκινοῦσαν τὰ φουσάτα τους μέ τὰ σιδερένια τους τ' ἅρματα, περνοῦσαν τὰ βουνά, περνοῦσαν στὰ ριζὰ τὸν Παρνασσό, περνοῦσαν τὸν Καλλίδρομο τραβώντας κατὰ τὸ βοριά. Βούτζε ἡ γῆς.

Λέγαν τὰ βουνὰ λέγαν τὰ βράχια:

«Κυττᾶχτε, λοιπόν, ποὺ κι' ἐσεῖς φεύγετε! Σὲ τούτη τὴ χώρα πάντα οἱ καταχτητὲς φύγανε! Ὅταν δὲ φύγανε, χαθῆκαν!»

Ἅμα τὰ φουσάτα φτάνανε στὶς κορβέλλες στὸν Καλλίδρομο, οἱ ἄνθρωποι ἀπ' τὴ Λαμία στυλώναν τὰ μάτια τους γεμάτα θυμὸ καὶ πίκρα στὴ μακρινὴ θεωρία τοῦ κακοῦ ποὺ ὁλόενα ἐρχόταν τριγυρισμένη ἀπὸ σκόνη καὶ θάνα το. Ἀκοῦγαν τὴ βουή της, ἀκοῦγαν τὴν καρδιά τους, μὰ δὲ μιλοῦσαν. Οἱ γυναῖκες μονάχα μη τέρες τοῦ πένθους, παῖρναν τὰ μωρά τους στὴν ἀγκαλιὰ σκύβανε στ' αὐτί τους καὶ τοὺς λέγαν:

—Κυττᾶχτε αὐτὸ νὰ τὸ θυμᾶστε. Αὐτοὶ πήρανε τὸν πατέρα σου, αὐτοὶ πήρανε τὸν ἀδερφό σου. Τώρα, ντροπιασμένοι, φεύγουν. Ὅμως κάπου, στὸ δρόμο τους, θὰ τὸ πληρωθοῦν. Γιατὶ ἔχει ὁ Θεός.

Τὰ μωρὰ δὲν καταλαβαίνανε, μονάχα κλαῖγαν ἐπειδὴ πολὺ τὰ φόβιζε ἡ βουὴ ποὺ ἐρχόταν ἀπ' τὰ φουσάτα.

Λίγο ὄξω ἀπ' τὴν πολιτεία, ἐκεῖ ποὺ τελειώνουν τὰ σπίτια, εἶναι μιὰ μεγάλη μάντρα, πολὺς τόπος. Ἐκεῖ οἱ Γερμανοὶ φυλάγανε σὲ μικρὰ καλύβια τὰ πολεμοφόδιά τους, μπόμπες καὶ σφαῖρες καὶ δυναμίτη. Ξημέρωνε ἡ 17 τοῦ Ὀχτώβρη τοῦ 1944. Ὁ λαὸς εἶδε τὶς ἑτοιμασίες ποὺ κάναν οἱ Γερμανοὶ καὶ κατάλαβε πὼς ἦταν ἡ στερνή τους μέρα, πὼς θὰ φεύγαν ἀπ' τὴ Λαμία καὶ θὰ τινάζαν στὸν ἀέρα τὶς μπαρουταποθῆκες. Γυναῖκες καὶ γερόντοι καὶ ἄντρες καὶ παιδιὰ γεμᾶτοι τρόμο πῆραν τότες, ἀπὸ ἕνα μπόγο στὸν ὦμο κι' ἄρχισαν νὰ τρέχουν μακριὰ ἀπ' τὴν πολιτεία λέγοντας θὰ μᾶς τινάξουν στὸν ἀγέρα.

Στὸ δρόμο ποὺ πάει κατὰ τὴ Στυλίδα, κατὰ τὴ θάλασσα, βρίσκεται μέρος περισσὰ ὡραῖο, ὅπου εἶναι τὸ ξωκκλήσι τῆς Ἁγιὰ-Παρασκευῆς. Τρέχει νερό, εἶναι ἕνας νερόμυλος, ἔχει δέντρα. Στὸ γύρισμα τοῦ δρόμου εἶναι ἕνας θεόρατος βράχος. Καὶ ἀπὸ κεῖ πάνου ἀρχίζει ἕνα βουνὸ πετραδερὸ καὶ ἄδεντρο.

Ἐκεῖ φτάξανε ἕνα κοπάδι γυναῖκες τῆς Λαμίας φεύγοντας νὰ γλιτώσουν ἀπ' τὴν ἀνατίναξη. Ἦταν μαζί τους δυὸ μονάχα ἄντρες. Ἕνας μελαψὸς κι' ἕνας ἄλλος, ὁ γυρολόγος ὁ κυρ-Κωσταντῆς, περασμένη ἡλικία, ἄνθρωπος πολὺ θεοσεβούμενος.

Οἱ γυναῖκες μπῆκαν στὸ ξωκκλήσι νὰ βολευτοῦνε, οἱ ἄντρες μείνανε ὄξω.

Τότες ἤρθαν οἱ ἀντάρτες. Ἦταν ἴσαμε εἴκοσι παλληκάρια μὲ τὸν καπετάνιο τους. Βάλαν ἕνα βιγλάτορα στὸ μεγάλο βράχο.

— Ἂν τύχει κι' ἔρθουν Γερμανοὶ κατὰ δῶ θὰ τοὺς χτυπήσουμε, εἶπε ὁ καπετάνιος. Λέω νὰ φύγετε ἀπὸ δῶ.

Οἱ γυναῖκες εἶπαν:

— Δὲ βαστοῦμε ἄλλο. Ἂν γίνει τίποτα θὰ φυλαχτοῦμε στὸ ξωκκλήσι. Δὲ θὰ μας πειράξουν.

—Κ' ὕστερα ποῦ θὰ τὴν ἀφήσουμε τὴν κακόμοιρη; εἶπε μιὰ γυναίκα δείχνοντας μιὰν ἄλλη συντρόφισσά τους. Γιὰ τὴν Εἰρήνη λέω, τὴ μικρή μας τὴ γειτόνισσα.

— Τί ἔχει; ρώτησε ὁ ἀντάρτης.

—Δὲν ἀκοῦς ; εἶπε ἡ γυναίκα. Τὴν πιάσαν οἱ πόνοι. Θὰ γεννήσει πρὶν ἀπ' τὴν ὥρα της.

Μέσ' στὸ ξωκκλήσι ἄρχισε νὰ βογγᾶ ὁλόενα πιὸ δυνατὰ ἡ ἑτοιμόγεννη. Μιὰ ἀπ' τὸ φόβο, μιὰ ἀπ' τὸ δρόμο τὴν πιάσαν ξαφνικὰ οἱ πόνοι. Οἱ δυὸ ἄντρες τοῦ κοπαδιοῦ ἄφησαν μονάχες τὶς γυναῖκες μέσ' στὸ ξωκκλήσι. Μαζεύτηκαν ὅλες γύρω ἀπ' τὴν Εἰρήνη. Πῆγαν καὶ φέραν νερὸ ἀπ' τὸ νερόμυλο, ἀνάψαν φῶτιὰ καὶ τὸ ζεστάναν.

— Βοήθησέ τη, κυρὰ Παναγία. Βοήθησέ τη, Ἁγιὰ-Παρασκευή μας, λέγαν κυττάζοντας στὰ εἰκονίσματα.

Ἡ γυναίκα τοῦ γυρολόγου φώναξε στὸν ἄντρα της:

— Τὴ θυμᾶσαι Κωσταντή, τὴν εὐχή; Πές, Κωσταντή, μιὰν εὐχή.

Καὶ ὁ κυρ-Κωσταντής, κυττάζοντας μὲ τὰ μεγάλα λυπημένα μάτια του τὰ λίγα σύνεφα, ποὺ ταξιδεῦαν ἄρχισε νὰ ἱκετεύει:

«Ἐκοπίασα ἐν στεναγμῷ μου, λούσω καθ' ἑκάστην νύκτα τὴν κλίνην μου, ἐν δάκρυσί μου τὴν στρωμνήν μου βρέξω· ἐταράχθη ἀπὸ θυμοῦ ὁ ὀφθαλμός μου, ἐπαλαιώθην ἐν πᾶσι τοῖς ἐχθροῖς μου· ἀπόστητε ἀπ' ἐμοῦ πάντες οἱ ἐργαζόμενοι τὴν ἀνομίαν ὅτι εἰσήκουσε Κύριος τῆς φωνῆς τοῦ κλαυθμοῦ μου.»

Ὁ καπετάνιος σπούδαξε γύρω του τὴ θέση, ἔβαλε τὰ παλληκάρια του στὰ πόστα. Πῆρε καὶ τὸ μικρὸ τὸν ἀντάρτη, τὸν Παυλή, ἀμούστακο παλληκαράκι 19 χρονῶν. Ἦταν τὸ μοναδικὸ πολυβόλο τῆς ὁμάδας του. Τὸν πῆγε λίγο τόπο πλάϊ ἀπ' τὸ ξωκκλήσι, τὸν ἔβαλε κι' ἔστησε τὸ πολυβόλο μὲ τὴ μπούκα νὰ σημαδεύει τὴ στροφὴ τοῦ δρόμου, κάτω ἀπ' τὸ βράχο.

— Λέω πὼς δὲ θὰ φανοῦνε κατὰ δῶ οἱ Γερμανοί. Μὰ ἂν τύχει καὶ φανοῦνε, κατεβαίνοντας ἀπ' τὴ Λαμία, θὰ χτυπήσουμε. Στὰ χέρια σου εἶναι ἡ θέση.

Ὁ μικρὸς ὁ Παυλὴς κάθεται χάμου, πλάϊ στὸ πολυβόλο του, κυττάζει γύρω. Εἰρήνη ποὺ εἶναι στὴ φύση! Τίποτα δὲν ἀκούγεται. Μήτε τὰ δέντρα δὲ σαλεύουν. Μονάχα ἡ γυναίκα ποὺ γεννᾶ.

Ὁ κυρ-Κωσταντὴς ὁ γυρολόγος πάει κοντὰ στὸν Παυλή. Τοῦ λέει:

— Μεγάλωσα κυρ-Κωσταντή. Ἡσυχία ποὺ ἦταν! Τί θὰ γίνουμε;

— Φυλαχτεῖτε ὅλες μέσ' στὸ ξωκκλῆσι! φώναξε ὁ καπετάνιος.

Ἀκούγονταν μέσ' στὶς φωνές τους ἡ μικρὴ ἀδύνατη φωνή: τὸ βρέφος ποὺ ἔκλαιγε ἀκατάπαυστα.

— Ἐμεῖς τί θὰ κάνουμε; λέει ὁ μελαψὸς ἄντρας τοῦ κοπαδιοῦ. Τί θὰ κάνουμε; λέει στὸν κυρ-Κωσταντή. Ἂν μείνουμε καὶ μᾶς πιάσουν, θὰ μᾶς πάρουν γιὰ ἀντάρτες καὶ θὰ μᾶς σκοτώσουν.

—Τί νὰ κάνουμε; λέει τρομαγμένος ὁ γυρολόγος.

— Ἐγὼ λέω νὰ φύγουμε γιὰ τὸ βουνὸ ὅσο εἶναι καιρός! λέει ὁ μελαψὸς ἄντρας. Ἔλα!

— Ποῦ θὰ πᾶς ἐσύ! φωνάζει ἡ γυναίκα του στὸν κυρ-Κωσταντή. Θὰ σᾶς ρίξουν καὶ θὰ σᾶς σκοτώσουν. Κάτσε καὶ κάνε τὸ σταυρό σου.

— Ἐγὼ φεύγω! λέει ὁ ἄλλος ἄντρας.

Τὰ Γερμανικὰ αὐτοκίνητα θὰ πρέπει τώρα νὰ κοντεύαν πίσω ἀπ' τὸ βράχο.

Περνώντας πλάϊ στὸ μικρὸ πολυβολητὴ ὁ μελαψὸς ἄντρας τὸν βλέπει ξαπλωμένο μπρούμυτα μὲ στηριγμένη τὴ μπούκα τοῦ πολυβόλου στὴ στροφὴ τοῦ δρόμου, μὲ τὸ χέρι στὸ σκαντάλι, μὲ τεντωμένη τὴν προσοχή του ἐκεῖ. Ἡσυχία ποὺ ἦταν! Τίποτα δὲν ἀκουγόταν. Μονάχα ὁ βουβὸς ἦχος, οἱ μηχανὲς τ' αὐτοκίνητα ποὺ φτάναν.

Ὁ μελαψὸς ἄντρας στάθηκε. Ἦταν ἡ μόνη ὄρθια ψυχὴ στὸ θάνατο ποὺ ἐρχόταν.

— Τί νὰ κάνω; λέει στὸ μικρὸ πολυβολητή.

— Φύγε! Φύγε γλήγορα!

— Γειά σου Παυλή, λέει ὁ ἄντρας καὶ τρέχει στὸ βουνὸ νὰ προφτάξει νὰ κρυφτεῖ στὰ βράχια.

Πάλι ἔγινε ἡσυχία γύρω. Καὶ ἡ φωνὴ τοῦ βρέφους στὸ ξωκκλήσι σώπασε. Φαίνεται πὼς τοῦ δῶσαν βυζὶ νὰ φάει. Μονάχα ἡ καρδιὰ τοῦ μικροῦ πολυβολητῆ, ἀκουμπισμένη στὴ γῆς, χτυπᾶ δυνατά. Τὸ τεντωμένο μάτι του, ἐκεῖ στὴ γωνιὰ τοῦ βράχου. Κι' αὐτὴ ἡ βουὴ ποὺ πλησιάζει ὁλόενα. «Αὔριο πιὰ θὰ μποῦμε στὴ Λαμία. Θὰ μὲ δεῖ ἡ μάνα μου». «Ὑποφέρατε πολύ, Παυλή;» «Ὑποφέραμε πολύ».

Κι' ἄξαφνα τὸ πρῶτο αὐτοκίνητο φαίνεται στὴ στροφή. Τὸ χέρι πατᾶ τὸ σκαντάλι. Στὴ στιγμὴ ἀρχίζει τὸ τὶκ-τὶκ, τὸ πολυβόλο. Οἱ Γερμανοὶ ξαφνιασμένοι, τινάζουνται ὄξω ἀπ' τὸ αὐτοκίνητο πιάνουν μετερίζι πίσω του κι' ἀρχίζουν νὰ ρίχνουν. Στὸ ξωκκλήσι οἱ γυναῖκες μαζὶ μὲ τὴ λεχὼ σφίγγουν τὴν καρδιά τους, δαγκάνουν τὰ χείλια τους μὴ βγάλουν ἄχ. Ὁ πολυβολητὴς εἶναι εἴκοσι μέτρα πλάϊ τους. Ὁ κυρ-Κωσταντὴς μουρμουρίζει, κίτρινος, ἕνα ψαλμό. Τὸ πολυβόλο ὄξω γαζώνει. «Ὅμως περνᾶ μιὰ στιγμή, καὶ τὸ πολυβόλο σταματᾶ.

«Τί εἶναι;»

"Ἄλλη μιὰ στιγμή. Τώρα θ' ἀρχίσει πάλι. Τώρα!

Τίποτα.

«Τί εἶναι;»

Εἶναι πὼς μὲ μάτια γεμᾶτα τρόμο τὸ παλληκαράκι τραβᾶ τὸ σκαντάλι, τὸ τραβᾶ μὲ νεῦρο, μὲ ἀγωνία. Μὰ τὸ ὅπλο ἔπαθε ζημιὰ δὲ δουλεύει. Οἱ Γερμανοὶ ρίχνουν ὁλόενα. Ὁ μικρὸς Παυλὴς καταλαβαίνει πὼς πρέπει νὰ φύγει ὅσο εἶναι καιρός, ἀλλοιῶς θὰ τὸν πιάσουν ζωντανό. Παίρνει τὸ χαλασμένο πολυβόλο στὸν ὦμο, σέρνεται στὴ γῆς. ἀρκουδίζει. Οἱ ἀντάρτες πιὸ ψηλὰ στὰ βράχια καταλαβαίνοντας τί ἔγινε, ρίχνουν μὲ τὰ ντουφέκια τους, νὰ προστατέψουν τὸ μικρό τους σύντροφο. Μὰ σὲ λίγο ,λαβωμένος στὸ ποδάρι ὁ μικρὸς τους σύντροφος πέφτει. Σέρνεται λίγο. Κ' ὕστερα σταματᾶ ὁριστικά, γερμένος πάνου στὸ χαλασμένο Ἰταλικὸ πολυβόλο.

Οἱ Γερμανοὶ τώρα πηδώντας ἀπὸ πέτρα σὲ πέτρα, ρίχνοντας πρὸς τὰ ψηλὰ στοὺς ἀντάρτες μὲ πέντε πολυβόλα κοντεύουν ὁλόενα στὸ μέρος ποὺ ἔχει πέσει ὁ μικρὸς Παυλής. Σὲ λίγο δὲν ἀποκρίνουνται πιὰ ἀπὸ ψηλά. Φαίνεται πὼς γιὰ νὰ μὴ μπλοκαριστοῦν καὶ πιαστοῦν στὴ φάκα, μὴ ἔχοντας πιὰ τρόπο νὰ τὰ βάλουν μὲ τόσα πολυβόλα, οἱ ἀντάρτες ἀποτραβήχτηκαν ὅσο ἦταν καιρός.

Οἱ Γερμανοὶ φτάξαν στὸ μικρὸ Παυλή. Τὸ βόλι τὸν εἶχε πάρει στὸ δεξί του πόδι. Ἔτρεχε τὸ αἷμα. Ἕνας Γερμανὸς τὸν στύλωσε ὁλόρθο. Φυσοῦσε λίγο ἀγέρι. Τὰ μαλλιὰ τοῦ παιδιοῦ, μαῦρα, ἀνεμίζουνταν.

— Παρτιζάν; λέει ὁ Γερμανός.

— Παρτιζάν, λέει ὁ μικρὸς Παυλής.

Ὁ Γερμανὸς τοῦ δίνει ἕνα χαστούκι βρίζοντας. Τὴν ἴδια στιγμὴ τὸ νεογέννητο μέσ' στὸ ξωκκλήσι ἄρχισε νὰ κλαίει καὶ νὰ ξεφωνίζει. Οἱ Γερμανοὶ ξαφνιάστηκαν.

— Κυττᾶξτε μέσα κεῖ! πρόσταξε ὁ ἀξιωματικός.

Ἕνας στρατιώτης πῆγε κατὰ κεῖ μὲ προφύλαξη. Σὰν ἔφταξε κοντά, τράβηξε κι' ἔρριξε μέσ' στὸ ξωκκλήσι μιὰ χειροβομβίδα. Ἡ χειροβομβίδα ἔσκασε στὴν πόρτα. Οἱ γυναῖκες στὸ βάθος τοῦ Ἱεροῦ βάλαν τὶς φωνές. Ἕνα-δυὸ εἶχαν λαβωθεῖ, ὅμως ὄχι βαριά. Ὁ Γερμανὸς πρόσταξε νὰ βγοῦνε ὅλοι ὄξω. Ὁ νοῦς του πῆγε πὼς θᾶταν οἱ φαμίλιες τῶν παρτιζάνων. Παράγγειλε νὰ γονατίσουν ὅλες οἱ γυναῖκες στὴ γραμμή. Μαζὶ καὶ ἡ λεχὼ μὲ τὸ μικρό της. Μόλις γονατίσαν καταλάβανε πὼς πᾶνε νὰ τὶς σκοτώσουν. Τότες ἄρχισαν νὰ φωζουν καὶ νὰ παρακαλοῦνε.

— Δὲ φταῖμε σὲ τίποτα! Δὲ φταῖμε σὲ τίποτα!

— Παρτιζάν! Παρτιζάν! φώναζε ὁ Γερμανὸς μὲ λύσσα.

Μὲ γνεψίματα τοῦ δώσαν νὰ καταλάβει πὼς αὐτὲς εἶχαν ἔρθει ἀπ' τὴ Λαμία νὰ γλιτώσουν ἀπ' τὴν ἀνατίναξη.

— Κύτταξε κι' αὐτὴν ἐδῶ, λέγαν καὶ δεῖχναν τὴ νέα μητέρα. Μόλις γέννησε.

— Κι' ἐσύ; ρώτησε ὁ ἀξιωματικὸς τὸ μοναδικὸ ἄντρα ποὺ ἦταν μαζὶ τους, τὸ γυρολόγο.

— Εἶναι ἄντρας μου, ἄνθρωπος ἥσυχος, προσπαθοῦσε μὲ νοήματα νὰ τοῦ δώσει νὰ καταλάβει ἡ γυναίκα του.

Ὁ Γερμανὸς σκέφτηκε, πῆρε τὸ γυρολόγο. Πῆρε καὶ τὸ μικρὸ Παυλή. Οἱ γυναῖκες μείνανε γονατιστές. Ἕνας Γερμανὸς μὲ τὸ ὁπλοπολυβόλο γυρισμένο καταπάνω τους ἔμεινε νὰ τὶς φυλάγει.

— Ποῦ τοὺς πᾶν; λέγαν ἡ μιὰ στὴν ἄλλη καὶ κλαῖγαν σιγανά.

"Ενα αὐτοκίνητο ἀκούστηκε ποὺ ἔφευγε γιὰ τὴ Λαμία. Σίγουρα θὰ πήγαινε νὰ πάρει ὁδηγίες. Πέρασε ἴσαμε μιὰ ὥρα. Γύρισε. Οἱ γονατισμένες γυναῖκες εἶδαν τοὺς Γερμανοὺς νὰ κατεβάζουν ἀπ' τὸ αὐτοκίνητο δυὸ παλληκαράκια. Τὰ γνωρίζαν. Ἦταν πατριωτάκια τους. Εἶχαν κλέψει ἀπ' τὴν πολιτεία ἄλογα τῶν Γερμανῶν καὶ τὰ πῆγαν στοὺς ἀντάρτες. Ἐκεῖ τοὺς δῶσαν ἀπὸ ἕνα χακὶ πουκάμισο. Τὸ φορέσαν μὲ καμάρι καὶ γυρίσαν. Στὸ δρόμο τους πέσαν πάνου στοὺς Γερμανούς. Τοὺς πιάσαν παίρνοντάς τους γιὰ ἀντάρτες ἐπειδὴ ἦταν τὰ χακὶ πουκάμισα.

Κάτι εἶπαν συναμεταξύ τους οἱ Γερμανοί. Ὕστερα πῆγαν καὶ φέραν τὸ μικρὸ Παυλὴ καὶ τὸν κυρ-Κωσταντὴ ἀπὸ κεῖ ποὺ τοὺς φυλάγαν πίσω ἀπ' τὸ βράχο. Τοὺς βάλαν μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους δυό, τὰ παιδιὰ μὲ τὰ χακὶ πουκάμισα. Τοὺς φέραν μπροστὰ στὶς γονατισμένες γυναῖκες. Αὐτὲς τοὺς κύτταζαν μὲ τὰ βουρκωμένα μάτια τους. Τοὺς κάναν μιὰ βόλτα γύρω τους. Ὁ μικρὸς πολυβολητὴς ἦταν κατακίτρινος ἀπ' τὸ αἷμα ποὺ εἶχε χάσει, περπατοῦσε δύσκολα. Ὁ γυρολόγος κυττάζοντας τὴ γῆς κάτι μουρμούριζε φαίνεται θὰ ἔλεγε τὴν προσευχή του, τὰ παιδιὰ μὲ τὰ χακὶ πουκάμισα κύτταζαν τὰ σύνεφα, δὲν ὑποπτεύουνταν. Ὕστερα οἱ Γερμανοὶ τοὺς πῆραν πίσω ἀπ' τὸ βράχο. Τοὺς βάλαν στὴ γραμμή, πρῶτα τὸν κυρ-Κωσταντή, ὕστερα τὸν Παυλή, ὕστερα τὰ παιδιὰ μὲ τὰ πουκάμισα. Ἐκεῖ τοὺς σκότωσαν. Καὶ φύγαν.

Τότες πάλι ἔγινε πολὺ ἡσυχία. Οἱ γυναῖκες κύτταζαν ἡ μιὰ τὴν ἄλλη, καὶ καμμιὰ δὲν ἔπαιρνε τὸ κουράγιο νὰ πεῖ αὐτὸ ποὺ σκεφτότανε. Ὅμως ξαφνικὰ ἡ γυναίκα τοῦ γυρολόγου βλέποντας στὰ ἄλλα μάτια αὐτὸ ποὺ ἦταν στὰ δικά της, ἔμπηξε ἄγρια φωνή:

— Χριστιανές, τί καθόμαστε! Τοὺς σκοτῶσαν πίσω ἀπ' τὸ βράχο! Τοὺς σκοτῶσαν!

"Ετρεξε ἔξφρενη, οἱ ἄλλες γυναῖκες τὴν ἀκολουθῆσαν.

Τοὺς βρῆκαν ἐκεῖ, πίσω ἀπ' τὸ μεγάλο βράχο, νὰ περιμένουν χῶμα γιὰ νὰ τοὺς σκεπάσει. Ὁ μικρὸς Παυλὴς εἶχε πέσει πάνου στὸν κυρ-Κωσταντή. Σὰ νὰ τὸν εἶχε ἀγκαλιάσει. «Αὔριο πιά, παιδί μου». «Αὔριο». «Ὑποφέρατε πολύ;» «Ὑποφέραμε πολύ».

***

Ἦρθε ἡ νύχτα. Τὰ τέσσερα πτώματα. Πάνω τους τὰ ἄστρα. Γύρω τους ὁ χορὸς τῶν γυναικῶν. Οἱ λαβωμένες ὁλόενα βογγοῦν ἀπ' τοὺς πόνους. Ἡ γυναίκα τοῦ γυρολόγου χτυπήθηκε, χτυπήθηκε, ἔξκισε τὰ μάγουλά της μὲ τὰ νύχια της, ἐρίζωσε τοῦφες ἀπ' τὰ μαλλιά της, σύχασε. Καὶ τὸ βρέφος. Ἤπιε γάλα χόρτασε. Κοιμᾶται.

—Τί ὥρα, ἄραγες, θὰ γίνει; ρωτᾶ κάποτες μιὰ γυναίκα.

— Γιὰ ποιὸ λές, γειτόνισσα;

—Γιὰ τ' ἄλλο τὸ κακό λέω. Λέω γιὰ τὶς μπαρουταποθῆκες.

— Ποιὸς νὰ τὸ ξέρει!.

— Θὰ μείνει, ἄραγες τίποτα ὁλόρθο ἀπ' τὰ σπίτια;

— Αὐτὸ ποιὸς νὰ τὸ ξέρει, γειτόνισσα.

— Τὴ μοῖρα κι' αὐτὴ μὲ μᾶς, εἶπε μιὰ ἄλλη.

Σὲ λίγο:

— Κάνει κρύο. Νὰ πᾶμε πάλι στὸ ξωκκλήσι καὶ νὰ περιμένουμε, εἶπε ἡ πρώτη γυναίκα.

— Νὰ τὸν ἀφήσω μοναχό; Ὄχι, θὰ τὸν ξενυχτήσω, εἶπε ἡ γυναίκα τοῦ γυρολόγου καὶ πάλι τὴν ἔπιασε τὸ παράπονο.

Τότες ὅλες μείνανε σύμφωνες νὰ καθήσουν ἐκεῖ, πλάϊ στοὺς σκοτωμένους καὶ στὴ νύχτα.

Πέρασε ἀκόμα λίγη ὥρα. Καὶ τότες αὐτὸ ἔγινε:

Πρῶτα εἴδανε ἄγρια λάμψη, ὕστερα ὅλος ὁ τόπος σείστηκε ἀπ' τὸ φοβερὸ κρότο, τὶς μπαρουταποθῆκες ποὺ τιναχτῆκαν στὸν ἀγέρα. Πῆραν τὴ χλαπαταγὴ τὰ βουνά, τὴ χτύπησαν τόνα πάνου στ' ἄλλο.

«Ἰησοῦς Χριστὸς νικᾶ.. Ἰησοῦς Χριστὸς νικᾶ...» μουρμουρίζανε οἱ γυναῖκες σφίγγοντας ἡ μιὰ τὴν ἄλλη ἀπ' τὸν τρόμο.

"Ὑστερα ἔγινε σιωπή. Μονάχα ὁ καπνὸς καὶ οἱ φλόγες ποὺ ἀνέβαιναν, ἐκεῖ, κατὰ τὸν οὐρανὸ τῆς Λαμίας.

— Τελείωσε, εἶπε ἡ μιὰ γυναίκα.

— Τελείωσε.

— Τώρα πιὰ οἱ Γερμανοὶ θὰ φύγανε.

— "Ετσι θὰ 'ναι. Θὰ φύγανε.

Σὲ λίγο:

— Ἐγὼ λέω νὰ φύγουμε, λέει ἡ πρώτη γυναίκα.

— "Ετσι νυχτιάτικα νὰ φύγουμε; εἶπε μιὰ ἄλλη. Δὲν εἶναι φόβος;

—Τώρα πιὰ θὰ φύγανε. Κ' ὕστερα τί θὰ μᾶς κάνουν; Ὅ,τι ἦταν νὰ κάνουν τὸ κάναν.

— Νὰ φύγουμε συμφωνήσανε κι' ἄλλες.

— Καὶ ἡ Εἰρήνη τί θὰ γίνει; Τί λογῆς θὰ κάνει τὸ δρόμο; εἶπε μιὰ γιὰ τὴ νέα μητέρα.

— Θὰ τὸν κάνω, γειτόνισσες, εἶπε ἐκείνη ἁπλά. Θὰ 'ρθῶ μαζί σας.

Μονάχα ἡ γυναίκα τοῦ γυρολόγου δὲν ἤθελε ν' ἀφήσει τὸν ἄντρα της. Ὅμως στὸ τέλος τὴν καταφέρανε νὰ πάει μαζί τους.

— Αὔριο θάρθουμε νὰ τὸν θάψουμε, τῆς εἶπαν. Καὶ τ' ἄλλα τὰ παλληκαράκια..

Πορεύονται στὴ νύχτα οἱ γυναῖκες τῆς Ἑλλάδας. Μπροστὰ τους φέγγουν ἀντὶς γιὰ ἄστρα οἱ φλόγες τῶν σπιτιῶν τους. Κυττάζουν πρὸς τὰ ἐκεῖ μὲ πικραμένα μάτια καὶ πορεύονται.

Ἡ γυναίκα τοῦ γυρολόγου βαδίζει πλάϊ στὴ μητέρα μὲ τὸ νεογέννητο.

— Θὰ κουράστηκες, τῆς λέει. Δός μου το νὰ τὸ σηκώσω, καὶ σφουγγίζει τὰ δάκρυά της.

— "Ὀχι, λέει ἡ μητέρα στὴ γυναίκα τοῦ πένθους. Μπορῶ μονάχη μου.

Μὰ εἶναι φανερὸ πὼς ὁλόενα χάνει τὶς δυνάμεις της.

—Δός μου το, λέει πάλι πιὸ

κι' ὁ δρόμος ἔπειτα εἶν' ἐλεύτερος μπροστά μας!...

(Μ' ἀνοιχτὸ ἀπάνω ἀπ' ὅλους τὸ Βιβλίο τῶν Προφητῶν, ὁ Ἰασαὴλ διαβάζει μὲ ἰσχυρὴ καὶ ρυθμικὴ φωνή, ποὺ συνεπαίρνει μέσ' σὲ τοῦτο τὸ ρυθμὸν ὁλάκερο τὸ λαό, τὴν παρακάτω Προφητεία τοῦ Ἠσαΐα:)

«Σὰν ἔρτει ἡ ὥρα θ' ἀκουστοῦν οἱ προσευχές σου !
» Θὲ νὰ 'ρτει ἡ λύτρωση, κ' ἐγὼ θά 'μαι ὁ Σωτήρας...
» Τῶν δούλων λαῶν θὰ σπάσω ἐγὼ τὶς ἁλυσίδες,
» καὶ στὰ σκοτάδια τους θὰ φέξω τὴν ἡμέρα...
» Κ' ἐγὼ τὴν πεῖνα καὶ τὴ δίψα Δικαιοσύνης
» θὰ ξεπενάσω ποὺ τοὺς καίει, θὰ ξεδιψάσω...
» Κι ὅλοι, ἀπὸ Νότο, Ἀνατολή, Βοριᾶ καὶ Δύση,
» θὲ νὰ φωνάξουνε: «Οὐρανοί, βαθειὰ χαρεῖτε,
» καὶ σκίρτα ἡ γῆ, τραγούδα ἀκράτητη τὸν "Ὑμνο!»
» Γιατὶ ποιὰ μάνα θὰ ξεχάσει τὰ παιδιά της;
» Ἱερουσαλήμ, σήκωσ' τα πιὰ ψηλὰ τὰ μάτια.
» Ὅλοι οἱ λαοί, οἱ φυλὲς ὅλες, μαζεμένες,
» σὲ Σένα φτάνουνε γοργά, νὰ Σὲ σκεπάσουν
» μὲ τὸ μακρύ, μὲ τ' ἅγιο πέπλωμα τῆς Νύφης!
» Τὰ ζωντανα εἶν' αὐτὰ τῆς λάμψης Σου πετράδια!...
» Καὶ θὲ νὰ πεῖς: «Ποιὸς γόνο τέτοιο μὲ γιομίζει
» τὴ χήρα ἐμέ; Ποιὸς κατοικεῖ τὴν ἐρημό μου;»
» Καὶ θ' ἀπαντήσει ξάφνου ὁ Κύριος: «Τὸ σημάδι
» τὸ μυστικό μου τὸ ἐσκέπασα στὰ πλήθη.
» Στοὺς ὁδηγοὺς τῶν λαῶν τὸ Νόμο μου ἐαστράφτω:
» Παιδιά, πολίτες μου εἶν' ὅλες πιὰ οἱ πατρίδες.
» Κ' ἐγὼ στὴ μέση ἀπὸ τὴν ἄμετρη γενιά μου !»

ΟΛΟΣ Ο ΛΑΟΣ ΜΑΖΙ

Χριστὸς νικᾶ!... Ὁ ἀγωνιστὴς Χριστὸς νικᾶ τὸν κόσμο!..

Ο ΜΑΝΑΗΝ (ὄρθιος, μὲ τὸ χέρι του ψηλά, σὰν ὁδηγός ἀπάνω ἀπ' ὅλους:)

Καὶ θὰ νικήσει καὶ τὸ Θάνατο!... "Αντρες, προχωρεῖτε!..
Ὀμπρός! Ἀντάμα ὅλοι μαζί, κι' ἀργοπορεῖτε...
Στὰ Ἱεροσόλυμα!... στὰ νέα Ἱεροσόλυμα! Κιναμε!...

(Ἀκούεται σύγχρονα μὲ τούτη τὴ φωνὴ τὸ κοῦφιο ποδοβολητὸ τοῦ πλήθους ποὺ, κυττάζοντας ὅλο μαζὶ τὸ Βρέφος ποὺ κρατάει ἡ Κορυφαία, ἀκολουθεῖ μὲ ἴδιο θῆμα τὸ Μαναήν.)

ΤΕΛΟΣ

ΤΟ ΣΤΟΙΧΕΙΟ ΤΗΣ ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΑΣ

Τοῦ Νίκου ΠΑΠΠΑ

Μὲ τὴν τόσο ζωηρὴ ἐμφάνιση τῆς ἀντιστασιακῆς λογοτεχνίας, ἐδῶ καὶ στὴν Εὐρώπη ὁλάκερη, ἡ ἐπικαιρότητα σὰ στοιχεῖο μέσα στὴν Τέχνη, πῆρε μιὰ ἰδιαίτερη σημασία, θετικὴ γιὰ ὅσους τὴ δέχονται, ἀρνητικὴ γιὰ ὅσους τὴν καταδικάζουν.

Ἡ ἀντιστασιακὴ λογοτεχνία ἀποτελεῖ μιὰ μορφὴ τοῦ σύγχρονου συνθετικοῦ ρεαλισμοῦ, ποὺ ποδοπάτησε πέρα γιὰ πέρα τὰ ἀντιρεαλιστικὰ καὶ λυμφατικὰ κλίματα ποὺ ἀνάδειξε στὴν Τέχνη ὁ μαρασμὸς τοῦ μεσοπόλεμου καὶ ποὺ θὰ ὁλοκληρωθεῖ σὲ νεώτερες ἀκόμα μορφές, θὰ ἐξελιχτεῖ, θὰ περάσει ἀπὸ ἀνανεωτικοὺς προσανατολισμούς, ὅσο νὰ φτάσει στὰ τέρματα τῆς φθορᾶς του.

Μέσα ἀπὸ τὴ σημερινὴ μορφή της ἡ λογοτεχνία τῆς ἀντίστασης, σὰ συμπέρασμα καὶ σὰν ἀνάγκη μιᾶς τόσο τρικυμισμένης καὶ ζεστῆς ἐποχῆς, χρησιμοποιεῖ μὲ πρωτόφαντο πάθος τὸ τρομαχτικὸ καὶ γιομάτο συγκίνηση στοιχεῖο τῆς ἐπικαιρότητας.

Οἱ ἀντιρεαλιστικοὶ κύκλοι κοιμισμένοι στὰ ὄπια τῆς γλυκειᾶς παρελθοντολογίας, οἱ μαλθακοὶ κατασκευαστὲς ἀλχημιστικῶν συμπλεγμάτων οἱ φυγάδες τῆς πραγματικότητας, πότε μὲ τὴν ἀφέλειά τους, πότε μὲ τὴ συκοφαντία καὶ τὴν κακοήθεια νὰ παραπλανοῦν πάντα τὸ κοινὸ σὲ μιὰ τέχνη χωρὶς ἀνθρώπινη συγκίνηση, χωρὶς οὐσία, καὶ πότε μὲ τὴ χρησιμοποίηση τῶν αἰσθητικῶν μυστικῶν τους πίσω ἀπ' τὰ ὁποῖα κρύβεται χῶρος ποὺ δὲν τὸν κατοίκησε καρδιὰ ἀνθρώπου, βρίσκουν τὸ βασικότερο στήριγμα τῆς ἐκστρατείας τους, ἐναντίον τῆς ἀντιστασιακῆς λογοτεχνίας, τὸ στοιχεῖο τῆς ἐπικαιρότητας. Πρέπει νὰ προστέσουμε, πὼς κι' ἀπὸ προοδευτικοὺς ἀκόμα ἀνθρώπους, μὲ καλὴ πίστη, φίλους τοῦ σύγχρονου ρεαλισμοῦ γίνεται μιὰ φοβερὴ παρανόηση πάνω στὸ ζήτημα τῆς ἐπικαιρότητας, σὰ στοιχεῖο γιὰ τὴν Τέχνη. "Ολες οἱ κατ.γορίες ἐναντίον τοῦ ἀπόρθητου καὶ πάντα ἀνανεούμενου στοιχείου τῆς ἐπικαιρότητας θεωροῦν μὲ μῖσος καὶ μανία τὴν ἐπίδρασή του ὁλέθρια, ἀντικαλλιτεχνική, σὰ μιὰ σκόπιμη παρέκκλιση ἀπὸ τὸ σωστὸ δρόμο τῆς τέχνης, γιὰ νὰ ἐξυπηρετήσει σκοποὺς καὶ ἐπιδιώξεις ἀλλότριες...

Εἶναι φανερό, πὼς ὅσοι δὲν εἶναι ἀφελεῖς καὶ ἀποχαυνωμένοι ἀπὸ τὴ μαθητεία τους σὲ μιὰ τέχνη χλωροφορισμένη καὶ νυσταγμένη, ὅσοι δὲν ἔχουν ποτέ τους ὑποψιαστεῖ τὴν ἀληθινὴ διαδρομὴ τῆς τέχνης ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ μπόγια τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ἐποχῶν, οἱ ἄλλοι οἱ σκοτεινοὶ καὶ προκατειλημμένοι ἐχτροὶ τοῦ ρεαλισμοῦ, ἔχουν κάθε λόγο ἀτομικό, κοινωνικό, πνευματικὸ ν' ἀρνιένται τὴν ἐπικαιρότητα, ποὺ μὲ τὴν ἀγέρωχη καὶ πειστικὴ φωνὴ τῆς Τέχνης, μεταδίνει τόσα μυστικὰ στοὺς ἀνθρώπους, ποὺ μὲ κανένα λόγο δὲ θάθελαν νὰ τὰ γνωρίζουν.

Ζήτημα ἐπικαιρότητας κατ' ἀρχὴ στὴν Τέχνη δὲν ὑπάρχει. Γιατὶ σὲ μιὰ τελευταία ἀνάλυση μέσα στὴν Τέχνη τὰ πάντα ἀποτελοῦνε ἐπικαιρότητα. Γιατὶ κάθε προσωπικὴ ἐντύπωση κάθε ἀνάμνηση ἀκόμα, κάθε σύμβολο ἀνασυρμένο ἀπὸ τ' ἀπόμακρα βάθη τοῦ παλιοῦ καιροῦ, ἀπὸ ἀφορμὴ μιᾶς ἐπίκαιρης προσωπικῆς ἐντύπωσης, προσωπικῆς συγκίνησης ἢ ἐπίκαιρης συνάντησης πρὸς μιὰ τωρινὴ ψυχική μας ἀφορμή, ὁλοκληρώνεται στὸν κόσμο τῆς τέχνης. "Οταν ὁ ποιητὴς ὕστερα ἀπὸ ἕναν περίπατο στὸ ἀπογιοματινὸ τοπίο τοῦ Σαρωνικοῦ, γυρίσει σπίτι του καὶ γράψει ἕνα τραγούδι γιὰ τὴν ἄμεση ἐντύπωση καταστάσεων, ἀνθρώπων, φύσης καὶ τοπίου ποὺ συνάντησε δὲν ἀποτελεῖ ἡ τεχνικὴ τούτη μεταφορὰ ἐπικαιρότητας; Ἡ διαφορὰ ποὺ μόνη ὑπάρχει σ' αὐτὰ τὰ πράγματα, συνίσταται στὸ ὅτι γιὰ τοῦτα τ' ἀνώδυνα, μεταφυσικὰ κι' ἄτονα στοιχεῖα, δὲν ἐνοχλοῦνται οἱ ἐχτροὶ τοῦ ρεαλισμοῦ, ἐνῶ γιὰ τὴν ἐπικαιρότητα ποὺ μεταφέρει τόση κραυγή, τόση διαμαρτυρία καὶ τόσο ἀντάρτικο πυρετὸ στὶς ἐναμμένες φλέβες της πειράζουνται καὶ καταθορυβοῦνται...

Τὸ στοιχεῖο τῆς ἐπικαιρότητας, ἂν δὲν εἶναι ταὐτόσημο, εἶναι πάντα συνδεμένο μὲ τὸ ρεαλισμό. Σ' ὅλες τὶς λογοτεχνίες τοῦ κόσμου, σ' ὅλες τὶς ἐποχὲς ἀκόμα καὶ στὰ ρωμαντικὰ καὶ ἰδεαλιστικὰ ἀποκορυφώματα, συχνὰ συμπτώματα ἐπικαιρότητας συνοδεύουν τὴν Τέχνη. Τὰ ἔπη τοῦ Ὁμήρου, τὰ μεγάλα ποιήματα τοῦ Σολωμοῦ, οἱ ὠδὲς τοῦ Κάλβου ὁ «Τάφος» τοῦ Παλαμᾶ κι' ἄλλα πάμπολλα κλασσικὰ δείγματα, ἀπ' τὰ καλύτερα μάλιστα τῶν δημιουργῶν τούτων, δὲν εἶναι ἐπίκαιρα γεγονότα; Ὁ Τσάϊλδ Χάρολδ τοῦ Μπάϋρον δὲν εἶναι οἱ ἐπίκαιρες κι' ἄμεσες ἐντυπώσεις τοῦ ποιητῆ, ποὺ ἔφταναν ὡς τὰ βουνὰ τῆς ἀρβανιτιᾶς καὶ τ' ἄντρα τοῦ Ἀλῆ-πασσᾶ; Τὰ περισσότερα ποιήματα τοῦ Οὐΐτμαν; Τὰ μαγαζιά, τὰ καφενεῖα καὶ τ' ἀλεξαντρινὰ ἀγόρια τοῦ Καβάφη;

Στὴν περίοδο τῆς ἔντασης τοῦ ρεαλισμοῦ τὸ στοιχεῖο τῆς ἐπικαιρότητας παρουσιάζει ἐπικρατέστερη, κυρίαρχη ὄψη. Σὲ μιὰν ἐποχὴ σὰν τὴ δική μας, ποὺ οἱ μεταλλαγὲς εἶναι τόσο ἀλλεπάλληλες καὶ τὰ περιστατικὰ ἔχουν τόσο ζεστὴ καὶ δραματικὴ ὑπόσταση, ἡ ἐπικαιρότητα εἶναι ὑποχρεωμένη νὰ γιομίζει ὁλάκερη τὴν περιοχὴ τῆς Τέχνης καὶ μάλιστα μὲ μιὰ βία ἐκπληχτική. Τόσο καὶ τέτοιο ἀνθρώπινο καὶ συγκινημένο ὁλικό, ἂν δὲν τὸ δεχτεῖ καὶ δὲν τὸ ἀξιοποιήσει ἡ Τέχνη, θᾶταν μιὰ πνευματικὴ προδοσία, μιὰ ἀπώλεια τρομαχτική. Σπάνια οἱ ἐποχὲς τοῦ ἀνθρώπινου γένους, εἶχαν τὴν τραγικὴ εὐτυχία ν' ἀναπνεύσουν καὶ νὰ ζήσουν ἕνα τέτοιο καταγωγικὸ πυρετό, ποὺ ἔρχεται ἀπ' τὴν πιὸ βαθειὰ ρίζα τῶν ἀνθρώπινων πεπρωμένων. "Οσοι δὲν τὸ νοιώθουν, ἢ τὸ νοιώθουν γιὰ νὰ γυρίσουν σ' αὐτὸ τὶς πλάτες τους, ἢ ἀκόμα γειρότερα γιὰ νὰ τὸ χρησιμοποιήσουν σὲ σκοποὺς ξέμακρους ἀπ' τὴν Τέχνη, εἶναι ἀνάξιοι τῆς δημιουργικῆς τους ἀποστολῆς.

Ὁ ἰσχυρισμός, πὼς ἡ ἐπικαιρότητα δίνει τὴν εὐκολία γιὰ χρονογραφικὴ ἀπεικόνιση, πὼς δὲν γίνονται ἔργα τέχνης μ' αὐτήν, γιατὶ τὸ γεγονὸς χρειάζεται τὴ μεσολάβηση χρονικοῦ διαστήματος γιὰ νὰ χωνέψει καὶ γιὰ νὰ μετουσιωθεῖ σὲ δημιουργία περικλείνει μέσα του τὴν ἀφέλεια καὶ τὴν ὕπουλη πρόθεση. "Οταν ὑπάρχει ὁ δημιουργός, ὅλα μετουσιώνουνται κι' ἀποχτοῦν ἀχτιοβολία μὲ τὴν παρουσία του. Τὸ ἰσχυρὸ ἔνστιχτο, ἡ ζεστὴ προσωπικότητα ξέρει νὰ ξεδιαλύνει τὰ περιττά, τὰ ἄτονα, τὰ τετριμμένα. Ὁ δημιουργὸς παντοῦ ὅπου ὑπάρχει κάμει νὰ παίρνουν βάρος τὰ σκληρὰ γεγονότα, νὰ γίνεται σύνθεση ἡ ζωή, αἰώνιο τὸ ἐπίκαιρο. Ὁ Ἐγγλέζος στρατιώτης Κήζ, ποὺ σκοτώθηκε στὸ ἀφρικανικὸ μέτωπο ἔκαμε ποιήματα μέσα ἀπ' τὴ φλεγόμενη ἐπικαιρότητα τοῦ μετώπου καὶ τὸν ἀποκαλοῦν νέο Μπάϋρον. Κι' ὄχι μόνο αὐτό. "Αν τὰ ἐπίκαιρα γεγονότα ποὺ ἔχουν τόση ζεστασιά, τόση συγκίνηση, τόσο ἀνθρώπινο τόνο, κι' ἀξίζουν γιὰ τὴ δημιουργικὴ ματιά ἂν τ' ἀφήσουμε καὶ περάσει καιρός, ἀμφιβάλλω ἂν μποροῦν ποτὲ νὰ ξαναπεράσουν μπροστά μας, μὲ τὴν πρώτη τους παρθενικιὰ ὑπόσταση. "Οσες φορὲς δοκιμάζουμε τὴν ἀναδρομὴ σὲ περασμένα μηνύματα, ἢ νοσταλγία, ἢ παρεμβολὴ ἄλλης ψυχικότητας ἢ ἀπομάκρυνση ἀπὸ τὴν πρώτη, γνήσια πηγὴ τῆς δημιουργικῆς ἀφορμῆς, δημιουργεῖ μιὰν ἐλαχιστικὴ ἀτμόσφαιρα, ἕνα χῶρο συμβολικὸ ἢ ρωμαντικό, μιὰ σχέση ἀπόμακρης ἐχθρότητας πρὸς τὸ ρεαλιστικὸ κλίμα. Βέβαια αὐτὸ εἶναι κεῖνο ποὺ ζητᾶνε οἱ ἐστέτ οἱ παρελθοντολογικοί, οἱ ἀντιρεαλιστές. Δικαίωμά τους στὸ κάτω-κάτω. Μὰ κι' ἐμεῖς δικαίωμά μας νὰ ἑξερουμε γιὰ ποιὸν λόγο καὶ γιὰ ποιὸν φόβο τὸ ζητᾶνε. Κι' ἀκόμα, νὰ μὴν ἰσχυρίζονται πὼς ὅλες τοῦτες οἱ ἀτομικὲς κι' ὠφελιμιστικές τους ἀπόψεις γιὰ τὴν ἐπικαιρότητα, γίνονται ποτὲ πιστευτὲς κι' ἀνώδυνες, ὅταν ἡ ἀγέρωχη κι' ἀσυμβίβαστη τούτη δέσποινα ἔχει νὰ ἐπιδείξει τόσες ζεστὲς καὶ ἀχτιδοβόλες πραγματώσεις.

Ἡ ἀπώλεια χρόνου, ἡ μεσολάβηση χρονικοῦ διαστήματος μᾶς μεταφέρει σὲ τέλεια διάφορο καὶ πολλὲς φορὲς ἀντίθετο κλῖμα. Πόσα θέματα, περιστατικά, δὲν ἀλλοιώθηκαν ὅταν δὲ χάθηκαν γιὰ πάντα, ἀπὸ ἀφορμὴ τὴν πάροδο τοῦ κατάλληλου, δηλαδὴ τοῦ ἐπίκαιρου χρόνου. Ὁ Ἀραγκὸν ἔγραφε συνέχεια τὰ ποιήματά του, ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμὴ ποὺ πέρασε τὰ σκλαβωμένα γαλλικὰ σύνορα — ὁ Ἐλυάρ ἔγραφε τὴν «Ἀθήνα» ὅταν βροντοῦσαν οἱ πυροβολαρχίες στὴν Ἀκρόπολη. Ἂν ἄφινε νὰ περάσει καιρὸς γιὰ νὰ μετουσιώσει τὸ θέμα του, δὲ θὰ τὄγραφε ποτέ. Εἶναι μερικὰ πράματα στὴ ζωή μας, ποὺ ἢ θὰ τὰ πεῖς μιὰν ὁριμμένη στιγμή, ἢ δὲ θὰ τὰ πεῖς ποτέ σου. "Οσοι φωνάζουν πὼς ἡ τέχνη δὲν δίνει ἀκόμα τίποτα πὼς κινδυνεύει νὰ γίνει χρονογραφία, πὼς φεύγει ἀπ' τὸν προορισμό της, γιατὶ μπαίνουν σ' αὐτὴν τὰ σύγχρονα ρεαλιστικὰ τοπία εἶναι ἐχτροὶ τοῦ ρεαλισμοῦ καὶ τοῦ ἀνθρώπου. Ποτέ τους δὲ θὰ γράψουν ἐτοῦτοι αὐτὰ ποὺ ξεσκεπάζει ἡ ρεαλιστικὴ λογοτεγνία. Κι' ὅταν ζητᾶνε ν' ἀρνηθοῦν τὴν ἐπικαιρότητα σὰ στοιχεῖο τέχνης, εἶναι σὰ νὰ ζητοῦν κι' ἀπὸ μᾶς νὰ κάνουμε ὁ ἴδιο μὲ κείνους. Δὲν τοὺς ἀρέσει ἀκόμα τὸ ὑλικὸ ποὺ προσφέρει ἡ σύγχρονη ἐπικαιρότητα στὴν ποίηση... Δὲ θὰ τοὺς ἀσέσει ποτέ! Τὴ δουλειά τους καὶ τὴ δουλειά μας. Ἐκεῖνοι γιὰ τὸ ναυτάκι τοῦ περιβολιοῦ ἐμεῖς γιὰ τὸ ναύτη ποὺ φωνάζει κάτου ὁ πόλεμος μέσα ἀπὸ τορπίλλες καὶ μπόμπες βυθοῦ. Ἐκεῖνοι γιὰ τοὺς φανταστικοὺς μποληβὰρ κι' ἐμεῖς γιὰ τὰ ἡρωϊκὰ παιδιὰ τῆς ἀντίστασης. Ἐκεῖνοι γιὰ τὰ ἡμερολόγιά τους στὰ καταστρώματα γιὰ τὶς πορτοκαλλένιες, τὶς δεσποινίδες Ἀπριλίου, γιὰ τὶς ὀβριὲς ποὺ διαυλιζόντανε, γιά, γιά... κι' ἐμεῖς γιὰ τὸ βαθὺ παράπονο τῶν ἀνθρώπων ποὺ βογγᾶνε ἀπὸ τ' ἀκρωτήρια τῆς Μαλαίης ὡς τὰ χωριουδάκια τῆς ἀλαφριᾶς Ἀττικῆς. Ἔτσι δὲν εἶναι; Ἀλλὰ ἡ ἐπικαιρότητα ὅλο καὶ σηκώνει σὲ μπόϊ τὸ χτίσιμα της. Πάει καὶ πάει τἀψήλου. Προχωρώντας μάλιστα πάνω σὲ ἔδαφος συγκινημένο, ἀληθινό, κυριολεχτικὰ πλουσιοπάροχο.

Ὁ τόμος τοῦ 1945 τῶν "ΕΛΕΥΘΕΡΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ,,
καλλιτεχνικὰ βιβλιοδετημένος πωλεῖται στὰ Γραφεῖα μας δρχ. 15.000. Γιὰ τὶς ἐπαρχίες ἐλεύθερος ταχυδρομικῶν ἐξόδων.

κάτω ἡ γυναίκα τοῦ γυρολόγου.

Σκύβει καὶ τὸ παίρνει ἀπ' τὰ χέρια τῆς ἄλλης. Εἶναι ἕνας ἄμορφος μικρὸς ὄγκος τυλιγμένος μ' ἕνα σάλι. Τὸ πρωΐ, ὅταν κατέβαινε τὸν ἴδιο δρόμο ἡ γυναίκα τοῦ γυρολόγου εἶχε πλάϊ της μιὰν ἄλλη ζωή. Τώρα αὐτὴ ἔμεινε κεῖ κάτου, νὰ περιμένει χῶμα. Καὶ στὰ χέρια της τώρα εἶναι τούτη ἐδῶ ἡ νέα ζωή.

Ἡ νέα μητέρα βαδίζει πιὸ ἡσυχα, πιὸ σιγανά. Μπροστά της εἶναι οἱ φλόγες τῆς Λαμίας. "Ομως ὅλα, ὅλα, σὰ νὰ σβύνουν. νὰ θαμπώνουν.

— Παρασκευή... Παρασκευούλα... μουρμουρίζει σιγανά, ἐνῶ ἄγρια χαρὰ γεμίζει τὰ σπλάχνα της.

—Εἶπες τίποτα; λέει ἡ γυναίκα τοῦ γυρολόγου.

—"Οχι, τίποτα μουρμουρίζει ἡ μητέρα καὶ κυττάζει τὸ μικρὸ σῶμα στὴν ἀγκαλιὰ τῆς γυναίκας τοῦ πένθους.

ΜΙΑ ΝΕΑ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ

Τοῦ Μάρκου ΑΥΓΕΡΗ

Ὁ Σικελιανὸς δὲν εἶναι μόνο μιὰ καθιερωμένη δόξα τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων εἶναι καὶ μιὰ ζωντανὴ πνευματικὴ δύναμη, ποὺ λαβαίνει ἐνεργητικὸ μέρος στὴν ἀνάπλαση καὶ τὴ δημιουργία τῆς σημερινῆς ζωῆς. Ὡς πνευματικὸς ὀργανισμὸς δὲν ἔφτασε ἀκόμη στὸ τέρμα του, ἀλλὰ ἐξακολουθεῖ νὰ ἀναπτύσσεται· ἀνανεώνεται ἀδιάκοπα, ἀνανεώνει τὰ σύμβολά του τὶς ἰδέες, τὶς πίστεις του· ἀγκαλιάζει ὁλοένα πλατύτερα συνθήματα καὶ φλογίζεται ἀπὸ τὰ ζωτικὰ πάθη καὶ τοὺς πόθους τοῦ νέου ἀναγεννώμενου κόσμου.

Μπροστὰ στὸ πρόβλημα, ἂν θὰ κλειστεῖ στὸν ἑαυτό του καὶ θὰ κάμει τέχνη θεωρητικὴ ἢ θὰ κατεβεῖ μέσα στὸ λαὸ καὶ θὰ κάμει τέχνη ἐνεργητική, ὁ Σικελιανὸς πῆρε ἀπὸ πολὺν καιρὸ τώρα τὴν ἀπόφασή του· ἀπὸ πολὺν καιρὸ τὸν συνεπῆρε τὸ ἡρωϊκὸ κῦμα ποὺ ξεσήκωσε τὸ λαὸ μέσα στὶς δοκιμασίες του. Στὶς ὧρες αὐτὲς τῆς δοκιμασίας ὁ Σικελιανὸς δὲ δίσταξε νὰ ταχτεῖ μὲ τὶς στρατευόμενες δυνάμεις τῆς χώρας του νὰ μπεῖ στὴν πρωτοπορεία τους καὶ νὰ δεχτεῖ ἕνα μέρος ἀπὸ τοὺς κινδύνους τους. Ἀπὸ τότε στέκεται ἐκεῖ κι' ἀντικρύζει μαζὶ μὲ τὸ λαό του ὅλες τὶς ἐναντιότητες καὶ τὶς σκοτεινὲς καταδρομές.

Μὲ τὸ νέο ἔργο του «Ὁ Χριστὸς στὴ Ρώμη» παίρνει ὁριστικὰ τὴ θέση του στὶς προχωρημένες σκοπιὲς μέσα στὴ φλεγόμενη αὐτὴ περιοχή.

«Ὁ Χριστὸς στὴ Ρώμη» εἶναι ἕνα διαλογικὸ ποίημα, δοσμένο στὴν εὐγενικιὰ ἔκφραση τῆς τραγωδίας μὲ λίγη δράση, στὸ εἶδος τοῦ Αἰσχυλικοῦ Προμηθέα· τὰ χορικὰ του στέκονται στὸ ὑψηλὸ λυρικὸ ὕφος ποὺ ἔχει κ' ἡ ἄλλη ποίηση τοῦ Σικελιανοῦ. Μὰ εἶναι πιὸ πολὺ ἕνα Μυστήριο, μὲ λυρικὰ ἐξαγγέλματα ἀπὸ πόθους, προσδοκίες καὶ λυτρωτικὰ δράματα. Ὁ ἀντιθετικὸς διάλογος ἀπάνω στὶς ἔννοιες καὶ τὴν πάλη τοῦ παλιοῦ καὶ τοῦ νέου κόσμου, δίνει ὅλη τὴ σύγχρονη προβληματικὴ ντυμένη σὲ παλιὰ σύμβολα· οἱ ἰδέες καὶ τὰ σύμβολα, μέσα στὴ διαλογικὴ σύγκρουση, ὅπως ξετυλίγονται ἀντιθετικά, ξεσκεπάζουν τὶς κρυμμένες ἔννοιές τους ἀπ' ὅλες τους τὶς πλευρές. Τὰ παλιὰ αὐτὰ σύμβολα μεταφέρονται ἀπὸ τὸν ὑπερβατικὸ στὸ φυσικὸ χῶρο κι' ἀνανεώνονται παίρνοντας νέο περιεχόμενο. Ἔτσι, ἰδέες ποὺ εἶχαν χάσει τὸ νόημά τους, γιατὶ στρέφονταν πρὸς μία περιοχὴ ἐξωζωική, τοποθετοῦνται ξανὰ στὴ ζωὴ κ' ἐνσωματώνονται στὸ κεφάλαιο τῶν ζωντανῶν ἀξιῶν.

Ἡ ὑπόθεση τοῦ ἔργου εἶναι φανταστικὴ καὶ διεξάγεται στὰ πρωτοχριστιανικὰ χρόνια, στὴ Ρώμη, τὴν ἐποχὴ τοῦ Νέρωνα. Ἡ μεταβατικὴ αὐτὴ ἐποχὴ παρουσιάζει μεγάλες ἀναλογίες κ' ὁμοιότητες μὲ τὴ σημερινή. Τὴν ἐποχὴ αὐτὴ σημειώνεται ἡ ἴδια ἀποφασιστικὴ στροφὴ τοῦ πολιτισμοῦ, ὅπως καὶ σήμερα· εἶναι ὅμοια βαθειὰ διχασμένη κι' ἀλληλοσυγκρούονται μέσα της ἕνας παλιὸς κόσμος ποὺ φεύγει κι' ἕνας νέος ποὺ ἔρχεται. Γι' αὐτὸ ὁλόκληρο τὸ ἔργο εἶναι μιὰ συμβολικὴ ἔκφραση τῆς σημερινῆς ἱστορικῆς ἀγωνίας κι' ἀποκρίνεται στὰ πάθη καὶ τὰ αἰτήματα τῆς σημερινῆς ἐποχῆς.

Θὰ ἐπιχειρήσουμε νὰ δώσουμε ἐδῶ τὶς ἔννοιες τοῦ ἔργου σύμφωνα μὲ τὶς διαδοχικὲς εἰκόνες ποὺ περνοῦν μπροστά μας.

Αἱρετικοὶ Ἑβραῖοι, ἀποσυνάγωγοι τῆς Ρώμης Ἕλληνες, μυημένοι στὸ χριστιανισμό, εἶναι μαζεμένοι σ' ἕνα δυτικὸ προάστειο τῆς Ρώμης, μιλοῦν γιὰ τὸ Χριστό, γιὰ τὴ Σταύρωση καὶ τὴν Ἀνάσταση καὶ συνωμοτοῦν κατὰ τῆς Ρώμης: «Ὁ ἐνανθρωπισμένος Λόγος καὶ τὸ δίκαιο ἔχουν σφαγιαστεῖ, εἶναι στὸ Σταυρό· τίποτε δὲν ἄλλαξε κι' ἂν ἀκούστηκε τὸ ἄγγελμα τῆς Ἀνάστασης· ἡ παλιὰ βία καὶ τὸ ἔγκλημα συνεχίζονται· οἱ πονεμένοι, οἱ σταυρωμένοι, οἱ πενθοῦντες, πληθαίνουν· ὁ ἀνθρώπινος πόνος ξεχείλισε, κι' αὐτὸς θὰ φέρει τὴν ἀνάσταση καὶ τὴ λύτρωση. Μὰ μὲ προσευχὲς καὶ λόγια αὐτὸ δὲ γίνεται· μπορεῖ ὁ Λόγος νὰ μὴν πέθανε καὶ νὰ βιγλίζει στοὺς τέσσερες ὁρίζοντες, ὅμως οἱ μαθητές του τὸν ἔξασαν στρέφονται πρὸς τοὺς τάφους κι' ὄχι πρὸς τὴ ζωή· ἐδῶ στὴ γῆ θὰ βροῦμε τὴ λύτρωση κι' ὄχι στὸν οὐρανό· ὄχι μὲ τὸ μεσσιανισμὸ καὶ τὶς μελλοντικὲς προσδοκίες, παρὰ μὲ τὴν ἄμεση δική μας δράση· ἡ ἐλπίδα δὲ χορταίνει τοὺς πεινασμένους· πρέπει νὰ καταχτήσουμε τὸν παράδεισό μας μὲ τὴ δική μας δύναμη· κ' ἡ δράση μας ἀρχίζει ἀπὸ ἀπόψε κιόλας.

Οἱ "Ελληνες διαπιστώνουν πὼς ἦρθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου οἱ λαοὶ εἶναι ὥριμοι νὰ δράσουν ἐνάντια στοὺς δυνάστες τους, ἐνάντια στὴν τυραννικὴ τὴ Ρώμη· ὁ παλιὸς κόσμος ἔχει φθαρεῖ, ἕνας νέος κόσμος πάει νὰ γεννηθεῖ, μέσα ἀπὸ τὰ σπλάχνα τῶν λαῶν, ἀπὸ τοὺς ἀσοφους καὶ τοὺς ἄσημους· πᾶμε σ' ἕναν κόσμο παγκόσμιας συμφιλίωσης· μὰ ἡ βεβαίωση τοῦ αὔριο κ' ἡ ἄρνηση τοῦ χτὲς δὲν μπορεῖ νὰ πραγματοποιηθεῖ χωρὶς μεγάλους κλονισμούς· μέσα στὸ σεισμὸ καὶ τὴν ἐξέγερση θὰ καταλυθεῖ ὁ παλιὸς κόσμος, κι' ἀπὸ τὰ ἐρείπιά του θὰ βγεῖ ὁ νέος, τῆς ἐλευθερίας τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἀγάπης· χρειάζονται ἀγῶνες· τὸ μαρτυρολόγιο τῶν ἀγωνιστῶν ὅλο πληθαίνει ἀπάνω στὴ γῆ.

Ὁ Νέρωνας ἀνήσυχος γιὰ τὴν ἐπαναστατικὴ κίνηση μέσα στὶς μάζες ἔρχεται ἐδῶ, στὸν τόπο ποὺ γίνονται οἱ μυστικὲς συγκεντρώσεις, γιὰ νὰ ἰδεῖ καὶ νὰ μάθει τὰ ἐπαναστατικὰ πλήθη μαζεύονται, μυρμηγκιά, ποὺ βγαίνει ἀπὸ τὴ γῆ καὶ ζητάει τὴ γῆ. ζητάει τροφὴ καὶ δικαιοσύνη, ὅλο ξολοθρεύονται κι' ὅλο πληθαίνουν. Ὁ Ἰουδαῖος ἐμπιστος ποὺ τὸν συνοδεύει, μημένος κι' αὐτὸς στὴ συνωμοσία, τὸν παραπλανάει μὲ ψεύτικες ὑποσχέσεις καὶ σχέδια, πὼς θὰ μεταστρέψει ὅλη αὐτὴ τὴν κίνηση καὶ θὰ τὴν ὑποτάξει στὰ συμφέροντα τοῦ Νέρωνα, ποὺ θὰ γίνει κύριος τῆς Οἰκουμένης καὶ θὰ λατρευτεῖ ἀπάνω ἀπὸ τοὺς θεούς· ἔτσι τὸν ἀποκοιμίζει καὶ τὸν στέλνει στὸ παραθαλάσσιο ἀνάκτορό του στὸ Ἄντιο. Νὰ περιμένει ἤρεμος τὸ ἀποτέλεσμα.

Ἀμέσως ὕστερα ὁ Ἰουδαῖος στέλνει μυστικὰ ἀνθρώπους νὰ ἑτοιμάσουν τὴν πυρκαϊὰ τῆς Ρώμης· θὰ γεμίσουν τοὺς φτωχοὺς συνοικισμοὺς γύρω στὴ Ρώμη μ' εὔφλεκτα ὑλικά, ποὺ ὅταν θὰ πάρουν φωτιὰ θὰ ζώσουν ὁλόκληρη τὴν πόλη μέσα στὶς φλόγες. Στὸ μεταξὺ οἱ μυσταγωγοὶ μυοῦν τὰ πλήθη στὸ σταυρικὸ κι' ἀναστάσιμο μυστήριο. Μὰ μέσα στὴ σύναξη βρίσκονται καὶ συνεργάτες τοῦ ἐχθροῦ καὶ καταδότες· αὐτοὶ στέλνουν μήνυμα στὴ Ρώμη καὶ καταδίνουν τὴ συνωμοσία τὴν ὥρα ποὺ μὲ τὴ μύηση ξεσηκώνεται ὁ λαὸς κι' ἀρχίζει νὰ ὁραματίζεται τὴ λύτρωση. Οἱ ἀρχηγοὶ συζητοῦν τὸν τρόπο τῆς ἐνέργειας· ὅσοι συμφωνοῦν γιὰ τὴν ἄμεση δράση ξεκόβουν ἀπὸ τὴ μάζα καὶ βαδίζουν πρὸς τὴ Ρώμη. Σὲ λίγο φαίνονται στὸν οὐρανὸ οἱ πρῶτες ἀνταύγειες ἀπὸ τὴν πυρκαϊὰ τῆς Ρώμης.

Ξαφνικὰ μέσα στὰ πλήθη ποὺ ἀπομένουν παρουσιάζεται ὁ Ἀπόστολος Πέτρος. Ἔφευγε ἀπὸ τὴ Ρώμη γιὰ νὰ γλυτώσει ἀπὸ τὸ μαρτύριο καὶ τὸ θάνατο· μὰ στὸ δρόμο τοῦ παρουσιάστηκε ὁ Κύριος καὶ τοῦ εἶπε πῶς, ἀφοῦ αὐτὸς φεύγει, πάει στὴ Ρώμη νὰ ξανασταυρωθεῖ. Αὐτὸ κάνει τὸν Ἀπόστολο νὰ γυρίσει νὰ ξαναδεχτεῖ τὸν ἀγῶνα καὶ τὴ θυσία· ἐδῶ κάνει στὰ πλήθη νέο κήρυγμα ἐνέργειας· ἡ σωτηρία δὲν εἶναι στὸν οὐρανὸ μὰ στὴ γῆ, οἱ λαοὶ σώζονται μὲ τὸν ἀδιάκοπο ἀγῶνα. Στὸ μεταξὺ φουντώνει ἡ πυρκαϊά· ὁ παλιὸς κόσμος ἡ Ρώμη, τὰ Σόδομα καὶ τὰ Γόμορα, ἡ ἁμαρτωλὴ Βαβυλώνα ἡ πόρνη τῶν ἐθνῶν εἶναι τυλιγμένη ὁλόκληρη στὶς φλόγες· τὸ πανάρχαιο κακὸ θ' ἀφανιστεῖ μαζί της· ὁ λαὸς χαίρεται, θέλει νὰ ζεστάνει τὰ κόκκαλά του σ' αὐτὴ τὴ φωτιά! Ἀπάνω σ' αὐτὸ φτάνει περίπολος ἀπὸ Ρωμαίους στρατιῶτες, ὁδηγημένη ἀπὸ τοὺς προδότες· στὴ σύγκρουσή της μὲ τὸ πλῆθος σκοτώνει ἕναν ἀρχηγὸ καὶ κάποιους ἀπὸ τὸ λαό καὶ πιάνει τὸν Ἀπόστολο Πέτρο, ποὺ πάει πρὸς τὸ μαρτύριο μὲ χαρά.

Ἡ φωτιὰ καὶ τὸ σπαθὶ τῶν ἐπαναστατῶν συμπληρώνει τὸ ἔργο τῆς καταστροφῆς στὴ Ρώμη. Ὁ λαὸς σὲ μιὰ γενικὴ Ἔξοδο ὅπως ἄλλοτε ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο, φεύγει πρὸς μιὰ νέα Γῆ Ἐπαγγελίας, πρὸς μιὰ Νέα Ἱερουσαλήμ, κρατώντας ἀπάνω ἀπ' τὰ κεφάλια του ἕνα βρέφος, γλυτωμένο μέσα ἀπὸ τὶς φλόγες· εἶναι τὸ σύμβολο τῆς νέας ἀνθρωπότητας, τῆς νέας αὐγῆς ποὺ ἀνατέλλει· οἱ ἀλυσίδες τῶν λαῶν ἔχουν σπάσει· οἱ ἐλευθερωμένοι λαοί, ποὺ ἔσκυβαν τὸ κεφάλι κάτω ἀπὸ τὴ βία τῶν Καισάρων σηκώνονται ἀπὸ τὴ λάσπη καὶ γίνονται κύριοι τῆς γῆς· ἦρθε ὁ Ἀρχιθεριστής, ὁ Ἀρχιλιχνιστής, ὁ μέγας Φρυκτωρὸς ποὺ θὰ καθαρίσει τὴ ζωὴ ἀπὸ τὰ ζιζάνια· οἱ λαοὶ ἀνασηκώνονται, ὅπως ἡ κόρη τῶν Χαλδαίων σηκώθηκε ἀπὸ τὴν ταπεινωσ

Ἡ ἀρχαία ποίηση

ΧΟΡΙΚΟ

(ἀπὸ τὶς «Φοίνισσες» τοῦ Εὐριπίδη)

ΑΝΤΙΣΤΡΟΦΗ

Ἐδῶ φώλιαζε καὶ τοῦ Ἄρη
ὁ θανατερὸς ὁ δρόμος
ἄγριος φύλακας, ποὺ ὁλοῦθε
ὅπου ἀνάδρες κι' αὐλακιὲς
κι ὅπου χλόη καὶ πρασινάδα
παραμόνεβε κι' ἐσκόρπα
στριφογύριστες ματιές.
Καὶ τὸν σκότωσεν ὁ Κάδμος
ἅμα πῆγε νὰ πλυθεῖ,
ἀκατάπαφτα σὲ πέτρα
μαρμαρόπετραν ἀπάνου
μ' ἕνα θεριομάχο χέρι
τὸ θανατερὸ κεφάλι
τοῦ θεριοῦ χτυπώντας... Κι' ὅπως
ἡ Παλλάδα, ποὺ ἀπὸ μάνα
δὲ γεννήθηκε εἶχε πεῖ,
τοῦ θεριοῦ τὰ δόντια σπέρνει
στὴ βαθιόριζη τὴ γῆ·
Κι' ἀπὸ κεῖ ξαναφυτρώνουν
παλληκάρια ἁρματωμένα
καὶ φουντώνει ἀνάμεσά τους
πολεμόχαρη σφαγὴ
καὶ χτυπᾶνε καὶ χτυποῦνται
καὶ τὰ ξαναπαίρνει πίσω
πάλι ἡ ἀγαπημένη γῆ.
Καὶ ποτίστηκε ἀπὸ αἷμα
ὅλη ἡ γῆ, ποὺ μές στοῦ αἰθέρα
τὶς ἡλιόλουστες πνοὲς
νὰ μεστώνουν καὶ ν' ἀνθίζουν
εἶδε αὐτὲς τὶς λεβεντιές.

ΧΟΡΟΣ

Ὦ πολύμοχτε Ἄρη γιατί ἔτσι παράφωνα
ἦρθες μ' αἷμα καὶ θάνατο μέσ' στὶς γιορτὲς τοῦ Διόνυσου;
Μὲ στεφάνια ὡριοχόρευτα, ἀπάνου στὰ νιάτα σου,
δὲ σκορπᾶς τὰ μαλλιά σου καὶ σὺ καὶ τραγούδι
στῆς φλογέρας τοὺς ἦχους, ποὺ χάρες
κατοικοῦνε χορεῦτρες δὲν παίζεις.
Παρὰ σήκωσες ἁρματωμένο στρατὸ ἀπ' Ἀργίτες
καὶ χορὸ βακχικόν, ἀμούσατο, ἀβάκχευτο,
ἐδῶ γύρω στὴ Θήβα χορεύεις.
Οὔτε κάτου ἀπ' τὸ ξέφρενο θυρσομάνιασμα, ἀνάμεσα
σὲ προδιὲς ἐλαφίσιες καὶ σὲ χαλινάρια γυρνᾶς
τὰ μονόνυχα τὰ ἄτια σου σὲ τετράσυρτα ἁμάξια,
μόνο πλάϊ στοῦ Ἰσμηνοῦ τὰ ἀκρορέματα
λυσασμένος χυμᾶς πάνου στὰ ἄλογα,
μὲ χαλκὸ ἀφοῦ ἁρμάτωσες τὴν ἀσπιδοθρεμένη
τῶν Σπαρμένων γενιά, ποὺ στὰ κάστρα τὰ πέτρινα ἀντίκρυ
ἕνα ἀντίμαχο ὡς στῆσαν χορό, μὲ σπαθιὰ
καὶ κοντάρια χορεύουν. Θεὰ
φοβερή ναὶ ἡ διχόνοια, ποὺ στοὺς βασιλιάδες
ἔχει φέρει τῆς χώρας τὰ βάσανα αὐτὰ
στοὺς πολύπαθους τοὺς Λαβδακίδες·

ΑΝΤΙΣΤΡΟΦΗ

Ὦ μὲ πλούσια φυλλώματα, ἀγρίμια γεμᾶτο
λογγοφάραγγο, χάρμα τῆς Ἄρτεμης,
Κιθαιρώνα χιονόσπαρτε,
νὰ μὴν ἔσωνες τὸν πεταμένο γιὰ θάνατο Οἰδίποδα,
τῆς Ἰοκάστης τὸ γέννημα νἀβρεφες,
ἀπ' τὸ σπίτι του βρέφος διωχμένο,
ξακουστὸ ἀπ' τὶς χρυσὲς τῶν ποδιῶν του κρεμάστρες.
Οὔτε ἡ Σφίγγα νὰ ἐρχόταν ἡ παρθενοφτέρουγη,
τὸ βουνήσιο τὸ τέρας, γιὰ πίκρες, σὲ τούτη τὴ γῆ
μὲ τὰ ἀπαίσια τραγούδια της,
παὼ καθὼς μὲ τὰ νύχια της τὰ τετραπόδαρα,
σ' αὐτὰ ἀπάνου τὰ κάστρα γατζώθηκεν,
ὅπου ὁ μαῦρος ὁ Ἅδης τὴν ξέρασεν,
ἔβγαλε ἔξω στοῦ αἰθέρα τὸ ἀκρότατο φῶς
τὴ γενιὰ τῶν Καδμείων.
Μὰ ξεφύτρωσε τώρα στοῦ Οἰδίποδα πάλι
τὰ παιδιὰ συφορά, στὸ παλάτι καὶ μέσα στὴν πόλη.
Ἄν τὶ καλὸ ὅ,τι δὲν εἶναι, καλὸ δὲ μπορεῖ ποτὲς νἄναι.
Κι' οὔτε νόμιμη γέννα λογιοῦνταν ποτὲς γιὰ μιὰ μάνα
μολυσμένα παιδιά, ποὺ γεννήθηκαν
ἀπὸ γάμο πατέρα, ποὺ ἦταν μαζὶ κι' ἀδερφός.

Μετάφραση: Κ. ΦΡΙΛΙΓΓΟΥ

ΣΟΒΙΕΤΙΚΑ ΝΕΙΑΤΑ

Τοῦ Κ. Ι. ΔΕΣΠΟΤΟΠΟΥΛΟΥ

Ὁ κινηματογράφος, φτασμένος σὲ ἐντέλεια τεχνικῆς, εὐτύχησε νὰ παρουσιάσει ἕνα μεγαλούργημα ἀνθρώπινης εὐδαιμονίας, ποὺ σὲ κρατάει συνεπαρμένο μιὰ ὁλόκληρη ὥρα. Εἶναι μιὰ περίπτωση αὐθεντικῆς συμβολῆς τῆς ἀμφίβολης αὐτῆς Τέχνης στὸ συνολικὸ πολιτισμὸ τῆς ἐποχῆς μας. Τὸ ὅραμα τῆς εὐμοιρίας τοῦ ἀνθρώπινου κορμιοῦ, ὅπως δεσμεύθηκε σὲ μιὰ κινηματογραφικὴ ταινία, ξετυλίγεται τώρα ἐμπρὸς στὰ ἐκοταστικὰ μάτια σου. Σὲ πλημμυρίζουν τὰ συναισθήματα· συγκίνηση, θαυμασμός, ἀγαλλίαση, ὑπερηφάνεια ποὺ εἶσαι καὶ σὺ ἄνθρωπος. Μιὰ πίκρα βαθειὰ μόλις ἐπειτα ξυπνάει μέσα σου, καθὼς ἀναλογίζεσαι, τί ἔχασαν ὧς τώρα μυριάδες ἀνθρώπινες ὑπάρξεις, ποὺ χάθηκαν ἄδικα καὶ ἄδοξα, χωρὶς νὰ μεταλάβουν ἀπὸ τὸ θάμβος αὐτὸ τῆς ὁμορφιᾶς. Καὶ λυπᾶσαι ἀκόμη, ποὺ δὲν βρίσκονται πλάϊ σου οἱ μεγάλοι ἀνθρωπιστὲς τῆς ἱστορίας, νὰ δοῦν σαρκωμένο τὸ ὄνειρο τῆς ζωῆς τους καὶ νὰ ποῦν τὸ «Νῦν ἀπολύεις τὸν δοῦλον Σου».

Μιὰ ἀτμόσφαιρα θριάμβου, τοῦ πιὸ ὡραίου, τοῦ πιὸ ἄσπιλου θριάμβου ἁπλώνεται καὶ καλύπτει τὴν Κόκκινη Πλατεῖα τῆς Μόσχας· στὴ μεγάλη μέρα (12 Αὐγούστου 1945), ποὺ ἐπιδείχνουν τὴ ἀλκὴ καὶ τὴ χάρη τῆς ζωῆς τὰ σοβιετικὰ νεᾶτα. Ἡ τέχνη, ἡ γλῶσσα, ἡ ὅποια δόξα τῆς ἀνθρώπινης ἱστορίας φαίνεται σὰν περιττὴ σχεδὸν πιά. Ἐδῶ, τὸ ἀνθρώπινο σῶμα οὐσίωσε τὴ δόξα, ἔγινε τέχνη, ἔγινε γλῶσσα· καὶ ἔμεινε καὶ πέρα ἀπὸ τὴ δόξα καὶ τὴν τέχνη καὶ τὴ γλῶσσα· ἔμεινε ὁ παλμὸς τῆς ζωῆς, ἔγινε τὸ σῶμα τοῦ θαύματος. Ὁ ρυθμὸς εἶναι ἔνσαρκος· ὁ πιὸ ἀνάλαφρος καὶ ὁ πιὸ ἐπιβλητικὸς ρυθμός. Ἡ ἁρμονία εἶναι ἔνσαρκη· ἡ πιὸ θελκτικὴ καὶ πιὸ οὐσιαστικὴ ἁρμονία. Τὸ χρῶμα, ἡ γραμμή, τὸ σχῆμα, ἡ κίνηση, ὅλα σὲ ἀνθρώπινη σάρκα ποὺ σφύζει ἀπὸ ὁλόδροση ζωή· καὶ ὅλα πειθαρχημένα σὲ μιὰ σύμμετρη διάταξη καὶ διαδοχή.

Λουλούδια, ποὺ εἶναι ἀνθρώπινα κορμιά· φύσημα λουλουδιῶν, ποὺ εἶναι κίνημα ἀνθρώπινων κορμιῶν. Τί ἀπαλὲς μελωδίες εὐδαιμονίας! Καὶ ἔπειτα κυματισμὸς σὲ χωράφι ἀπὸ στάχυα, καὶ ἔπειτα κύματα μὲ φωτερὴ θάλασσα· πάλι ἀπὸ κίνημα ἀνθρώπινων κορμιῶν. Τί πρωτόφαντη σύνθεση ὁμορφιᾶς! Τὰ σκιρτήματα τῆς ζωῆς στὴν πιὸ ἀπτὴ παρουσία της, ἡ ὁρμὴ τῆς πνοῆς μέσα στὴν ψυχὴ τῆς νειότης, ὑπακούοντας τώρα στὸ μέτρο τῆς ἁρμονίας καὶ τοῦ ρυθμοῦ, ἐκφράζουν καὶ συμβολίζουν τὰ ἰδανικὰ μιᾶς χαρμόσυνης ἀρετῆς. Κάποτε ἡ ὁρατὴ συσπείρωση, μὲ ἕνα πλαστικώτατο κίνημα, ἡ ἕνωση σχεδὸν τῶν νεανικῶν κορμιῶν σὲ μιὰ κυκλικὴ σειρὰ ἐνσαρκώνει ἐνθουσιαστικὰ καὶ προβάλλει τὸ ἠθικὸ αἴτημα τῆς ἐσωτερικῆς ἀδελφότητας ἀνάμεσα στὶς νεανικὲς αὐτὲς ὑπάρξεις — ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους τῆς μεγάλης αὐτῆς κοινωνίας μὲ τὴν ἁρμονία καὶ τὸ ρυθμὸ σὲ κάθε σημεῖο καὶ σὲ κάθε στιγμὴ τῆς δράσης της.

Καὶ παρελαύνει ἀνεξάντλητο νεμίζεις, τὸ χάρμα τῶν ματιῶν καὶ τῆς ἀκοῆς, καὶ μετακινάει ὁδιάκοπα τὴν ψυχὴ ἀπὸ ἔξαρση σὲ ἔξαρση. Ἔχει σβύσει καὶ ἡ διάκριση ἀνάμεσα στὸ ἀδρικὸ καὶ στὸ γυναικεῖο. Ὑπάρχει μόνο ἀνθρώπινο κορμί, ἐνιαῖα αἰσθητικὸ καὶ θαυμαστὸ καὶ σεβαστό. Τὸ γυναικεῖο κορμί, τρυφερὸ καὶ μαζὶ στερεό, ἔχει ὅλη τὴν καθαρότητα καὶ τὴν πλαστικότητα ποὺ δόξασε ἄλλοτε εἰδικὰ τὸ ἀνδρικὸ κορμί. Καὶ στοχάζεσαι καὶ βλέπεις, πὼς δὲ βρίσκεσαι σὲ κανένα ἀνθοκήπιο ἀπὸ λίγους διαλεχτοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ πὼς βρίσκεσαι ἀντίκρυ στὴν ἀνθρωποθάλασσα τῶν λαῶν, ποὺ κατοικοῦν ἀπὸ τὶς πολικὲς περιοχὲς ὧς τὸ ὄρος Ἀραράτ, ἀπὸ τὰ Καρπάθια ὄρη ὧς τὸν Εἰρηνικὸ Ὠκεανό. Οἱ χοροὶ καὶ οἱ ἀσκήσεις καὶ τὰ τραγούδια ἔρχονται συχνὰ ἀπὸ ἄγνωρες, ἄφωνες πρὶν λίγα χρόνια φυλὲς τῆς Κεντρώας καὶ τῆς Ἀνατολικῆς Ἀσίας· ἐπιμελημένα ἀνιχνεύτηκαν στὰ ἀφώτιστα βάθη τῆς ψυχῆς τους, καὶ καλλιεργήθηκαν καὶ βλάστησαν ὧς τὴν ἄνθιση τῆς τέχνης. Ἔρχονται πολυνόητα μηνύματα ἀπὸ τὴν πιὸ κρυμμένη ψυχὴ τῆς αὐριανῆς ἀνθρωπότητας. Ἀγένητες φυσιογνωμίες πολιτισμῶν ἀχνοχαιρετοῦν ἀπὸ τὴν ὥρα αὐτὴ τῆς προσδοκίας. Μιὰ βαθειὰ ἀλληλεγγύη γιὰ τὴν ἀνθρώπινη μοῖρα σὲ κρατάει ἀναυδο ἀπὸ ἔγνοια καὶ χαρά. Μὲ κατάνυξη χαιρετᾶς τὸν αἴσιο ἄνεμο, ποὺ φύσηξε στὸ πρόσωπο τῆς ἀνθρωπότητας.

Γιὰ πρώτη φορὰ στὴν ἱστορία δοξάζεται ἔτσι ἡ ἀνθρώπινη ὕπαρξη μὲ τοὺς αἴθριους τόνους τῆς εἰρήνης· γιὰ πρώτη φορὰ ἔτσι ὁμαδικὰ καὶ μαζὶ εἰρηνικά. Ἡ εἰρηνική, ἡ αἰσθητικὴ λατρεία τοῦ ἀνθρώπινου σώματος περιορίζονταν ἄλλοτε στὴν ἀτομικὴ παρουσία του. Ἡ ὁμαδικὴ κίνηση τῶν ἀνθρώπων μὲ πλαστικότητα καὶ ρυθμικότητα ἐμφανίζονταν μόνο σὰ στοιχεῖο τῆς πολεμικῆς ἀγωγῆς· ἔτσι κράτησε πάντα, καὶ ὧς τὶς τελευταῖες γερμανικὲς πραγματοποιήσεις, τὸ τραχὺ καὶ βαρὺ ὕφος, τὸ αὐστηρὸ ἦθος τοῦ πολεμιστῆ. Ἐδῶ ὑπάρχει ὁμαδικὴ ὅσο ποτὲ ἀνθρώπινη κίνηση, καὶ ὅμως εἰρηνικὲς αὔρες πνέουν ἐπάνω της· ἡ χαρὰ καὶ ἡ χάρη παίζουν ἐλεύθερα, χωρὶς καμμιὰ ὑστεροβουλία πολεμικῆς ἀγωγῆς· τὰ πάντα λατρεύουν ἁπλῶς τὸ θαῦμα τῆς ζωῆς. Ὁ χορὸς τῶν Χαρίτων ποτὲ δὲν πλέχτηκε ἀπὸ τόσο πλῆθος κορμιῶν καὶ καρδιῶν. Καὶ φέρνει τέτοιο θάμβος ἡ λάμψη τῆς ἀγλαΐας καὶ ἡ δόνηση τῆς εὐφροσύνης, καὶ τὸ σφρῖγος τῆς θάλειας, ποὺ ὅλο καὶ περιμένεις, πὼς ὅπου νἄναι θὰ προβάλει καὶ ἡ χορεία τῶν Μουσῶν.

ΤΕΧΝΗ ΚΑΙ ΚΟΜΜΑΤΑ

Τοῦ Σπύρου ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

Ἀνοίξανε πρῶτα τὰ κιούγκια τοῦ νεροχύτη. Στὰ κάκοσμα λασπόνερα ποὺ ξεχυθήκανε βουτήξανε χέρια ἐπιδέξια στὴ χρήση τους καὶ βαλθήκανε νὰ λερώσουνε ἐθνικὲς κορυφὲς ποὺ ἡ Εὐρωπαϊκὴ καὶ Ἀμερικάνικη σκέψη τὶς τοποθετοῦνε σήμερα στὸ κέντρο τῆς πνευματικῆς ἀνθρωπότητας.

Μὲ τὴ σειρά του μίλησε καὶ τὸ σαλόνι. Εἶπε ἀπὸ τὶς στῆλες τῆς «Καθημερινῆς» — κι' ἂς εἶναι αὐτὸ πρὸς τιμήν του — πὼς οἱ πολιτικές μας διαφορὲς δὲν πρέπει νἆ μᾶς κάνουν ἄδικους καὶ βάναυσους στοὺς πνευματικούς μας ἀνθρώπους.

Ἀργότερα ὅμως ἄλλαξε γνώμη. Θυμήθηκε τὴν ἀπαστράπτουσα αἴγλη τῆς πλατείας τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρου τὸν καιρὸ ποὺ χαραζε κατευθύνσεις τὸ λευκό τους χειρόκτιο καὶ ζαλίστηκε. Ἔγραψε στὴν ἴδια ἐφημερίδα, μὲ μεγαλύτερα στοιχεῖα σὲ δυὸ στῆλες, κύριο ἄρθρο γεμᾶτο νοσταλγία. Τί φῶτα, τί τουαλέττες, πόση κομψότης ἐκείνη τὴν ἐποχή... Οἱ ξένοι ποὺ περνούσανε ἀπὸ τὴν Ἀθήνα μένανε ἐκθαμβοι μὲ τὴ χάρη καὶ τὴν ὁμορφιὰ αὐτῆς τῆς πλατείας. Οἱ ἐξῶστες; Ποιός γυρίζει τὸ μάτι του σ' αὐτούς. Ἐκεῖ πάνω χοροπηδάει ἡ ἁπλοϊκὴ λαϊκὴ καρδιά, ποὺ δὲ νοιώθει πολλὰ πράγματα—λένε—ἀπὸ τὴ μεγάλη τέχνη.Φανταστεῖτε κάποιος μιὰ φορὰ — τὸ ἕνα παραμυθὶ τὸν λέει ἁμαξᾶ, τὸ ἄλλο πυροσβέστη — πῆγε νὰ πηδήσει στὴ σκηνή, νὰ σώσει τὴν ἡρωΐδα καὶ νὰ τιμωρήσει τὸν ραδιοῦργο, ποὺ κυνηγοῦσε τὴν κοπέλλα σ' ὅλη τὴ διάρκεια τοῦ ἔργου.

Καὶ τί παραστάσεις! Βαρύτιμα κοστούμια, ἀσήκωτα κολοσσιαῖα σκηνικὰ — «καλὴ χρῆσις τοῦ δημοσίου χρήματος» λέγεται αὐτὸ στὴ γλῶσσα τοῦ νοσταλγοῦ— Σαιξπῆροι, Μολλιέροι Ἴψεν... Ὅλα αὐτὰ πρέπει νὰ ξαναγίνουν τώρα ἀπὸ τὴν ἀρχή. Στὸ νέο διευθυντὴ πρέπει νὰ δώσουμε ἀπεριόριστες ὅλες τὶς πιστώσεις: Χρονικές χρηματικές, καλλιτεχνικὲς γιὰ νὰ ξαναφέρουμε τὸ θέατρο στὴν παλιά του δόξα. Ἀκόμα δὲν τὸ λέμε, ἂν χρειασθεῖ ὅμως θὰ περιλάβουμε ξανὰ τὶς παραστάσεις τοῦ Ἐθνικοῦ στὰ ἀπαγορευμένα τῆς λογοκρισίας. Καὶ στὴ μέθη τοῦ ρεμβασμοῦ καὶ τῶν ὀνείρων γιὰ τὸ μέλλον ξεχνιέται ὁ ἀρθρογράφος, παίρνει ἕνα μεγάλο σφουγγάρι— πάντα μὲ τὸ ἄσπρο χειρόκτιο — καὶ σβύνει ὅ,τι ἔγινε στὸ μεταξύ. Ὅταν ἐδῶ κι' ἕνα χρόνο ἀνέλαβε ἡ καταργημένη μὲ βιαστικὸ νόμο τῆς νέας Κυβέρνησης διεύθυνση ἀδημονοῦσε γιατὶ δὲν ἀνεβάζει μέσα σὲ 15 μέρες μὲ διαλυμένο θίασο, σὲ ξεχαρβαλωμένο θέατρο, χωρὶς κανένα πόρο τραγωδίες καὶ Σαιξπήρους καὶ ἀναγγέλλει τὸν κύριον ντὲ Πουρσονιάκ. Καὶ χολωμένος γιὰ τὴν ἀδράνεια τῆς νέας Διεύθυνσης δὲν πατάει οὔτε σὲ μιὰ παράσταση. Τώρα ἂν τὰ πολὺ ὡραῖα καὶ σωστὰ ποὺ ζητάει στὸ ἄρθρο του καὶ μερικὰ ἄλλα ποὺ τοῦ ξεφεύγουν σχετικὰ μὲ τὴν πλατεῖα καὶ τοὺς ἐξῶστες «Τέχνη, ἔθνος καὶ χρῆσις τοῦ δημοσίου χρήματος, χρηστὴ διοίκησις τοῦ προσωπικοῦ εἰς τὰ παρασκήνια» ἂν ὅλα αὐτὰ γίνανε σκοπὸς καὶ καθημερινὴ πράξη τῆς Διεύθυνσης ποὺ φεύγει αὐτὸ θὰ τὸ μαρτυρήσουν σιγὰ-σιγὰ τὰ ἴδια τὰ πράγματα μὲ τὸν καιρό. Δὲν εἶναι σκοπὸς αὐτοῦ τοῦ σημειώματος ἡ ὑπεράσπιση τῆς δουλειᾶς, ποὺ ἔγινε τὸν τελευταῖο χρόνο στὸ Ἐθνικό.

Ἄλλοι ἁρμοδιώτεροι ἔχουνε χρέος καὶ θὰ τὸ κάμουν ὅταν πρέπει. Οὔτε σκοπός μας εἶναι νὰ ὑπογραμμίσουμε τὴν ἀδαημοσύνη τῶν «εἰδικῶν» ποὺ ἐπικρίνουν τὸ κάθε τι καὶ ζητᾶνε σήμερα οὔτε λίγο οὔτε πολὺ νὰ ἑτοιμαστοῦνε μέσα σὲ 3 μῆνες τέσσερες καὶ πέντε ἀρχαῖες τραγωδίες καὶ νὰ ταξιδέψει μ' αὐτὲς τὸ Ἐθνικὸ σὲ ξένες χῶρες νὰ προπαγανδίσει τὴν ὑπόθεση τῆς Ἑλλάδας. Καμμιὰ ἀντίρρηση. Ἀλλὰ μέσα σὲ τρεῖς μῆνες!; Καὶ τὸ Θέατρο καὶ ἡ ζωντανὴ τέχνη καὶ τὸ καλὸ βιβλίο πρέπει νὰ γίνουνε ὅπλα εἰρηνικὰ στὴν ὑπηρεσία τοῦ Ἔθνους. Ὅταν ὅμως τὸ Ἐθνικὸ ἀνέβασε τὸν «Καποδίστρια» ἔργο ποίησης, δονημένο ἀπὸ τὸν ἐντονώτερο παλμὸ γιὰ τὴν Ἑλλάδα, μιὰ λυσσασμένη πολεμικὴ δημοσιογραφικὴ καὶ παρασκηνιακὴ ξαπολύθηκε γιὰ νὰ τὸν κατεβάσει. Καὶ ὅταν ἀρχίσανε οἱ πρόβες τῆς «Σίβυλλας» τοῦ προφητικοῦ ἔργου τοῦ Σικελιανοῦ ποὺ γαλβάνισε ὅσους τὸ ἀκούσανε τὶς πρῶτες μέρες τοῦ πολέμου μὲ τοὺς Ἰταλούς, καὶ ποὺ συμβολίζει τὴν πνευματικὴ ὑπεροχὴ τῆς Ἑλλάδας ἀπέναντι στὴ δύναμη καὶ τὴ βία ὅλων τῶν Καισάρων, πέσανε οἱ λῦκοι νὰ τοὺς φᾶνε τοὺς ἀνθρώπους τοῦ Ἐθνικοῦ.

Καὶ ὅλα αὐτὰ γιατὶ ὁ Καζαντζάκης δὲν εἶναι «δικός μας» καὶ ὁ Σικελιανὸς μέσα στὸν ἀσίγαστο ὕμνο του γιὰ τὴν Ἑλλάδα τραγούδησε καὶ τοὺς ἀντάρτες.

Ὅποιος ἀντέχει ἂς ἀνοίξει τὰ «Ἐθνικόφρονα» φύλλα τοῦ τελευταίου καιροῦ. Ἐδῶ πρέπει νὰ σημειωθεῖ ἡ ἐξαίρεση τῆς «Βρα-

(Συνέχεια στὴ σελίδα 150)

Σύγχρονη ποίηση

ΑΓΓΕΛΩ

Τοῦ Γιάννη ΣΚΑΡΙΜΠΑ

Ἀπὸ τὴν πόλη ἐγὼ κι' αὐτὴ χωριάτα,
οὐδ' εἴδηση τῆς τρέλλας μου εἶχε πάρει:
τὰ μοῦτρα της τὰ φουσκομαγουλάτα
νὰ λέω: φεγγάρι.

Ξεραγκιανὸς κι' ἀπόλυωνα γι' αὐτήνα
νὰ παραλῶ στὸν καφενέ, στὴν πιάτσα
κι' ἂς τἄῖζε γουρούνια — ἔλεγα κρίνα
τ' ἀδρά της μπράτσα!

Ψέματα ποὺ τὰ πίστευα — καὶ πόσο!..—
τὰ χάνια πύργοι, οἱ κότες της ρομάντζα
ἀπ' τὴ Χαλκίδα ἴσια στὸ Τοβόσσο,
Χαλκίδα — Μάντζα!

Τί θάμα περιπέτεια — καὶ βάλε—
ντοῦρος στὸν Πήγασό μου, μπρὸς γιὰ κάνα
νέο γιουροῦσι — ρία — καὶ Καβάλλε
— μου —Ρουστικάνα. . . . . .

Ὦ Δέσποινα τῶν Στοχασμῶν μου, νέα,
ἴδιο τὸ ξύλο — αἰώνια — καὶ οἱ νεῖλες,
Μάντζα ἢ Χαλκίδα, Ἀγγέλω ἢ Δουλσινέα
γράφετ' ἀλλήλες,

Μὰ ὄχι οἱ Ἀκαδημαϊκοὶ τῆς Γραμασίλια,
παρὰ ἐσὺ στὸν τάφο μ' ἤλιε. μου στράψε
κι' ἀφήνοντας τοὺς χοίρους σου — ἀμίλεια
μου κάτσε κλάψε..

ΚΑΙ ΤΙ ΠΩΣ ΑΥΡΙΟ...

Τοῦ Κούλη ΑΛΕΠΗ

Καὶ τί πὼς αὔριο ἡ πίκρα μου ἡ παλιὰ
μὲ ξέχειλο μπορεῖ νὰ φτάσει τάσι;
Ἀπόψε ἔχω μεθύσει ἀπὸ φιλιὰ
κι' ἀπὸ ζεστὰ ἀγκαλιάσματα χορτάσει.

Κ' εἶναι ἀνοιξη· καὶ πάω σὰ σὲ χορό,
στὸ νοτερὸ τὸ ἀπόβραδο, τὸ γκρίζο,
κι' ὅπως γυρίζω σπίτι, ἀργοπορῶ
καὶ τ' ἀκριβὸ ὄνομά σου ψιθυρίζω.

Τὰ δάχτυλά μου ὀσφραίνομαι συχνά,
τὰ ροῦχα ποὺ ἐχαρῆκαν τὸ κορμί σου,
τὸ μῦρο γιὰ νὰ νιώσω σιγανά,
ξανὰ τῆς γλυκανάσταης ὀρμῆς σου.

Καλῶς νὰ φτάσεις, πίκρα μου παλιά,
καὶ ξέχειλο αὔριο ἂς πιῶ τ' ἄθλιο σου τάσι!
Ἀπόψε ἔχω μεθύσει ἀπὸ φιλιὰ
κι' ἀπὸ ζεστὰ ἀγκαλιάσματα χορτάσει...

Μ. ΑΡΓΥΡΑΚΗ: Οἱ ἀντάρτες λευτερώνουν τὴ Χαλκίδα

ΠΡΑΧΤΙΚΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

Τοῦ Ε. ΚΟΡΦΙΑΤΗ

Διαβάζοντας τὸ βιβλιαράκι τοῦ Π. Λαμπερὲν «Τὰ μαθηματικὰ καὶ ἡ τεχνικὴ» ποὺ κυκλοφόρησε ἀπὸ τὰ «Νέα Βιβλία» τώρα τελευταῖα, μᾶς δημιουργήθηκε ἡ ἐντύπωση πὼς τὸ πλατὺ αὐτὸ θέμα, ἔτσι ὅπως ἐξετάζεται στὰ ὅρια μιᾶς διάλεξης, ἀφίνει πολλὰ σκοτεινὰ σημεῖα στὸν ἀμύητο. Κι' ἕνα σωρὸ ἐπιχειρήματα ποὺ ὁ εἰδικὸς ἐπιστήμονας τὰ βρίσκει σημαντικά, δὲ φαίνονται τέτοια στὸν ξένο μὲ τὶς θετικὲς ἐπιστῆμες ἀναγνώστη, ποὺ τοῦ εἶναι δύσκολο νὰ καταλάβει τοὺς ὑπαινιγμούς.

Κάτι τέτοιες σκέψεις μᾶς ἔδωκαν τὴν ἰδέα πὼς τὰ μικρὰ κεφάλαια στὰ ὁποῖα χωρίζεται τὸ βιβλιαράκι αὐτὸ τοῦ Λαμπερὲν, θὰ μποροῦσαν ν' ἀναπτυχθοῦν καθένα χωριστὰ σὲ πλατειὲς μελέτες μὲ τὸ σκοπὸ νὰ κάμουν πιὸ κατανοητὰ αὐτὰ ποὺ ὑπονοεῖ ὁ Γάλλος σοφός. Ἐμεῖς διαλέξαμε τὸ κεφάλαιο «Τὰ μαθηματικὰ καὶ ἡ πρακτικὴ ζωή». Τὸ θέμα θὰ τὸ ἐξετάσουμε χωρὶς ν' ἀναφερόμαστε στὸ βιβλίο τοῦ Λαμπερέν, σὰν ἄλλοι παρατηρητὲς ἀπὸ τὴν ἴδια ὅμως σκοπιά.

Γιὰ νὰ δοῦμε τὶς σχέσεις ἀνάμεσα στὴν πρακτικὴ ζωὴ καὶ στὴν ἐπιστήμη θ' ἀρχίσουμε ζητώντας νὰ δώσουμε μιὰ ἁπλῆ εἰκόνα τοῦ τρόπου ποὺ ἡ ἐπιστήμη (ποὺ εἶναι, θὰ λέγαμε, ἡ ἀπόσωπη διήγηση τῆς πείρας τῆς ἀνθρωπότητας στὰ «περὶ τοῦ κόσμου») προέκυψε μὲ μακριὰ καὶ βαθμιαία ἐξέλιξη ἀπὸ αὐτὲς τὶς πρῶτες καὶ ἁπλὲς σχέσεις τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸ περιβάλλον. Στὴν ἄμεση ἀντίληψη αὐτῶν τῶν σχέσεων ποὺ εἶχαν καθαρὰ προσωπικὸ χαραχτῆρα, ὁ ἄνθρωπος εἶχε φτάσει μὲ ὁδηγὸ τὸ ἔνστιχτο τῆς αὐτοσυντήρησης. τὴν ἀνάγκη νὰ ζήσει.

Ὁ ἄνθρωπος πρὶν ἀκόμα ἀποχτήσει τὸν ἔναρθρο λόγο. χώριζε ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμὴ τὸν κόσμο σὲ ἐγὼ καὶ ὄχι ἐγώ. Ὅταν ἔμαθε νὰ μιλάει, κάτι ποὺ ἀντιστοιχεῖ στὴ λέξη ἐγὼ θὰ εἶναι μιὰ ἀπὸ τὶς πρῶτες λέξεις ποὺ πρόφερε στὴ φτωχὰ ἀρχικὴ του γλῶσσα, τὴ σεβαστὴ αὐτὴ γεννήτρα ὅλων τῶν σημερινῶν γλωσσῶν τῆς ἀνθρωπότητας.

Μὲ τέταιο ξεχώρισμα τοῦ κόσμου, ὑπαγορευμένο ἀπὸ αὐτὸ τὸ ἔνστιχτο τῆς αὐτοσυντήρησης, ἑπομένως ἀπὸ αὐτὴ τὴ φύση τῶν ζωϊκῶν ὄντων, γεννήθηκε κόλας τὸ αἴσθημα τῆς ἐλευθερίας τῆς βούλησης, ὅπως καὶ ἡ ἔννοια τοῦ χώρου.

Μὲ τὴ σύγκριση τοῦ ἐγὼ πρὸς τὸν ἐξωτερικὸ κόσμο, δηλαδὴ πρὸς τὸ ὄχι ἐγώ, ὁ ἄνθρωπος, γιὰ νὰ περιοριστοῦμε στὸ τελειότερο αὐτὸ ὄν, εἶδε πὼς μποροῦσε αὐτὸς ν' ἀλλάξει κατάσταση σχετικὰ μὲ τὰ ἀντικείμενα τοῦ ἐξωτερκοῦ κόσμου καὶ νὰ ἐπιφέρει ὅταν θέλει ἀλλαγὲς σὲ πολλὰ ἀπὸ τὰ ἀντικείμενα ἐκεῖνα ποὺ θὰ τὰ πίστευε ἀμετάβλητα χωρὶς τὴν ἐπέμβαση τῆς δικῆς του θέλησης.

Ἡ ἀνάπτυξη δηλαδὴ τῆς ἀτομικότητας τοῦ γεννάει ὄχι μόνο τὴν ἀντίληψη ὅτι ἀνάμεσα στὸν ἑαυτό του καὶ στὰ ἀντικείμενα ποὺ ἐξετάζει τὸ ἕνα δρᾶ καὶ τὸ ἄλλο πάσχει, μὰ τὸν κάνει κιόλας νὰ βλέπει τὸν ἑαυτό του σὰ δρῶντα καὶ νὰ προσφέρει ἔτσι στὸ ἐγώ του τὸ δῶρο τῆς ἐλεύθερης βούλησης.

Γιὰ τὸ πῶς ζητήθηκε νὰ ξεγηθεῖ ἡ γέννηση τῆς ἔννοιας τοῦ χώρου θὰ ποῦμε πολὺ λίνα. Ὅταν ἐχτιμάω τὶς ἀλλαγὲς, ποὺ πρέπει νὰ κάμω στὸ σῶμα μου γιὰ νὰ πάρω ἀπὸ ἕνα ἀντικείμενο ποὺ μεταβλήθηκε τὶς ἴδιες ἐντυπώσεις ποὺ ἔπαιρνα πρὶν τὸ ἀντικείμενο αὐτὸ πάθει αὐτὴ τὴ μεταβολὴ, δημιουργεῖται μέσα μου μιὰ σειρὰ ἀπὸ μυϊκὲς ἐντυπώσεις. Ἡ κατασκευή μου εἶναι τέτοια, ὥστε αὐτὴ ἡ μακριὰ συνήθεια ἀλλαγῶν κατάστασης ποὺ εἶμαι ἀναγκασμένος νὰ κάνω κάθε τόσο στὸν ἑαυτό μου, μοῦ ἀνάπτυξε τὸ σύνολο ἐκεῖνο τῶν παραστάσεων ποὺ λέμε ἔννοια τοῦ χώρου.

Μὲ τὸν ἴδιο τρόπο ζητήσανε νὰ ξηγήσουν γιατὶ στὸ χῶρο αὐτὸ εἶμαι ἀναγκασμένος ν' ἀναγνωρίζω τρεῖς διαστάσεις. Μὲ δυὸ λόγια αὐτὲς εἶναι προσωπικὲς ἰδιότητες ποὺ τὶς δίνω στὸν ἐξωτερικὸ κόσμο.

Ὅταν μιλάει κανένας γιὰ τὸ χῶρο δὲν μπορεῖ νὰ μὴν πεῖ λίγες λέξεις καὶ γιὰ τὸ χρόνο. Ὁ χῶρος καὶ ὁ χρόνος εἶναι ἀλήθεια δυὸ μυστηριώδεις θεότητες ποὺ κυβερνᾶν καὶ ρυθμίζουν ὅλη τὴν ἀνθρώπινη δράση, ὅλο τὸν ἀνθρώπινο βίο. Ἐδῶ πρόκειται γιὰ τὸν πραχτικὸ βίο τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ χῶρος καὶ ὁ χρόνος εἶναι ἐδῶ καθαρὰ ψυχολογικὲς ὀντότητες. Ἔχουν καθαρὰ προσωπικὸ χαραχτῆρα. Εἶναι οἱ ἀπὸ τὰ πρίν, ὅπως ἔλεγε ὁ Kant, ἔννοιες καὶ ποὺ μ' αὐτὲς ὁ ἄνθρωπος χρωματίζει ὅλες τὶς ἐντυπώσεις τοῦ ἔξω κόσμου. Εἶναι τὸ προσωπικὸ στοιχεῖο ποὺ προσθέτει ὁ ἄνθρωπος σ' ὅλες αὐτὲς τὶς ἐντυπώσεις.

Ὁ χρόνος, ὁ ψυχολογικὸς χρόνος, εἶναι ἡ ἔννοια ποὺ γεννάει στὸν ἄνθρωπο ἡ ταξινόμηση τῶν προσωπικῶν του ἀναμνήσεων εἶναι ἀποτέλεσμα αὐτῆς τῆς φύσης τοῦ μνημονικοῦ τοῦ ἀνθρώπου. Ἔχει ὁ ἄνθρωπος τὴν ἐντύπωση παραστάσεων περισσότερο ἢ λιγότερο ζωηρῶν, περισσότερο ἢ λιγότερο ὠχρῶν. Ἡ ταξινόμηση τῶν παραστάσεων αὐτῶν ἀνάλογα μὲ τὴ ζωηρότητα ποὺ τὶς θυμᾶται, γεννάει τὴν ἔννοια τοῦ χρόνου.

Ἀπὸ τὸν ψυχολογικὸ αὐτὸ χῶρο καὶ χρόνο ἡ ἐπιστήμη δημιούργησε ἕνα χῶρο ἀπρόσωπο, ὄχι ψυχολογικό, ὁρισμένο σύνολο ἀπὸ ἰδιότητες τῶν σωμάτων ἢ ὅπως θὰ λέγαμε τῶν σχημάτων, καὶ ἕνα χρόνο ἐπίσης ἀπρόσωπο, ἕνα φυσικὸ χρόνο γιὰ τὴν ταξινόμηση τῶν φανομένων τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου.

Βλέπουμε δηλαδὴ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἕνα παράδειγμα μεγάλης ἀποβολῆς τῆς προσωπικότητας. Ἡ ἐξέλιξη τῆς ἀνθρώπινης πείρας σὲ ἐπιστήμη γίνεται μὲ ἀδιάκοπη ἀθαρία. μποροῦμε νὰ ποῦμε, προσωπικοῦ στοιχείου.

Ἀπὸ τὸ χῶρο ἀπόβαλε ἡ ἐπιστήμη καὶ αὐτὲς ἀκόμα τὶς τρεῖς διαστάσεις καὶ σπουδάζει τὶς ἰδιότητες τῶν σχημάτων σὲ χῶρο ὁσωνδήποτε διαστάσεων. Καὶ στὸ φυσικὸ χρόνο ἔδωκε τελευταῖα ἰδιότητες ποὺ φαίνονται νἄρχονται σὲ σύγκρουση μὲ τὸν προσωπικὸ χρόνο, ἀπ' ὅπου γεννήθηκε ὁ ἀπρόσωπος αὐτὸς χρόνος.

Πραγματικὰ πολλὲς φορὲς τὰ διδάγματα τῆς ἐπιστήμης, ποὺ ὁλοένα ἀποβάλει προσωπικὸ χαραχτῆρα, ἔρχονται σὲ σύγκρουση μὲ πολλὰ διδάγματα τῆς πραχτικῆς ζωῆς. ἀπ' ὅπου ἡ ἐπιστήμη ξεκίνησε.

Ὅταν ἡ ἀστρονομία, γιὰ νὰ περιοριστοῦμε στὴν ἀκοιβέστερη ἀπὸ τὶς φυσικὲς ἐπιστῆμες, μᾶς ἔμαθε πὼς οἱ κινήσεις τῶν οὐρανίων σωμάτων διέπονται ἀπὸ ὁρισμένους θαυμαστὴς ἀκρίβειας νόμους, μᾶς ἔμαθε πάνω ἀπ' ὅλα πὼς τὰ φαινόμενα τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου κυβερνῶνται ἀπὸ νόμους. Πολὺ λίγους βέβαια ξέρουμε ἀπὸ τοὺς νόμους αὐτοὺς καὶ τοὺς ξέρουμε περισσότερο ἢ λιγώτερο καλά, δηλαδὴ μὲ περισσότερη ἢ λιγώτερη προσέγγιση, ἀλλὰ μᾶς ἔχει δημιουργηθεῖ ἡ ἀνάγκη νὰ παραδεχόμαστε τὴν ὕπαρξη τοῦ νόμου παντοῦ.

Ἡ πρώτη περὶ τοῦ κόσμου πεῖρα τοῦ ἀνθρώπου εἶχε λοιπὸν προσωπικὸ χαραχτῆρα, εἶχε μπορεῖ νὰ πεῖ κανεὶς πολὺ ἐγώ. Ἀποτελοῦσε ἕνα σύνολο ἀπὸ γεγονότα ποὺ ἀναφέρονταν στὶς ἁπλὲς σχέσεις τοῦ ἑαυτοῦ του πρὸς τὸ ἄμεσο περιβάλλον του, γεγονότα ποὺ τὰ διατήρησε μὲ τὴ μνήμη του καὶ τὰ μεταβίβασε στὰ τέκνα του τόσο μὲ τὴν κληρονομικότητα ὅσο καὶ προφορικὰ ἀργότερα μὲ τὴ γλῶσσα.

Ἡ ἐπιστήμη ἄρχισε, ὅπως εἴπαμε, νὰ γεννιέται ἀπὸ τὴν πρώτη αὐτὴ πεῖρα, ὅταν ἡ πεῖρα αὐτὴ ἄρχισε ν' ἀποβάλει λίγο-λίγο προσωπικὸ χαραχτῆρα. Ἕνα γεγονὸς τὸ θεωροῦμε τόσο περισσότερο ἐπιστημονικὸ ὅσο λιγώτερο περιέχει προσωπικὸ χαραχτῆρα. Ὁ ἄνθρωπος ζητώντας νὰ προσανατολιστεῖ μέσα στὸ περιβάλλον ποὺ βρέθηκε, ἀροῦ σχέτισε τὰ λογῆς ἀντικείμενα τοῦ ἔξω κόσμου πρὸς τὸ ἴδιο ἐγώ, ἔφτασε μὲ τὸν καιρὸ νὰ σχετίσει μεταξύ τους τὰ ἀντικείμενα τοῦ ἄμεσου πρὸς αὐτὸ, περιβάλλοντος.

Εἶναι σίγουρα μεγάλος ὁ ρόλος ποὺ ἔπαιξε ὁ ἔναρθρος λόγος σ' αὐτὸ τὸ πρῶτο γιγάντιο βῆμα τοῦ ἀνθρώπου, Ἀπ' αὐτὸ τὸ σημεῖο ἄρχισε νὰ γεννιέται ἡ ἐπιστήμη. Μιὰ ἐπιστήμη καθαρὰ τοπογραφική. Συσχέτιση λογῆς τοπογραφικῶν, γεωγραφικῶν ἂν θέλετε σημείων.

Ἡ συσχέτιση ἀντικειμένων τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου γίνεται λοιπὸν μὲ ἀφαίρεση τῆς προσωπικότητας τοῦ παρατηρητῆ. Εἶναι ἀλήθεια, πὼς μένει ἕνα μεγάλο ποσὸν τῆς προσωπικότητάς του μέσα σ' αὐτὴ τὴ φύση τῆς παρατήρησης. Μὰ ἡ συσχέτιση τῶν ἀντικειμένων, τοῦ ἑνὸς πρὸς τὸ ἄλλο ἀπαίτησε μιὰ πρώτη ἀφαίρεση τοῦ ἐγώ, δηλαδὴ τὸ πρῶτο σκαλοπάτι τῆς ἐπιστημονικῆς δημιουργίας.

Σύνολο ἀπὸ τέτοια γεγονότα, περισσότερο ἢ λιγώτερο ἐπιστημονικά, ἀποτελεῖ τὴν πεῖρα, ποὺ παραλαμβάνοντας κάθε φορὰ ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τοὺς πατέρες του καὶ μὲ τὴν κληρονομικότητα, ὅπως εἴπαμε, καὶ μὲ τὴν ἀνατροφὴ ἀναγκάζεται ἀργότερα μπρὸς στὰ νέα προβλήματα ποὺ τοῦ παρουσιάζονται. νὰ τὴν αὐξάνει. ὁλοένα μὲ δικές του παρατηρήσεις. Κι' ἔφτασε πολλὲς φοὲς νὰ τροποποιήσει ἕνα σωρὸ ἀπὸ τὶς παρατηρήσεις αὐτὲς τῶν πατέρων του γιὰ νὰ παραδώσει κι' αὐτὸς στὰ παιδιά του τὴν πεῖρα ποὺ πῆρε ἀπὸ τοὺς δικούς του πατέρες. ἐπαυξημένη ὅμως καὶ βελτιωμένη. δηλαδὴ ἕνα πλατύτερο καὶ μὲ λιγώτερο προσωπικὸ χαραχτῆρα σύνολο κανόνων ζωῆς. Ὅταν ὁ ἄνθρωπος διορθώνει ἕναν κανόνα ζωῆς ποὺ κληρονόμησε ἀπὸ τοὺς πατέρες του δὲν κάνει τίποτ' ἄλλο παρὰ νὰ ἀποβάλει ἕνα μέρος ἀπὸ τὴν προσωπικότητα τῶν πατέρων του ποὺ ὑπάρχει μέσα σ' αὐτὸν τὸν κανόνα.

Ἐδῶ γιὰ νὰ παρουσιάσουμε κάπως παραστατικώτερα τὴν ἀνάγκη τῆς δημιουργίας πραχτικῶν κανόνων ζωῆς, τὴν ἐξέλιξη τῆς πραχτικῆς ζωῆς σὲ ἐπιστήμη καὶ τὶς σχέσεις τῆς πραχτικῆς ζωῆς πρὸς αὐτήν, θὰ χρησιμοποιήσουμε μιὰ παραβολὴ τοῦ Felix le Dantec.

Ἡ ἀνθρωπότητα παρομοιάζεται μὲ σκάφος ἀνάμεσα στὰ κύματα. Ἡ θέση του στὸν ὠκεανὸ ἐξαρτᾶται ἀπ' ὅλο τὸν πρὶν δρόμο ποὺ διάνυσε. Ἐξαρτᾶται ἀπ' ὅλες τὶς στοιχειώδεις κινήσεις σ' ὅλη τὴν ἔκταση τοῦ διανυθέντος δρόμου. Ἀπὸ τὸ ὁλοκλήρωμα δηλαδὴ τῶν στοιχειωδῶν αὐτῶν μετατοπίσεων. Καθεμία ἀπὸ αὐτὲς τὶς στοιχειώδεις κινήσεις δὲν ἐξαρτᾶται οὔτε ἀπὸ τὸ σκάφος καθαυτό, οὔτε ἀπὸ τὸ ὑγρὸ περιβάλλον στὸ ὁποῖο κινεῖται, μὰ καὶ ἀπὸ τὸ σκάφος καὶ ἀπὸ τὸ περιβάλλον αὐτό. Ἡ κίνηση προέρχεται: τόσο ἀπὸ τὴ δράση τοῦ σκάφους ὅσο καὶ ἀπὸ τὴν ἀντίδραση τοῦ περιβάλλοντος. Χωρὶς τὴν ἀντίδραση αὐτή, χωρὶς τριβὴ ὅπως λέμε, ἡ κίνηση τοῦ σκάφους θᾶταν ἀδύνατη.

Αὐτὴ εἶναι ἡ κίνηση τῆς ἀνθρωπότητας μέσα στὸν κόσμο, αὐτὸ τὸν ὠκεανὸ τῶν ἀκατάπαυστων ἐξελίξεων. Ἡ δράση τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἀποτέλεσμα τόσο τῶν προσωπικῶν του προσπαθειῶν ὅσο καὶ τοῦ περιβάλλοντος μέσα στὸ ὁποῖο ἀναπτύσσει τὴ δράση του.

Ἔπειτα τὸ σκάφος αὐτὸ (ἐπιτρέψτε νὰ μιλᾶμε γιὰ σκάφος καὶ πλήρωμα σὰν ἕνα ὅν) ἔχει ἀνάγκη νὰ ξέρει ποῦ βρίσκεται μέσα στὸν ὠκεανὸ ποὺ διανύει. Καταρτίζει λοιπὸν ἕνα ἡμερολόγιο πλοίου ὅπου καταγράφει τὶς διάφορες ἀλλαγὲς διεύθυνσης, τὰ λογῆς ρεύματα ποὺ συνάντησε στὸ δρόμο του, τοὺς ἀνέμους καὶ ὅλα τὰ στοιχεῖα ἀπ' τὰ ὁποῖα ἐξαρτᾶται ἡ θέση του κάθε φορά. Μ' αὐτὰ τὰ στοιχεῖα ὁ ναυτικὸς ποὺ θὰ βοηθηθεῖ καὶ ἀπὸ ἄλλα μέσα — ὄργανα μετρήσεως γωνιῶν κλπ. — προσδιορίζει κατὰ προσωπικὴ ἐχτίμηση τουλάχιστο στὶς πολὺ συχναζόμενες θάλασσες, τὴ θέση τοῦ σκάφους.

Εἶναι φανερὸ πὼς σ' αὐτὸ τὸ κατὰ ἐχτίμηση σημεῖο, βρίσκονται μαζεμένα ὅλα τὰ λάθη τῶν πρὶν παρατηρήσεων. Τὸ ἡμερολόγιο αὐτὸ μὲ τὸν προσωπικό του προσδιορισμὸ τῆς θέσης τοῦ πλοίου παραδίνει ὕστερα ἀπὸ τέσσερις ὧρες ὁ ναυτικὸς τῆς ὑπηρεσίας στὸν ἀντικαταστάτη του δίνοντάς του μαζὶ μὲ ἄλλες προφορικὲς ὁδηγίες.

Εἶναι ὁλοφάνερη ἡ ἀναλογία μὲ τὴν ἱστορία τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς. Τὰ διαδοχικὰ λάθη ποὺ ὑπάρχουν σ' ὅλους αὐτοὺς τοὺς μὲ προσωπικὴ ἐχτίμηση προσδιορισμοὺς τῆς θέσης τοῦ σκάφους, βαρύνουν ὅλο καὶ περισσότερο τοὺς κατοπινοὺς προσδιορισμοὺς καὶ χρειάζονται μιὰ διόρθωση. Τὸ κατὰ ἐχτίμηση σημεῖο θ' ἀλλαχτεῖ μὲ τὸ γεωγραφικὸ σημεῖο ἢ τὸ ἀστρονομικὸ σημεῖο ποὺ προσδιορίζουν οἱ ναυτικοὶ μετρῶντας ὕψη ἀστέρων πάνω ἀπὸ τὸν ὁρίζοντα μὲ τὴ βοήθεια κατάλληλων ὀργάνων.

(Τὸ τέλος στὸ ἐρχόμενο)

Ἡ ἐκπαιδευτική μας σελίδα

ΤΟ ΠΑΙΔΙΚΟ ΨΕΜΑ

2ο (τελευταῖο)

Τῆς Ἀλεξάνδρας ΚΕΣΣΑΝΛΗ

2. ΣΚΟΠΙΜΟ ΨΕΜΑ

Κι' αὐτὸ μπορεῖ νὰ χωριστεῖ ἀνάλογα μὲ τὴν αἰτία ποὺ τὸ προκαλεῖ:

α) σὲ ψέμα ἀπὸ φόβο, τιμωρίας.

Τὶς περισσότερες φορὲς τὰ παιδιὰ λένε ψέματα, γιὰ νὰ ἀποφύγουν κάποια τιμωρία. Τὸ ψέμα δηλαδὴ αὐτὸ ἔχει τὴ βάση του σὲ παιδαγωγικὰ λάθη τῶν μεγάλων, καί, ὅπως λέγει ὁ Ρουσσώ, «τὰ ψέματα εἶναι ἔργο τοῦ παιδαγωγοῦ». Ἕνα παιδὶ ἔκανε μιὰ ἀταξία, ἔσπασε ἕνα ποτήρι. Βέρει πὼς ἡ μητέρα του θὰ τὸ τιμωρήσει, ἀμα ὁμολογήσει τὴν πράξη του. Ἔτσι ἔπαθε κι' ἄλλη φορὰ σὲ παρόμοια περίσταση. Γιὰ ν' ἀποφύγει λοιπὸν τὴν τιμωρία, τὸ ξύλο ἴσως, ἀποφασίζει νὰ πεῖ ψέματα. Καὶ βρίσκουν τὰ παιδιὰ ἕνα σωρὸ δικαιολογίες. Ἐνῶ, ἂν αὐτὴ ἡ μητέρα ἔδειχνε στὸ παιδί, πὼς δὲ θὰ τιμωρηθεῖ, ἀπεναντίας θὰ συγχωρηθεῖ, ἂν ὁμολογήσει τὴν ἀλήθεια, καὶ γινόταν αὐτὸ τακτικὰ καὶ συστηματικά, τὸ παιδὶ θὰ φοβόταν νὰ πεῖ τὴν ἀλήθια;

Μικρότερα παιδιὰ 3—4 χρόνων ἀρνιοῦνται ἐλεύθερα σφάλματα ποὺ ἔχουν κάνει, καί, ὅταν τέλος ἀποδειχθοῦν ἔνοχοι, λένε: «Τὸ χέρι μου» ἢ «τὸ πόδι μου τόκανε, ὄχι ἐγώ!» Τοῦτο εἶναι πολὺ συχνὸ σὲ παιδιά, ποὺ οἱ γονεῖς τους χτυποῦν τὸ χέρι ἢ τὸ πόδι, ποὺ χρησιμοποίησε τὸ παιδί, γιὰ νὰ κάνει τὴν ἀταξία. Μεταχειρίζεται δηλ. τὸ παιδὶ κατεργαριές, γιὰ νὰ γλυκάνει τὴν πίκρα τῆς ἐνοχῆς του.

β) Ἄλλη αἰτία ποὺ σπρώχνει τὰ παιδιὰ ἄμεσα στὸ σκόπιμο ψέμα εἶναι ἡ μέτρια ἢ μὴ ἱκανοποίησι τῶν ἐπιθυμιῶν τους.

Ἕνα παιδὶ τόχουν πολὺ περιορισμένο στὸ σπίτι. Δὲν τὸ ἀφήνουν νὰ πάγει πουθενὰ μόνο του,—ἀπὸ φόβο μὴν πάθει τίποτα,—ἐκτὸς ἀπὸ τὸ σχολειό. Σχολνώντας ὅμως βρίσκει εὐκαιρία νὰ κάνει καμμιὰ βόλτα μὲ τοὺς φίλους του. Φυσικὰ ἀργεῖ νὰ πάγει σπίτι. Οἱ δικοί του τοῦ κάνουν παρατηρήσεις, γιατί ἀργήσε. Ὁ μικρός, γιὰ νὰ δικαιολογηθεῖ, λέγει ψέματα πὼς εἶχε τάχα ἐργασία στὸ σχολεῖο.

Ἄλλο παιδὶ δὲν τὸ ἀφήνουν νὰ τρώγει γλυκὰ ἀπὸ φόβο μὴ στομαχιάσει κι' ἀρρωστήσει. Ξεγνοῦν ὅμως πὼς ὁ ὀργανισμὸς τοῦ παιδιοῦ ἔχει ἀνάγκη νὰ τρώγει καὶ γλυκά. Τὸ παιδὶ αὐτό, ὅταν ὀρεῖ τὸ ντουλάπι ἀνοιχτό, θὰ πάρει κρυφὰ γλυκὸ ἢ θ' ἀγοράσει ἀπέξω, καί, φυσικά, θὰ τὸ κρύψει ἀπὸ τοὺς δικούς του. Ἂν ἀνακαλυφθεῖ θὰ πεῖ ψέματα, γιατὶ κατὰ τὴ γνώμη τῶν μεγάλων,, ποὺ τὸ ἀγαποῦν πολύ, δὲν ἔπρεπε νὰ ἱκανοποιήσει τὴν ἀνάγκη του αὐτή.

Κ' ἕνα σωρὸ ἄλλα τέτοια ψέματα προέρχονται ἀπὸ τὴ μὴ ἱκανοποίηση τῶν διαφόρων ὁρμῶν τοῦ παιδιοῦ.

Εἶναι λοιπὸν ὁλοφάνερο πὼς τὸ ψέμα, δὲν εἶναι φυσικὸ στὰ παιδιά, ἀλλὰ ὁ νόμος τῆς ὑπακοῆς εἶναι ἐκεῖνος, ποὺ τοὺς γεννᾶ τὴν ἀνάγκη νὰ ποῦν ψέματα. Ἐπειδὴ εἶναι δύσκολη ἡ ὑπακοή, ἀπομακρύνονται ἀπὸ αὐτὴ μυστικὰ ὅσο μποροῦν περισσότερο, καὶ ἡ ἀνάγκη νὰ ξεφύγουν τὴν τιμωρία ἢ τὴν ἐπίπληξη, τὰ ἀναγκάζει νὰ καταφύγουν στὸ ψέμα.

Στὴ φυσικὴ καὶ ἐλεύθερη ἀγωγὴ γιατὶ τὸ παιδὶ νὰ πεῖ ψέματα; Τί ἔχει νὰ φοβηθεῖ καὶ νὰ μᾶς κρύψει; Γιατί δὲ θὰ μᾶς πεῖ τὸ κάθε τι ποὺ ἔκανε μὲ τὴν ἀφέλεια, ποὺ θὰ τὸ ὁμολογήσει στὸν καλύτερό του φίλο; Δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρχει σ' αὐτὴν τὴν ἐκμυστήρευση περισσότερος κίνδυνος στὸ ἕνα μέρος ἀπὸ τὸ ἄλλο.

γ) Πολλὲς φορὲς τὸ ψέμα τῶν παιδιῶν γεννιέται ἀπὸ τὴν ἐλλειψη ἐμπιστοσύνης στὶς σχέσεις μας μὲ τὰ παιδιά. Συχνὰ οἱ γονεῖς στιγματίζουν μὲ τὴ λέξη «ψέμα» κάτι ποὺ λὲν τὰ παιδιὰ καὶ ποὺ δὲν εἶναι βέβαιοι ἂν εἶναι ἀληθινό. Αὐτὴ ἡ φράση «ψέματα λές!», ποὺ πολὺ συχνὰ ἀποτείνουν οἱ γονεῖς στὰ παιδιά τους, φέρνει ἀντίθετο ἀποτέλεσμα ἀπὸ κεῖνο ποὺ περιμένουμε. Παιδιά, ποὺ δὲ λένε ψέματα, τὰ ὑποβάλλει σιγὰ-σιγὰ στὴν ψευδολογία.

Εἶναι προτιμότερο νὰ ἀφήσουμε νὰ μᾶς γελάσει μιὰ φορὰ τὸ παιδί μας, καὶ παρ' ὅλα αὐτὰ νὰ τοῦ δείχνουμε ἐμπιστοσύνη, παρὰ νὰ τὸ βασανίζουμε μὲ ἐξακολουθητικὴ δυσπιστία καὶ νὰ τὸ σπρώχνουμε μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ τελειωτικὰ στὸ ψέμα.

δ) Σκόπιμα ψεύδονται ἀκόμα τὰ παιδιά, ὅταν παίζουν μεταξύ τους. Ἐκεῖ ψεύδονται ἀπὸ ἐγωισμὸ Ἔτσι ἔχουμε τὸ ἐγωιστικὸ ψέμα.

Σὲ κάθε παιχνίδι καὶ ἰδίως στὸ πιὸ ἐρεθιστικό, ἡ ἀπάτη παρουσιάζει ξεχωριστὸ θέλγητρο. Σὲ παιχνίδια, ποὺ ἀπαιτοῦν μεγάλη προσήλωση τῆς προσοχῆς, καὶ ὅπου παίρνουν μέρος διαλεχτοὶ παῖχτες, ποὺ ἡ ἀξία τους εἶναι γνωστή, καμμιὰ φορὰ ἡ εὐστροφία γιὰ ἀπάτες θεωρεῖται σὰ μιὰ ἰδιότητα δικαιωμένη.

Καὶ ἡ ντροπὴ—ὅπως στὰ ψέματα ποὺ παρότρυναν νὰ λὲν τὰ παιδιὰ τῶν Σπαρτιατῶν— συνίσταται μονάχα στὸ νὰ μὴ γίνεται ἀντιληπτὴ ἡ ἀπάτη.

Τέτοια ψέματα ποὺ προκαλοῦνται ἀπὸ τὸν ἐρεθισμὸ τοῦ παιχνιδιοῦ, ὅταν αὐτὸς ἔχει περάσει πιά, ξεχνιοῦνται τόσο εὔκολα, ὥστε σπάνια ἐξοργίζουν καὶ δύσκολα ἐξακριβώνονται. Κάνουν ὅμως τὰ παιδιὰ ἀσυνείδητα καὶ ἄπληστα.

Γι' αὐτὸ πρέπει ὁ διαιτητὴς τοῦ παιχνιδιοῦ νὰ εἶναι ὀξυδερκὴς καὶ ἀμερόληπτος, καὶ νὰ ἀποκλείει ἀμέσως ἀπὸ τὸ παιχνίδι παιδιὰ τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἄλλης ὁμάδας, ποὺ θέλουν μὲ κατεργαριὲς νὰ ἀπατήσουν τοὺς ἀντίθετους.

Ἀπὸ ἐγωισμὸ ἀκόμα καταφεύγει τὸ παιδὶ στὴν ψευδολογία καὶ ὅταν τοῦ λὲν οἱ μεγάλοι πὼς θὰ τοῦ στερήσουν κάτι, ποὺ ἀγαπᾶ, γιὰ τιμωρία του, ἐπειδὴ ἔκανε κάποια ἀταξία. Τοῦ λὲν π.χ. πὼς δὲ θὰ τοῦ δόσουν φροῦτο νὰ φάγει ἢ δὲ θὰ τὸ ἀφήσουν νὰ πάγει περίπατο. Τὸ παιδὶ τότε, γιὰ νὰ δείξει, πὼς δὲν τὸ ἐνδιαφέρουν αὐτὰ ὅλα, καὶ γιὰ νὰ μὴ φανεῖ μικρό, λέγει ἐγωιστικὰ «δὲ μὲ μέλει», ἐνῶ ξέρουμε πὼς ἀγαπᾶ πολὺ καὶ τὰ φροῦτα καὶ τὸν περίπατο.

Βλέποντας ὅμως πὼς πραγματικὰ τοῦ στεροῦν τακτικὰ κάτι ποὺ ἀγαπᾶ, θὰ παύσει σιγὰ-σιγὰ νὰ μεταχειρίζεται τὸ ἐγωιστικὸ αὐτὸ ψέμα.

3. ΠΑΘΟΛΟΓΙΚΟ ΨΕΜΑ

Πολλὰ παιδιὰ καὶ μεγάλοι ἀκόμα ἐκφράζουν τὶς φανταστικές τους ἐπινοήσεις σὰν καθαρὴ ἀλήθεια. Ἀνακατεύουν συνειδητὲς καὶ ἀσυνείδητες αὐταπάτες. Αὐτοὶ εἶναι ἄρρωστοι, ποὺ καταλαθαίνουν λίγο πὼς λὲν ψέματα, ἀλλὰ θεωροῦν μερικὰ ψέματα σὰν ἀλήθεια. Πολλὲς φορὲς τέτοια παιδιὰ θέλουν νὰ κάνουν τὸ μεγάλο καὶ τὸ σπουδαῖο καὶ ζητοῦν μὲ κάθε τρόπο νὰ τραβήξουν πάνω τους τὸ θαυμασμὸ καὶ τὴν προσοχή μας. Δείχνουν ψεύτικο χαραχτήρα, κυρίως ὅταν βρεθοῦν σὲ νέο περιβάλλον, καὶ τὸ χαραχτήρα αὐτὸν πολὺν καιρὸ δύσκολα μὲ ἀπάτες μποροῦν νὰ διατηρήσουν. Γίνονται ὅμως σὲ λίγο ἀντιληπτοὶ καὶ ξαφνικὰ ξεπέφτουν καὶ περιφρονοῦνται ἀπὸ ὅλους.

Γιὰ νὰ θεραπέψουμε τὰ παιδιὰ αὐτὰ ἀπὸ τὴ νοσηρὴ αὐτὴ ψευδολογία, πρέπει νὰ μὴν τοὺς δίνουμε σημασία καὶ προσοχή, ἀκόμα νὰ μὴν τοὺς δείχνουμε συμπάθεια καὶ ἐμπιστοσύνη. Κι' ἂν μὲ τὰ μέτρα αὐτὰ δὲν φέρουμε ἀποτέλεσμα, τότε εἶναι ἀνάγκη νὰ καταφύγουμε σὲ ψυχίατρο.

Ἀντίθετα πρὸς αὐτοὺς μερικὰ παιδιὰ καὶ μεγάλοι δείχνουν ἕνα φανατισμὸ γιὰ τὴν ἀλήθεια. Πάσχουν ἀπὸ ψευδοφοβία. Ἡ αἰτία τῆς ψευδοφοβίας χρωστιέται σὲ μιὰ πολὺ μεγάλη εὐσυνειδησία καὶ σὲ ὑπερβολικὴ

Ἡ ξένη πεζογραφία

Η ΣΤΟΙΧΕΙΩΜΕΝΗ ΛΙΜΝΗ

Τοῦ σοβιετικοῦ συγγραφέα I. EFREMOV

Τὴν ἱστορία αὐτὴ μοῦ τὴν διηγήθηκε ὁ γεωλόγος Βολοσκωφ, ὁ γνωστὸς ἐξερευνητής, ποὺ προχώρησε ὡς τὰ πιὸ ἀπάτητα μέρη τῆς Σιβηρίας. Ὁ γερὸς αὐτὸς ἄντρας, μὲ τὴν πλατειὰ μογγολικὴ φυσιογνωμία, ἄρχισε λεγοντας, πῶς τὸ ἐνοιαφέρον της ὑρίσκεται στὴν παρατήρηση κι ἀνάλυση.

—Φοβοῦμαι ὅμως, πρόστεσε, πῶς δὲ θὰ μπορέσω νὰ σᾶς δώσω ὁλόκληρη τὴ συγκλονιστικὴ ἐντύπωση ποὺ ἔνοιωσα.

Πρὶν ἀπὸ μερικὰ χρόνια ἐξερευνοῦσα τὰ κεντρικὰ Ἀλταϊ, τῆς ὀροσειρᾶς Λιστοϊάγκα, πέρα ἀπὸ τὴν ἀριστερὴ ὄχθη τοῦ Κατούν. Βρισκόμουνα τότε σ' ἀναζήτηση χρυσοφόρων κοιτασμάτων. Παρ' ὅλο ποὺ ἐκεῖνο τὸ καλοκαίρι δὲν ἀνακάλυψα τίποτα τὸ σημαντικό, ἤμουνα ἐνθουσιασμένος ἀπὸ τὴ γραφικὴ φύση τοῦ Ἀλτάϊ καὶ τὸ γεωλογικὸ πλοῦτο ποὺ παρουσιάζει.

Μοῦ εἴχανε ἀκόμα ἀναθέσει νὰ μελετήσω τὰ πλούσια κοιτάσματα ἀσβέστου, ποὺ ὑρίσκονταν κοντὰ στὸ μεγάλο χωριὸ Τσέμαλ. Ὁ πιὸ σύντομος δρόμος γιὰ νὰ φτάσω ἐκεῖ, ἤτανε νὰ περάσω τὴν κοιλάδα τοῦ Κατούν, ἀκολουθώντας τὴν πιὸ ψηλὴ ὀροσειρὰ τοῦ Ἀλτάϊ. Μονάχα τότε ἔνοιωσα ὅλη τὴ μαγική ὁμορφιά τους. Θυμοῦμαι πάντα τὴ στιγμὴ ποὺ, ἔπειτα ἀπὸ μιὰ μεγάλη πορεία μέσα σ' ἕνα πυκνὸ δάσος ἀπὸ κέδρα, τὸ μικρὸ καραβάνι μου κατέβηκε στὴν κοιλάδα τοῦ Κατούν. Στὸ σημεῖο αὐτό, τὸ γεμᾶτο ἀπὸ ἔλη, ἀντιμετωπίσαμε πολλὲς δυσκολίες. Τ' ἄλογα ὀυθίζονταν ὡς τὸ στῆθος μέσα στὴ μαυριδερὴ λάσπη. Μᾶς χρειάζονταν μεγάλη προσπάθεια γιὰ κάθε ὑῆμα μας πρὸς τὰ μπρός. Καθὼς ὅμως εἶχα πάρει τὴν ἀπόφαση νὰ φτάξω στὴ δεξιὰ ὄχθη τοῦ Κατούν τὴν ἴδια κείνη μέρα, δὲν σταματήσαμε τὴ νύχτα γιὰ νὰ ξεκουραστοῦμε. Τὸ φεγγάρι, ποὺ ἤτανε στὴ γιόμισή του, μᾶς φώτιζε τὸν ἀνύπαρχτο δρόμο...

Τὸ μονότονο μούγκρισιμα μιᾶς νεροσυρμῆς χαιρέτισε τὴν ἄφιξή μας στὶς ὄχθες τοῦ Κατούν. Κάτω ἀπὸ τὶς ἀχτίδες τοῦ φεγγαριοῦ τὸ ποτάμι μᾶς φάνταζε πλατύ. Κι' ὅμως ὅταν ὁ ὁδηγός μας μπῆκε καβάλλα πάνω στὸ ζωηρὸ ἄσπρο μὲ μαῦρες βοῦλες ἄλογό του καὶ τὸν ἀκολουθήσαμε, τὸ θολὸ νερὸ ποὺ ἀναβούζιζε μόλις ἔφταξε ὡς τὰ γόνατά μας. Περάσαμε εὔκολα στὴν ἄλλη ὄχθη. Προχωρήσαμε, μὰ πέσαμε πάλι μέσα σὲ βάλτονέρια.

Βαδίσαμε ἔτσι μιάμισυ ἀκόμα ὥρα. Ἀρχίσαμε νὰ συναντοῦμε κέδρα. Ἡ ἄνοδος γινόταν ὅλο καὶ πιὸ κατακόρυφη. Νοιώθαμε ὀαρειὰ τὴν κούρασή κι' οἱ τελευταῖες δυὸ ὧρες στάθηκαν δύσκολες γιὰ μᾶς. Γι' αὐτὸ χαρούμενες κραυγὲς ἀναπήδηξαν ἀπὸ τὰ χείλη ὁλων μας, ὅταν ἀκούσαμε τὰ πεταλα τῶν ἀλογων μας νὰ ὀροντανε πάνω σὲ γρανίτη. Μέσα σε μιὰ στιγμὴ τὰ ζῶα εἰχανε ξεσελωθεῖ κι οἱ σκηνὲς στηθήκανε κατω ἀπὸ ἕνα τεράστιο κέδρο.

Τὴν ἄλλη μερα τὸ πρωὶ κανεὶς δὲν ξύπνησε νωρίς. Σὰν ἀνοιχα τὰ μάτια μου ἡ μέρα ἤταν προχωρημένη. Μια ὀροσερὴ αὔρα κούναγε τὰ βαθυπράσινα κλωνιὰ τῶν κέδρων. Ἀριστερά, ἀνάμεσα στὸ ἀνοιγμα δυὸ δέντρων, διαγράφονταν, μέσα στὸν ρόδινο αἰθέρα, τέσσερις κορυφές. Ἡ διαυγεια ἤτανε καταπληχτική. Πανω στις ἀπότομες πλαγιὲς ἀστραφταν ὅλες οἱ αποχρώσεις τοῦ κοκκινου. Λίγο πιὸ κεῖ, στην κυρτὴ ἐπιφάνεια ἑνὸς γαλάζιου παγετῶνα, ξεκουράζονταν οἱ τεράστιοι ἴσκιοι τῶν κορυφῶν. Ἡ γαλάζια αὐτὴ ὄάση ἔκαμε νὰ φαντάσει, ακόμα πιὸ πολύ, ἡ αἰθέρια ἐλαφρότητα τῶν λευκῶν γιγάντων. Ἐμοιαζαν σὰ νὰ σκοπούσαν ἕνα ὀικό τους φῶς, ὅσο ὁ οὐρανός, ποὺ ἄπλωνε ἀνάμεσά τους, φάνταζε θάλασσα ἀπὸ καθαρὸ χρυσαφι. Πέρασαν μερικὰ λεφτὰ καὶ καθὼς ὁ ἥλιος ἀνέβηκε πιὸ ψηλά, ὁ χρυσαφενιος ὁρίζοντας πῆρε τὴν ἀπόχρωση τῆς πορφύρας, τὰ ρόδα τῶν κορυφῶν γίνηκαν μενεξεδιὰ κι' ὁ παγετώνας ἀντικαθέφτιζε ἀσήμι. Ἄκουσα τὶς φωνὲς τῆς προετοιμασίας γιὰ τὴν ἀναχώρηση κι' ἐγὼ κατεχόμουνα ἀκόμα ἀπὸ τὴν ἔκσταση ποὺ μὲ εἶχε συνεπάρει, μπροστὰ στὸν θρίαμβο τῆς φωτεινῆς αὐτῆς μαγείας ἀπάνω στὴ βαρειὰ κι' ἄψυχη ὕλη.

Σὰ φτάσαμε στὸ Ὀγκουντάϊ, ἔστειλα τὸν ὁοηθό μου, μαζὶ μὲ τὰ σύνεργά μας, στὸ Μπιτσκα. Δὲν τὰ εἶχα ἀνάγκη γιὰ νὰ ἐξετάσω τὰ κοιτάσματα ἀσβέστου τοῦ Τσέμαλ. Συντροφεμένος μονάχα ἀπὸ τὸν ὁδηγὸ καὶ μὲ νέα ξεκούραστα ἄλογα, τράβηξα ὡς τὸ Κατούν. Σταθήκαμε στὸ χωριὸ Καϊάντσα. Μᾶς φίλεψε ὁ δάσκαλος τοῦ χωριοῦ. Τὸ τσάϊ μὲ τὸ ἀρωματισμένο μέλι ποὺ μᾶς πρόσφερε ἤτανε ἔξοχο.

—Σύντροφε μηχανικέ, μοῦ λέει. Ὄχι μακριὰ ἀπὸ τὸ Τσέμαλ θὰ περάσετε ἀπὸ ἕνα μικρὸ χωριό. Σ' αὐτὸ κατοικεῖ ὁ διάσημος ζωγράφος μας Τσορσσῶφ. Θὰ τὸν ἔχετε, ὀέβαια, ἀκουστά. Δὲν εἶναι εὔκολος ὁ γέρος. Ἂν ὅμως ἔχετε τὴν τύχη νὰ σᾶς πάρει ἀπὸ καλὸ μάτι, θὰ σᾶς δείξει τοὺς πίνακές του.

Θυμόμουνα τὰ ἔργα τοῦ Τσορσσῶφ, ποὺ εἶχα δεῖ στὰ μουσεῖα τοῦ Τόμσκ καὶ τοῦ Μπιτσκ. Ἤτανε, λοιπόν, τὴν ἀπόφαση νὰ πάω νὰ χαιρετήσω τὸν ζωγράφο.

Περίμενα νὰ ὀρῶ κανένα γέρο γκρινιάρη κι' ἔμεινα ἔκπληκτος ὅταν στὸ κεφαλόσκαλο εἶδα ἕνα φρεσκοξυρισμένο, ξερακιανὸ καὶ σόελτο, ἄνθρωπο μὲ ζωηρὲς καὶ ξεκουμένες κινήσεις. Κυττάζοντας ὅμως προσεχτικὰ τὴ μογγολικὴ φυσιογνωμία του, ξεγώρισα τὶς ρυτίδες π' αὐλάκωναν τὰ ὀαθουλωμένα μάγουλά του. Τὰ μαλλιά του ἤτανε γκρίζα. Μὲ δέχτηκε ἁπλᾶ, ἀν ὄχι ἐγκάρδια.

Πίνοντας τὸ ἀπαραίτητο τσάϊ, τοῦ ἄνοιξα, καθὼς λένε, τὴν καρδιά μου. Τοῦ μίλησα γιὰ τὴ ὀαθειὰ ἐντύπωση ποὺ μοῦ εἶχε κάνει ἡ ὁμορφιὰ τῶν Ἀλτάϊ. Καθὼς φαίνεται, πίστεψε τὴν εἰλικρίνεια τοῦ ἐνθουσιασμοῦ μου καὶ γι' αὐτὸ ἔγινε πιὸ καλόκαρδος. Κ' ἡ κουβέντα μας πιὸ φιλική.

Ἔπειτα ἀπὸ τὸ τσάϊ, μὲ πῆγε στὸ ἀτελιέ του. Ἡ μεγάλη καὶ γυμνὴ αὐτὴ κάμαρα, μὲ τὰ φαρδυὰ παράθυρα, ἔπιανε τὴ μισὴ ἔκταση τοῦ σπιτιοῦ. Ἀνάμεσα σ' ἕνα σωρὸ ἀπὸ πίνακες, ἕνας τράβηξε ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμὴ τὴν προσοχή μου.

Ὁ Τσορσσῶφ μοῦ εἶπε, πῶς ἤτανε μιὰ παραλλαγὴ τοῦ ἔργου του «Ντενὺ—Ντέρ»—ἡ Στοιχειωμένη Λίμνη τῶν ὀουνῶν—ποὺ τὸ πρότυπό του ὑρισκόταν σ' ἕνα μουσεῖο τῆς Σιὀηρίας.

Θὰ προσπαθήσω νὰ τὸ περιγράψω στὴν κάθε λεπτομέρειά του, μιὰ καὶ θὰ σταθεῖ τὸ κλειδὶ γιὰ ὅλα ὅσα θὰ διηγηθῶ ἀργότερα. Ὁ μικρὸς αὐτὸς πίνακας—ὀὲν ἤτανε πιὸ φαρδὺς ἀπὸ ἕνα μέτρο—ὑρισκόταν μέσα σ' ἕνα ἁπλὸ μαῦρο πλαίσιο. Τὴ στιγμὴ ἐκείνη φωτιζόταν ἀπὸ τὶς ἀχτίνες τῆς ὀύσης. Μοῦ ἔκανε ἐντύπωση ἡ διαύγεια τῶν χρωματισμῶν του. Ἡ γκριζοπὴ καὶ γαλάζια ἐπιφάνεια τῆς λίμνης, ποὺ ἔπιανε τὸν μισὸ σχεδὸν πίνακα, ἀνάδινε κάτι τὸ παγωμένο—μιὰ νεκρικὴ ἡσυχία. Στὸ πρῶτο πλάνο, κοντὰ στὰ ὀραχάκια τῆς ἴσιας ὄχθης, ἐκεῖ ποὺ πάνω στὸ πράσινο ταπέτο τῆς χλόης φάνταζαν κατάλευκα στίγματα χιονιοῦ, ὑρισκόταν ὁ κορμὸς ἑνὸς πεσμένου κέδρου.

Πιὸ ψηλά, παγετῶνες καὶ γκρίζοι ὀράχοι ρίχναν στὴν ἐπιφάνεια τῆς λίμνης ἴσκιους πότε πράσινους κι' ἄλλοτε γκρίζους καὶ γαλάζιους. Δυὸ μικρὰ κέδρα, τυραννισμένα ἀπὸ τοὺς ἀνέμους, ἁπλωναν τὰ φουντωτὰ κλαριά τους σὰ χέρια πρὸς τὸν οὐρανό. Στὸ ὀάθος δαντελένιες χιονισμένες κορυφὲς ἀνταγκλοῦσαν κατακόρυφα μέσα στὴ λίμνη. Στὴ μέση τοῦ πίνακα φάνταζε ἕνας παγετώνας σκεπασμένος ἀπὸ ἐκτυφλωτικὸ χιόνι. Πάνω ἀπ' αὐτὸν ὀρθωνόταν μιὰ τριγωνικὴ πυραμίδα—κάτι σὰ διαμάντι, ποὺ γύρω του ἔπλεαν τριανταφυλλένια σύννεφα. Ἀριστερά, ἡ κοιλάδα τῶν παγετώνων κλεινόταν ἀπὸ ἕνα ὀουνό, σκεπασμένο σχεδὸν ὁλότελα ἀπὸ χιόνι, ποὺ εἶχε τὸ σχῆμα κώνου. Τὸ ὀουνὸ αὐτὸ καυσταν πάνω σὲ μιὰ πλατειὰ ὀάση, ποὺ τὰ ὀράχινα σκαλοπάτια της κατέβαιναν, γιγάντια σκάλα, πρὸς τὴν ἄκρη τῆς λίμνης...

Ἀσιαφόρησα γιὰ ὅλους τοὺς ἄλλους πίνακες κι' ἔμεινα ἀποθαυμάζοντας μπροστὰ σ' αὐτόν, ποὺ μοῦ ἀποκάλυφτε τὸ μεγαλεῖο τῶν κορυφῶν τοῦ Ἀλτάϊ. Καὶ νόμισα πῶς ἔνοιωσα τὴν αἰτία, ποὺ γι' αὐτὴν ὀνομάσανε τὴ ὀουνίσια αὐτὴ λίμνη Ντενὺ—Ντὲρ —Στοιχειωμένη Λίμνη.

Ὁ Τσορσσῶφ παρακολουθοῦσε μὲ μισόκλειστα μάτια τὴν ἐντύπωση ποὺ μοῦ προκαλοῦσε τὸ ἔργο του.

—Ποῦ πετύχατε, τὸν ρωτῶ, Γρηγόρη Ἰϐάνοϐιτς, μιὰ τέτοια λίμνη; Ὑπάρχει πραγματικά;

—Ὑπάρχει. Κι' εἶναι ἀκόμα πιὸ ὀμορφη ἀπ' ὅ,τι πάνω σ' αὐτὸν τὸν μουσαμᾶ. Γιὰ νὰ πάει ὅμως κανεὶς ἴσαμ' ἐκεῖ, αὐτὸ δὲν εἶναι εὔκολο...

Σώπασε. Μοῦ ἔρριξε μιὰ ματιὰ καὶ ξακολούθησε:

—Δὲ θὰ ξέρετε, ὀέβαια, τί ἱστοροῦν γιὰ τὴ λίμνη αὐτή;

—Μὰ ἂν κρίνει κανεὶς ἀπὸ τὸ ποιητικὸ ὄνομα ποὺ τῆς ἔδωσαν..,

Τὰ μάτια τοῦ Τσορσσῶφ κἀρφώθηκαν πάνω στὸν πίνακά του.

—Δὲν προσέξατε τίποτα τὸ ξεγωριστὸ στὸν πίνακά μου; Σύνηθα, ὀέβαια, δὲ ὀλέπει κανεὶς τίποτα...

—Ἐδῶ, στὴν ἀριστερὴ γωνιά, ὅπου ὑρίσκεται τὸ ὀουνὸ σὲ σχῆμα κώνου—μὲ συγχωρεῖτε γιὰ τὴν παρατήρησή μου, Γρηγόρη Ἰϐάνοϐιτς—μοῦ ἔκαναν ἐντύπωση τὰ χρώματα. Θαοῶ πῶς δὲν ὑπάρχουν στὴ φύση.

—Γιὰ κυττάχτε ἀκόμα πιὸ προσεχτικά...

Κύτταξα. Κοντὰ στὸ ὀουνὸ ὑψωνόταν ἕνα πρασινωπὸ σύννεφο, ποὺ σκόρπιζε μιὰ ἀδύνατη λάμψη. Ἡ ἀντανάκλασή της πάνω στὸ νερό, ἀπὸ μιὰ ἀνεξήγητη γιὰ μένα αἰτία, ἤτανε κόκκινη. Ἕνα πιὸ ἔντονο ἀκόμα κόκκινο χρῶμα διακρινόταν μέσα στὶς χαραματιὲς τῶν ὀράγων. Καὶ στὰ σημεῖα ποὺ, πέρα ἀπὸ τὰ λευκὰ τείχη τῶν ὀουνῶν, ἔπεφταν οἱ κάθετες ἀχτίδες τοῦ ἥλιου, ἀνέϐαιναν πανύψηλες στῆλες καπνοῦ, κάτι σὰ μιὰ γαλάζια καταχνιά· ἔμοιαζαν μὲ τεράστιες ἀνθρώπινες μορφές. Οἱ παράξενοι κι' ἀπίθανοι αὐτοὶ χρωματισμοὶ ἔδιναν στὸν πίνακα, κάτι τὸ νεκρικὸ καὶ φανταστικὸ μαζί..

Δείχνοντας τὶς γαλάζιες στῆλες τοῦ καπνοῦ, εἶπα:

—Δὲν καταλαϐαίνω...

—Καὶ μάταια θὰ προσπαθήστε νὰ καταλάϐετε, μοῦ λέει χαμογελώντας ὁ Τσορσσῶφ. Γνωρίζετε καλὰ τὴ φύση, τὴν ἀγαπᾶτε, μὰ δὲν ἔχετε πίστη σ' αὐτή·

—Κ' ἐσεῖς, Γρηγόρη Ἰϐάνοϐιτς, ποιὰ ἐξήγηση δίνετε γιὰ τὶς κόκκινες λάμψεις πάνω στὰ ὀράχια, τὶς γαλάζιες στῆλες, τὰ φωτεινὰ αὐτὰ σύννεφα;

—Ἡ ἐξήγηση εἶναι εὔκολη, ἀπάντησε ἁπλᾶ ὁ Τσορσσῶφ. Εἶναι τὰ στοιχειὰ τοῦ ὀουνοῦ.

Γύρισα ἀπότομα πρὸς αὐτόν, μὰ δὲν ξεχώρισα τὴν παρμιὰ ὑποψία γαμόγελου στὸ κλειστὸ πρόσωπό του.

—Δὲν ἀστειεύουμαι. Νομίζετε πῶς ὀνόμασαν ἔτσι τὴ λίμνη γιὰ τὴν ἐξώκοσμη ὁμοιοφιά της; Ἔ, ὀγι! Εἶναι, ὀέβαια, ὡραία, μὰ κακοφημισμένη. Ἐγώ, ποὺ τὴ ζωγράφισα, ἔχω μισοαφήσει τὴν ψυχή μου ἐκεῖ. Πῆγα στὸ 1909 κι' ἀπὸ τότε ἤμουνα ἄρρωστος ὡς τὸ 1913...

Τὸν παρακάλεσα νὰ μοῦ πεῖ τὴν ἱστορία·

—Ἂς εἶναι, μοῦ λέει. Μὰ πᾶμε νὰ κάτσουμε.

Ξαπλώσαμε σ' ἕνα φαρδὺ ντιϐάνι, σκεπασμένο μὲ μογγόλικο χαλί.

—Ἀπὸ τὰ παλιὰ τὰ χρόνια, ἄρχισε ὁ Τσορσσῶφ, ἡ ὁμορφιὰ τῆς λίμνης αὐτῆς τσαϐοῦσε τοὺς ἀνθρώπους. Συχνὰ ὅμως ἀκατανόητες δυνάμεις σύντριϐαν ὅσους πήγαιναν ὡς ἐκεῖ. Κι' ἐγὼ ἔνοιωσα τὸ θανατερὸ ἄγγιγμά της—μὰ γι' αὐτὸ θὰ μιλήσουμε ἀργότερα. Ἡ καλύτερη ἐποχὴ γιὰ νὰ δεῖ κανεὶς τὴ λίμνη εἶναι οἱ ζεστὲς καλοκαιριάτικες μέρες, γιατὶ τότε φανταζεῖ ὁλόκληρη ἡ ὁμορφιά της. Μὰ τὴν ἐποχὴ αὐτή, περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη φορά, εἶναι ποὺ φανερώνεται ἡ φοϐερὴ πάνω στοὺς ἀνθρώπους ἐπίδρασή της.

Ὅσοι πλησιάσανε τὴ λίμνη σὲ ὥρα ποὺ ὁ ἥλιος ἀστραφτε, εἶδαν ν' ἀντιφεγγίζουν πάνω στὰ ὀράχια κόκκινες αἱμάτινες λάμψεις καὶ νὰ σηκώνουνται πρασινογάλαζες στῆλες. Τότες ἔνοιωϑαν παράξενα τὸν ἑαυτό τους... Νόμιζαν πῶς οἱ χιονισμένες κορυφὲς ἀκουμποῦσαν σὰ στεφάνι πάνω στὰ κεφάλια τους μὲ μιὰ τρομαχτικὴ πίεση. Μπροστὰ στὰ μάτια τους ἄρχιζε ἕνας τρελλὸς χορὸς φωτεινῶν ἀχτίδων. Κάτι, σὰ μιὰ ἄγνωστη δύναμη, τοὺς τραϐοῦσε πρὸς τὸ κωνικὸ ϐουνό, ὅπου θαροῦσαν πῶς ἔϐλεπαν σκιὲς φαντασμάτων. Μὰ σὰ φτάναν ὡς ἐκεῖ, ὅλα μὲ μιᾶς χάνονταν καὶ δὲν ἀπόμεναν παρὰ τὰ γυμνὰ ὀράχια... Ἡ ἀναπνοή τους τότε κοϐόταν καὶ τὸ κορμί τους γίνοταν τόσο ἀδύναμο, ποὺ δὲ μποροῦσαν νὰ προχωρήσουν. Ἔφευγαν σέρνοντας τὰ πόδια τους, ἀνθρώπινα ράκη... Σύνηϑα πέϑαιναν στὸ δρόμο τοῦ γυρισμοῦ. Μιὰ μόνη φορά, κάτι κυνηγοί, πραγματικοὶ γίγαντες, ποὺ εἴχανε πάει ὡς ἐκεῖ, κατόϑωσαν, ἔπειτα ἀπὸ φοϐερὴ προσπάϑεια, νὰ φτάξουν ὡς τὸ πιὸ κοντινὸ χωριό. Κάμποσοι πέϑαναν κι' οἱ ἄλλοι ἔμειναν γιὰ καιρὸ ἄρρωστοι, χωρὶς νὰ ξαναϑροῦν ποτὲ μήτε τὴν ὑγεία τους, μήτε τὸ ϑάρρος τους.

Ἀπὸ τότε ἡ λίμνη Ντενὺ—Ντὲρ εἶναι κακοφημισμένη. Οἱ ἄνϑρωποι τὴν ἀποφεύγουν. Στὶς ὄχϑες τῆς δὲν ὑπάρχουν οὔτε ζῶα οὔτε πουλιά. Κι' ἀριστερά, ὅπου φαίνουνται τὰ φαντάσματα, δὲν φυτρώνει κὰν χορτάρι...

(Τὸ τέλος στὸ ἐρχόμενο)

Μετάφραση: Δ. ΚΟΣΚΟΥ

ΚΡΙΤΙΚΗ

ΒΙΒΛΙΟ

Σοφίας Μαυροειδῆ—Παπαδάκη: «Τῆς νιότης καὶ τῆς λευτεριᾶς». Ποιήματα.

Ἡ πλατειὰ καὶ ϐαθειὰ ζύμωση ποὺ πέρασε καὶ περνάει ὁ λαός μας ,τὸ ϐάρτισμά του μὲ ἴδρωτα κ' αἷμα στὰ τρομερὰ χρόνια τῆς ἐπαδρομῆς τῶν ϐαρϐάρων αὐτὸς ὁ πρωτόφαντος σὲ παλλαϊκὴν ἔξαρση ἀγώνας, ποὺ λέγεται Ἐθνικὴ Ἀντίσταση, ξεπέταξε κάϑια πλούσια καὶ χιμερὴ καὶ ϑυμωμένη πνευματικὴ ϐλάστηση, μὲ ὡραία ἀνϑοϐολὴ καὶ καρποφορία. Μ' ὅλους τοὺς φραγμοὺς ποὺ ἡ καταστίεση ἐξασκοῦοῦσε νὰ ϑάζει στὴν ὑγερὴ ποιητικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ παραγωγή, φραγμοὺς τρομοκρατικοὺς καὶ οἰκονομικούς, —εἶναι γνωστὴ ἡ ἀκρίϐεια τοῦ χαρτιοῦ καὶ τῆς τυπογραφικῆς ἐργασίας, — μολονοὺτο τὸ ἕνα μετὰ τὸ ἄλλο ϐγαίνουν τὰ ϐιϐλία, μικρόσωμα ἀκόμη, ἀλλὰ ζωηρὰ καὶ προφαντὰ λουλούδια ἀτ' τὴν ἀναγέννηση ποὺ ἔφερε ἡ Ἐθνικὴ Ἀντίσταση. Ἐφτὰ κάϑλας, ἀτ' τὰ καλύτερα, ποὺ, δὲν εἶναι μόνον αὐτά, ϐραϑεύτηραν. Ἕνα ἀτ' αὐτὰ εἶναι καὶ ἡ ποιητικὴ συλλογὴ τῆς Σοφίας Μαυροειδῆ - Παπαδάκη, μὲ τὸν τίτλο «Τῆς Νιότης καὶ τῆς Λευτεριᾶς».

Στὴ μικρόσωμη ἀλλὰ φλογερὴ αὐτὴ ποιήτρια ταιριάζει τὸ ρητὸ «Μικρὸς τὸ δέμας, ἀλλὰ μαχητής». Τὴν εἴδαμε ἀτὸ κοντὰ ν' ἀγωνίζεται κι' αὐτὴ πὰν ἀγῶνα τὸν καλόν, μαζὶ μ' ὅλους τοὺς ἡρωϊκοὺς ἀγωνιστές στὴν πρώτη γραμμή. "Ὀχι μόνον ἐσύνϑετε σὰν Τυρταῖος ποιήματα γιὰ κάϑε περίστασιν τοῦ ἀγώνα καὶ τ' ἀπάγγελνε ἡ ἴδια σὲ μυστικὲς καὶ φανερὲς σύνϑξες, παρὰ τἄϑγαζε αὐτὰ κ' ἄλλα πολλὰ σὲ παράνομα φύλλα.

Εἴδαμε ἀκόμη κ' ἀκούσαμε τὸν λαὸ ἀτὸ τοὺς ἀγωνιστὲς νὰ τ' ἀπαγγέλλει καὶ νὰ τὰ τραγουόάει αὐτὰ τὰ ποιήματα, καὶ νὰ τὰ χαίρεται καὶ στὴ σκλαϐωμένη καὶ στὴν Ἐλεύϑερη Ἑλλάϑα, ὅπως τὸν ϑυμνο τοῦ ἡρωϊκοῦ ΕΛΑΣ, τὸ ἐλεγεῖο γιὰ τὴν Καισαριανή, «Θυσιαστήριο Λευτεριᾶς». «Ἕνα ἄλλος, ποὺ στῶν δέντρων του τὰ φύλλα, φαλιὲς γι' ἀηδόνια μόνο, εἴχαν φουντώσει, ϑανάτου κάϑε τόσο ἀνατριχίλα τὸ συνταράζει, πρὶν νὰ ξημερώσει» τὸ «Σὰν ϑρῆνος»

«Κάστρο δὲν ἤταν ἕνα σπίτι ἀπλό, ϐαμμένο μὲ συνϑήματα τοῦ ἀγώνα, σὰν ὅλα τ' ἄλλα ἐκεῖ στὸν Ὑμηττό, μὰ τ' ὥρισεν ἡ Τύχη προμαχώνα...» κ' ἄλα τ' ἄλλα, ποὺ τὸ καϑένα ἔχει τὴν ἱστορία του, ἐλπιδοφόρα μηνύματα μέσα στὴ μαύση σκλαϐιά.

Ἡ ποίηση ἔχει ἡ ἴδια τὴν κριτικὴ μέσα της, κ' ἡ καλύτερη κριτικὴ εἶναι ἡ συγκίνηση ποὺ προκαλεῖ στὸν λαό .Δὲν ἔχει λοιπὸν ἡ κριτική μας οὔτε ν' ἀνασκαλήνει τὰ ποιήματα τῆς Παπαδάκη, οὔτε νὰ τ' ἀξιολογήσει ἀφοῦ αὐτὸ τὄκαμε κάϑλας ὁ λαός καὶ πιὸ ἐπίσημα ἡ ἐπιτροπὴ ποὺ τὰ ϐραϑεψε, πολὺ ἄξια.

Γιὰ τὴν ταξινόμηση μόνο ἂς προσϑέσουμε πὼς ἡ ποίηση αὐτὴ εἶναι ὡραία ἔκφραση ζωῆς πραγματικῆς, ποὺ ἡ ποιήτρια τὴν ἔζησε μὲ ὅλη τὴ ϑέρμη τῆς καρδιᾶς της, γι' αὐτὸ οἱ στίχοι της ἔχουνε χυμὸ καὶ ϑυμό, τριφερότητα καὶ κάλλος, καὶ σουγνὰ ϑρασεμένιοι, αὐτοὶ οἱ ϐλαστοὶ πετάγονται πρὸς τὸ αἰϑέριο μεγαλεῖο, ἂν καὶ τὰ πετάματα αὐτὰ τὰ πασωστρέφει, ἡ ϐαρειὰ κληρονομιὰ ἀπὸ τὰ πεϑασμένα, ἡ πρόληψη τοῦ ϐαρειοῦ γεωμετρικοῦ ρυϑμοῦ, ἤ, — πῶς ἀλλοιῶς νὰ τὴν ὀνομάσω; — ἡ κοινωνική, εἴτε ϑρησκευτικὴ πρόληψη, στο λιωμένη μὲ φῶμες:

«Τῆς μάνας τὴ ϐαϑειὰ τὴν οἰμωγή,
σ' ὅλου τοῦ κόσμου τὶς γωνιές, σ'
(ὅλες τὶς χῶρες,
ἄκουγε, ϑέ - μου, ὅταν ταράζουνε τὴ
(γῆ,
ἀνεμικὲς καὶ μπόρες...»

"Ὀμως κάτι νέο ἔχει συντελεστεῖ. Ξεπετάγεται ὁρμητικὸ καὶ ζωηρό, ὅπως σὰν «Ἐπίγραμμα στοὺς 200 τῆς Προπομπαγιᾶς» καὶ μάλιστα στὸ «Πρὸς τὸ φῶς» ποὺ, ϑὰ ϑέλαμε νὰ τὸ παραϑέσουμε ὁλόκληρο, ἀλλὰ ὁ χῶρος δὲ μᾶς κάνει τὴ χάρη.

Β. ΡΩΤΑΣ

Νίκου Καρούδη: «Ἡ τελευταία ϑάλασσα». Ποιήματα.

Σημειώνω ἀμέσως πὼς τὸ ἔργο εἶναι σὰν μιὰ μορφὴ πίσω ἀπὸ ἕνα σάμπως μαγικὸ μαγνάδι. Γι' αὐτὸ γιὰ νὰ ἐκτιμήσεις κριτικὰ τὸ τρισυπόστατο — λιγοσέλιδο, ἀλλὰ πυκνὸ — ἐπικολυρικὸ αὐτὸ κείμενο σοῦ χρειάζεται ἀπαραίτητα: νὰ παρακολουϑήσεις ἐπιστημὰ τὴν ἀναρροὴ τῶν ἀτομικῶν συναισϑημάτων καὶ διανοημάτων· νὰ ἐπισημάνεις τὰ ἐξωτερικὰ γεγονότα ποὺ συνοδοιποροῦν μὲ κεῖνα· καὶ νὰ ἰδεῖς ξεκάϑαρα τὶς ἰδέες ποὺ ἀδίσταχτες τὸ διαντέουν σύρριζα κι' ὁλότελα. Ὕστερα νὰ δεχτεῖς χωρὶς συζήτηση σὰν αἰσϑητικὰ νόμιμη τὴν τεχνικὴ ποὺ μόνη της πλαστουργεῖται ἡ ὅλη σύνϑεση μὲ τὴν ἐπίμονη προσπάϑεια ν' ἀποκορυφωϑεῖ σὲ κάϑοια λαμπηδόνα ποιητικοῦ λόγου.

Τὰ συναισϑήματα εἶναι ϑαϑύτατα ἐγωκεντρικὰ μὲ προφανῆ ὅμως ἐγκεφαλικὴ κατεργασία πρὸς ἀντικειμενικοποίησή τους. Τὰ γεγονότα εἶναι αὐτὰ τὰ πολὺκροτα καὶ ϑαρυσήμαντα τῶν τελευταίων καιρῶν καὶ μάλιστα στὸ πὼ φλογερὸ ἄναμμά τους. Ἀδιόρατα ἴσως στὸ πλαστικό τους σχῆμα, αἰσϑητὰ ὅμως καὶ νοητὰ στὴν οὐσιαστικὴ παρουσία τους καὶ τὴν καϑολική τους- σημασία. Οἱ ἰδέες εἶναι ἐπίσης αὐτὲς ποὺ ξεπηδοῦν μέσ' ἀτ' τὰ ἠφαιστειακὰ σπλάχνα τῆς σύγχρονης πραγματικότητας, ἀνασκαδεύοντα ὁλοῦϑε σ' ὅλες τὶς πλαγιές της κ' ἐκφάνοντα σὰ φωτοϐόλοι ἄνεμοι γονιμοποιητικοὶ πρὸς τὶς κορυφὲς τῶν ζωϊκῶν ἐνοιῶν καϑοριζοντας ταυτόχρονα μὲ τὴν ἔνταση τους ὁλόκληρο τὸ ἠϑικὸ καὶ πνευματικὸ περιεχόμενο τῆς ἐποχῆς μας κατατείνοντας ἐμπνευστικὰ καὶ καϑοδηγητικὰ στὸ γενικὸ καϑαρμὸ καὶ τελικὰ στὴν πανέκλαμπρη ὁμαδικὴ κι' ἀτομικὴ παλιγγενεσία.

Γι' αὐτὸ ὁ γενεσιουργικὸς παλμὸς στὴν «Τελευταία ϑάλασσα» εἶναι ἀπαϑρὸς ἀτ' τὶς ἀφετηρίες του ὥς τὶς ἀκρότατες συνέπειές του. Ἀπὸ τὸ ἐγωκεντρικὸ ἐρωτικὸ συναίσϑημα μετουσιώνεται καὶ διαχύνεται ἀοπνευματωμένος γιὰ νὰ καταλήξει σὲ μιὰν ἀτέραντη κοσμογονικὴ ἀγάπη. Αὐτὴ, τοὐλάχιστο, εἶναι ἡ ἐπιδίωξη τοῦ ποιητῆ. Γι' αὐτὸ καὶ στὴν πρωταρχικὴ ἀναρροή της προϑάλλει ὁμαλὴ καὶ ἤρεμη καὶ στὴ γενίκευσή της γίνεται ἀπειϑάρχητη καὶ συνταραχτική.

Θὰ ξαναϑρεϑοῦμε κάποτε
πρωϊνὸ ξανϑὸ καλοκαίρι
πικραμένη ϑάλασσα τοῦ Γενάρη
κάποτε
ὅταν δαμάσουμε αὐτὸν τὸν ἄνεμο
ποὺ μᾶς κυνηγᾷ καὶ τὸν κυνηγᾶμε
ποὺ μᾶς φέρνει πάνω ἀτ' τὰ
ἀσπρισμένα σπίτια τῶν νησιῶν
καὶ κάτω ἀτ' τοὺς ἴσκους τῶν
(νεκροταφείων
ποὺ μᾶς παγώνει τὰ χέρια
γιὰ μᾶς καίει τὰ

Η ΞΕΝΗ ΘΕΑΤΡΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ

Ἀπὸ τὸ τεῦχος αὐτὸ τὰ «Ἐλεύθερα Γράμματα» ἐγκαινιάζουν μιὰ τακτικὴ ἀνασκόπηση τῆς παγκόσμιας κίνησης τοῦ θεάτρου. Οἱ ἐργάτες τῆς σκηνῆς μὰ κ' οἱ φιλότεχνοι θὰ μποροῦν ἔτσι νὰ παρακολουθοῦν τὴν ἐξέλιξη τῆς σκηνικῆς τέχνης, ἄπως παρουσιάζεται μετατολεμικὰ στὰ διεθνῆ κέντρα τοῦ πολιτισμοῦ.

Πότε μὲ αὐτοτελῆ μικρὰ ἄρθρα καὶ πότε μὲ σύνολα θεατρικὰ νέα ἡ στήλη αὐτὴ θὰ προσπαθήσει νὰ ἀντιπαροριθεῖ σὲ μιὰν ἀγάπη ποὺ τὴ θεωροῦμε βασική.

Τὴ σύνταξη τῆς στήλης αὐτῆς ἀνάλαβε ὁ σκηνοθέτης Τάκης Μουζενίδης.

Α' ΤΟ ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ

Ὁ Ἄμλέτος Ταγματάρχης.

Ὁ Μορίς Ἔβανς ποὺ σ' ὅλο τὸν πόλεμο ὑπηρέτησε σὰν ταγματάρχης, γυρνώντας στὴν πατρίδα του παρουσίασε μὲ πρωτοφανέρωτο πλοῦτο τὴν ἀνήσυχο Δανὸ Πρίγκηπα (ἡ παράσταση κόστισε 100.000 λίρες). Ὁ σκηνοθέτης, ὁ σκηνογράφος καὶ ὁ μουσικὸς καθὼς καὶ πολλοὶ ἀπ' τοὺς ἐκπελεστὲς ὑπηρέτηραν μαζὶ μὲ τὸν Μορίς Ἔβανς στὴ Χαβάΐ, ὅπου καὶ πρωτοδίδαξαν τὸ ἔργο γιὰ τὸ στρατό. Ἡ νέα αὐτὴ ἐρμηνεργία τοῦ Ἄμλετ εἶναι τελείως διαφορετικὴ ἀπὸ κείνην ποὺ παρουσίασε ὁ ἴδιος ἠθοποιὸς στὸ 1938.

Ὁ Ἀρχοντοχωριάτης Κλόουν.

Ὁ γνωστὸς κωμικὸς Μπόιτυ Κλάρκ ἀδιαφορώντας γιὰ τὴ γαλλικὴ κλασσικὴ παράδοση ἐρμήνευψε τὸ ρόλο τοῦ Ἀρχοντοχωριάτη τοῦ Μολιέρου σὰν κλόουν. Ἡ νέα αὐτὴ δημιουργία μ' ὅλο ποὺ καταχρήθηκε ἀπὸ ἕνα μέρος τῆς κριτικῆς, χειροκροτήθηκε μ' ἐνθουσιασμὸ ἀπὸ τὸ κοινό.

Δημοκρατία καὶ Φασισμός

Δυὸ ἀπ' τὶς μεγαλύτερες θεατρικὲς ἐπιτυχίες τῆς πρέχουσας περιόδου στὴν Ἀμερικὴ εἶναι παρμένες ἀπὸ τὴ σύγχρονση τῆς δημοκρατίας μὲ τὸ φασισμό.

α) Ἡ κωμωδία «Ὁ Γιακομπόβσον κι' ὁ σιντανγματάρχης» τοῦ Φράνς Βέρφελ καὶ τοῦ Ἀμερικάνου συνεργάτη του Σ. Ν. Μτέρμαν, ποὺ παίζεται ὅλο τὸν χρόνο στὸ Μπρόντγουαίη, ἔχει σὰ θέτια τὴν τραγικὴ μετανάστευση πῶν μαζῶν στὴν Εὐρώπη.

κιαὶ 6) Ἡ δραματοποίηση τῆς νουβέλλας τοῦ Τζὸν Χέρσεϊ «Α Bell for Ardano» ἀπ' τὸν Πὸλ Ὄσμπορν ποὺ παίζεται σὲ μιὰ φασιστικὴ πόλη τῆς Ἰταλίας.

Πρωτοπορειακὸ Θέατρο Ἀμερικῆς.

Ἀνάμεσα στοὺς νέους Ἀμεριακανοὺς θεατρικοὺς συγγραφεῖς ξεχωρίστὴ ὁλότελα θέση ἔχουν πάρει οἱ πρωτοπόροι συγγραφεῖς ὅπως ὁ Κλίφφορντ Ὄντετς (ποὺ οἱ Ἑνωμένα Καλλιτέχνες μᾶς πρωτογνώρισαν μὲ τὸ ἔργο του «Νὰ θάψουμε τοὺς νεκροὺς») μὲ τὰ ἔργα:

«Περμένοντας τὸν Λέφτυ», «Ζω πνῶ καὶ τραγουιδῶ» καὶ ὁ «Χαμένος παράδεισος».

Ὁ Γουίλλιαμ Σαρογιάν μὲ τὸ ἔργο «Ὁ χρόνος τῆς ζωῆς σας».

ὁ Γουίλλιαμ Τενεσσὲ μὲ τὸ «Γυάλινο Θηριοτροφεῖο».

ὁ Θόρντον Γοιάλντερ, μὲ τὴ «Μικρὴ πόλη μας» καὶ τὸ «Δέρμα τῶν δοντιῶν μας».

ὁ Ἔλμορ Ράϊς καὶ ὁ Ρόμπερντ Σέργουντ κτλ.

Β) ΤΟ ΡΟΥΣΣΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ

Τὸν τελευταῖον καιρὸ τὰ θέατρα τῆς Μόσχας παρουσίασαν πολλὰ νέα ἔργα.

—Τὸ θέατρο Βακχτάγκοβ (μεγάλος σκηνοθέτης ποὺ πέθανε στὰ 1932) ἀνέβασε πρωτότυπα τὸ ἔργο τῶν ἀδελφῶν Τσὸν καὶ Σπίντι «Ποιοὺς ὠφελεῖ ὁ χρόνος». Ἡ δράση ἐξελίσσεται σὴ Λεττονία στὴ διάρκεια τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ ἀγώνα κατὰ τῶν Γερμανῶν.

— Τὸ θέατρο Τὴχνης τῆς Μόσχας (ποὺ πρωτοΐδρυσε ὁ Στανισλάβσκυ) ἐίδαξε δεύτερο ἔργο τῆς Τριλογίας τοῦ Ἀλέξη Τολστόϊ, — ἀριεριομένης ὅπως εἶναι γνωστὸ στὴ ζωὴ καὶ τὴ δράση τοῦ Ἰβὰν τοῦ Τρομεροῦ —, μὲ τὸν τίτλο «Τὰ δύσκολα χρόνια».

— Γιὰ τὸ ἴδιο θέατρο ὁ γνωστὸς δραματικὸς ἠθοποιὸς Ρακμάνωφ ἔχει διασκευάσει τοὺς «Ταπεινοὺς καὶ καταφρονεμένους» τοῦ Δοστογιέφσκυ.

— Στὸν περίφημο δραματικὸ ποιητὴ Νικόλα Πογκανὶν καὶ τὸν συγγραφέα Πιὲρ Παβλένκο ἀνατέθηκε ἀπὸ τὸ θέατρο Τέχνης ἡ συγγραφὴ ἑνὸς ἔργου ἀπ' τὴ μάχη τῆς Μόσχας καὶ τοῦ Στάλινγκραντ.

— Ὁ Πογκοντὶν ἑτοιμάζει σύγχρονα ἕνα ἔργο ἀφιερωμένο στὴ ζωὴ τῶν φοιτητῶν καὶ τῆς κομμουνιστικῆς νεολαίας στὰ πρῶτα χρόνια ποὺ ἀκολούθησαν τὴν Ὀχτωβριανὴ ἐπανάσταση.

— Ὁ τιμημένος μὲ τὸ βραβεῖο Στάλιν, σκηνοθέτης Ζαβάντσκυ, θ' ἀνεβάσει στὸ «Μοσκοβίτικο Θέατρο» τὴ νέα κωμωδία τοῦ Σέρβου συγγραφέα Μπρονισλάβ Νούτιτς «Ἡ κυρία Ὑπουργοῦ» ποὺ εἶναι μιὰ σατυρικὴ εἰκόνα τῆς γραφειοκρατίας καὶ τοῦ μικροαστισμοῦ.

Γ) ΤΟ ΓΑΛΛΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ

Ὁ Ἀντρὲ Ὀμπεῦ συγγραφέας τοῦ «Παίχτη τοῦ Τριάγκολο» (βραβεῖο Ρενωντὸτ) καὶ τῶν δραματικῶν ἔργων «Μαντὼ ντὲ Νοὲ (1931) καὶ Βιὸλ ντὲ Λυκρές (1938) καὶ πού ἀπὸ τὴν ἀπελευθέρωση ἦταν γενικὸς διευθυντὴς τοῦ θεάτρου, ἀνάλαβε ἐδῶ καὶ λίγους μῆνες τὴ διεύθυνση τῆς «Γαλλικῆς κωμωδίας».

Ὁ Ὀμπεῦ τὸν περασμένο μῆνα ἀνέβασε τὸ τρίτο του ἔργο «Μαρία» ποὺ ὅπως ὁ ἴδιος δήλωσε, ἐμπνεύστηκε ἀπὸ τὴ νουβέλλα Μιστρὶλ τοῦ Φώλκνερ. Εἶναι τὸ δρᾶμα τοῦ θεατρικοῦ συγγραφέα ποὺ ἀντιμετωπίζει τὰ προβλήματα τῆς ταραγμένης καὶ μεταβατικῆς ἐποχῆς μας. Τὰ πρόσωπα τοῦ ἔργου του εἶναι ὁ συγγραφέας, ὁ σκηνοθέτης καὶ ὁ θίασος. Ἀλλὰ ὁ Ὀμπεῦ ἀρνιέται μιὰ ὁπωσδήποτε ὁμοιότητα τοῦ ἔργου του μὲ τὴν Πιραντέλλια νοοτροπία.

Τὸ μῆνα ποὺ μᾶς πέρασε οἱ πιὸ ἐνδιαφέρουσες παραστάσεις στὸ Παρίσι ἦσαν ὁ «Λορεντζότσιο» τοῦ Ἀλφρὲντ ντὲ Μυσσὲ στὸ Μοντπαρνάς, οἱ «Ἀδελφοὶ Καραμαζόφ» στὸ Ἀτελιὲ, ἡ «Μικρή μας πόλη» τοῦ Γουάϊλντερ στὸ Βιὲ - Κολομπιὲ καὶ ὁ «Βρετάννικος» στὴ Γαλλικὴ Κωμωδία.

Δ) ΤΟ ΚΛΑΣΣΙΚΟ ΔΡΑΜΑ

Ἡ σεζὼν στὸ Λονδῖνο ἀρχίνησε μὲ τὸν «Οἰδίποδα» τοῦ Σοφοκλῆ καὶ μὲ τοῦ Εὐριπίδη τὰς «Τρωάδες» ἐνῶ στὴ Νέα Ὑόρκη παιζόνταν σύγχρονα ἡ μοντέρνα ἀπόδοση τῆς Ἀντιγόνης τοῦ Γάλλου δραματικοῦ Ἀνουΐζ, γνωστὴ στὴν Ἀμεριακανικὴ ἐκ μετάφραση μὲ τὸν τίτλο «Ἀντιγόνη καὶ ὁ Τύραννος», (μὲ τὴν Κάθριν Κορνὲλλ καὶ τὸν Σ. Χάντγουάρκ στοὺς δύο ρόλους,) καθὼς καὶ ἡ μοντέρνα παράφραση τῆς Μήδειας τοῦ Ρόμπισον Ζέφφερ μὲ τὴ Γιοὺδὴθ Ἄντερσον στὸ ρόλο τῆς τραγικῆς ἡρωΐδας.

Σὲ ἀμεριακανικὰ πανεπιστήμια δόθηκαν ὁ Οἰδίπους Τύραννος καὶ ἡ Ἠλέκτρα τοῦ Σοφοκλῆ.

Τὸ μεταπολεμικὸ Γερμανικὸ θέατρο.

Ἀνάμεσα στοὺς Γερμανοὺς ἠθοποιοὺς εἶναι πολλοὶ ποὺ καταδιωχτηκαν ἀπὸ τὸ Χιτλερικὸ καθεστὼς κ' ἄλλοι πάλι ποὺ ζοῦσαν στὸ περιθώριο. Μετὰ τὴν συντριβὴ τοῦ φασισμοῦ οἱ ἀντιναζίστες ἠθοποιοὶ καὶ σκηνοθέτες ἀνάλαβαν νὰ ξαναζωντανέψουν πάνω σὲ κανούργιες βάσεις τὸ θέατρό τους. Στὸ Βερολίνο σχηματίστηκαν πολλοὶ θίασοι καὶ στὸ Ἀμβοῦργο ἐπίσης. Ἀπὸ ἀγγλικὴ πηγὴ μαθαίνουμε πὼς στὸ Ἀμβοῦργο ὁ περίφημος ἠθοποιὸς καὶ φλογερὸς ἀντιναζίστας Κούσταβ Κνοὺπ ἔχει ὀργανώσει τὸν πρῶτο θίασο μὲ τὴ συνεργασία τῆς Σαμπέλας Σμίθ. Στὴν ἴδια πόλη ὁ σκηνοθέτης Λιμπενάϊερ μὲ τὴ συνεργασία τῆς Χίλτε Κρὶλ καὶ μᾶς Ἑβραίας ἠθοποιοῦ τῆς Ἄντας Ἔρεν ἀνέβασε τὸ «Ἐπάγγελμα τῆς κυρίας Γουὶρρεν» τοῦ Σώου.

Τ. Μ.

μωὴ πὰ ὁρμᾶ νὰ γίνει καταφατικὰ μεγαλουργική.

Ὁρίζουμε τὴ ζωή μας...
Ἡ τελευταία θάλασσα θἄρθει αὔ-
(σι
καὶ θάσαι ἐσὺ μὲ τὰ μαλλιά σου
(καὶ τὰ μάτια σου
χωρὶς χρῶμα
καὶ θὰ χτυποῦν οἱ καμπάνες καὶ
(θὰ σφυρίζουν τὰ βαπόρια
κ' οἱ ἐφημερίδες θὰ γράφουν
λόγῳ τοῦ πνέοντος σφοδροτάτου
(ἀνέμου
τὸ πῦρ προσέλαβε τερατοπλάσια-
(σπάσεις...

Ὅπερ ἔδει δεῖξαι. Γιατὶ αὐτὸ ἀκριβῶς θὰ σημεῖε τελικά. Καὶ κανένας δὲν πρέπει νἄχει καμμιὰ ἀμφιβολία πὼς ἀκριβῶς αὐτὸ θὰ γίνει τελικά. Τὸ ἀγωνιῶ στὴν εἰσαισθησία του, στὴν ἐγκεφαλική του κατεργασία καὶ τὴ βέβαια προοπτική του αὐτὸ τρισυπόστατο ἐπικολυρικὸ κείμενο δίνει μιὰ λιμπτὴ μαρτυρία κι' αὐτὴ θἄναι ἡ πὸ πλατειὰ κ' ἡ καλύτερη δικαίωσή του.

ΤΑΣΟΥ ΠΑΠΠΑ: Φῶτα μέσα στὴ θύελλα. —Τοῦ Τάσου Παππᾶ τὰ μετουσιωτικὰ μέσα εἶναι ἐντελῶς διαφορετικὰ ἀπὸ κεῖνα τοῦ κ. Νίκου Καρούδη γιατὶ ἐμμένει στὰ παραδεδομένα τῆς σύνθεσης καὶ τῆς ἔκφρασης. Κι' ὡστόσο ἡ γερὴ αἴσθησή του κ' ἡ ἐπεκτατικὴ νόησή του δείχνουν πὼς οἱ αἰσθησιοφανεῖς τῆς οὐσίας θὰ μποροῦσαν νὰ πάρουν μορφὴ σοβαρώτερη κ' ἐπιβλητικώτερη ἂν ἔρρεπε πρὸς τὴν ἀνανέωση. Δὲν τὸ θέλησε ὅμως εἴτε γιατὶ δὲν τὸ θολοῦσαν οἱ ἀνανεώσεις, εἴτε γιατὶ δὲν εἶχε τὴν ἔμφυτη ἀναγκαία γι' αὐτὸ ἐπάρκεια. Πάντως ἡ συναισθηματικὴ ἀναροὴ εἶναι ὁμαλὴ καὶ διαφορῆς, ὁ σκίχος του διαυγὴς γοργὸς κι' ἀποδοτικός, ἡ λέξη ἐνσιολογικὰ σταθερὴ κ' ἡ φράση μιὰ καταδάθεση ἠχερὴ καὶ σημαντική. Μὲ τὴν αὐτοδιαφώτιση καὶ τὴν αὐστηρότερη ἐπεξεργασία τοῦ ὑλικοῦ του θὰ δεῖ λυρικώτερα τὸ ἀντικείμενο κ' ἡ ποιητική του θὰ μεστώσει καὶ θ' ἀνάνεωθεῖ στὴν κατατινὴ παραγωγή του.

ΤΙΜΟΥ ΜΩΡΑΪΤΟΥ: Ἐμβατήριο συγκεκριμένης πορείας. Εἶναι ἕνα ἰδιόσημο καὶ ἰδιόρρυθμο μοιρολόϊ γιὰ τοὺς πενῆντα μάρτυρες τῆς λευτεριᾶς, ποὺ οἱ Γερμανοὶ μὲ τοὺς ντάσους συνεργούς τοὺς σκότωσαν στὸ Μαυρολίβαρι πασμένους ὅλους ἀπὸ τὴ Λειβαδειὰ καὶ τὰ γύρω χωριά. Τοὺς ἤξερα σχεδὸν ὅλους προσωπικά. Τοὺς εἶδα πάνω στὰ πύρινα δεσμὰ τῆς σφιγμένης πάλης στὸ ἀδυσσαλὲς χαροπάλεμα τοῦ λαοῦ μὲ τὴν πρώτη Κατοχή. Ἔτσι τοὺς εἶδε κ' ὁ νέος αὐτὸς στιχουργός. Καὶ τοὺς κλαίει τώρα προσωπικὰ κι' ἀντικειμενικά. Γι' αὐτὸ τὸ αἰσθημά του εἶναι θεμιό, ἡ ὁρμὴ του πρόθυμη, ἡ σύνθεσή του ἀνάκατη. Ἀπὸ ἐλλειψη τεχνικῆς ἐμπειρίας δὲ μπόρεσε νὰ μετουσιώσει τὸν πόνο καὶ τὴ φίκη τοῦ μαρτυρίου τους. Εἶναι ἁπλῶς ἕνα δάκρυ ἐμφυχωμένο ποὺ σταλάζει στὴν ἱερὴ μνήμη ἐκείνων.

ΛΕΩΝΙΔΑΣ ΠΑΥΛΙΔΗΣ

ΤΕΧΝΗ ΚΑΙ ΚΟΜΜΑΤΑ

(Συνέχεια ἀπὸ τὴ σελίδα 145)

δυνῆς» καί, γιὰ μιὰ μιὰ μόνο στιγμή, τῆς «Καθημερινῆς».

Ἀλλὰ γεννιέται μόνο του τὸ ἐρώτημα: Ποιὰ ἔργα ὁπονοεῖ ὁ «στυλίστας» ἀρθρογράφος τῆς τελευταίας πὼς σταθήκανε «διὰ τὰ ἐθνικὰ θεμέλια δυναμῖτις ;» Μήπως τὴ «Σίβυλλα», τὸν «Καποδίστρια» τὸ «Μπλὸκ C»; Τί ἄλλαξε ἄραγε ἀπὸ τὸν καιρὸ ποὺ ἡ ἴδια ἡ ἐφημερίδα κάκιζε ἐδῶ κι' ἕνα χρόνο τὸ Ἐθνικό, γιατὶ δὲν παίζει αὐτὲς τὶς ἴδιες καὶ μερικὲς ἄλλες ἀκόμη τραγωδίες τῶν ἴδιων «δυναμιτιστῶν» ποιητῶν; Βρίσκει τάχα σήμερα πὼς ὁ Αἰσχύλος καὶ ὁ Εὐριπίδης περιοδεύοντας στὸ ἐξωτερικὸ θὰ προπαγανδίσουνε καλύτερα τὶς προοδευτικὲς ἰδέες τοῦ Λαϊκοῦ κόμματος ἀπὸ τοὺς «ἀντίθετους» συγγραφεῖς ;

Η ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΖΩΗ

ΕΛΕΥΘΕΡΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ
ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ
ΑΡΧΙΣΥΝΤΑΧΤΗΣ
ΝΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΗΣ

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ

ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ	ἐτήσια	12.000
	ἑξάμηνη	6.000
	τρίμηνη	3.000
ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ	ἐτήσια	£ 1 σελ 10 Δολ. 6.
	ἑξάμηνη	Σελ. 15 Δολ. 3

ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΑ: «ΜΠΟΥΚΕΤΟΥ»
Γερμανοῦ Παλ. Πατρῶν 5

«Ο ΧΡΙΣΤΟΣ ΣΤΗ ΡΩΜΗ»

Ὅπως μᾶς πληροφόρησε ὁ ποιητὴς κ. Ἄγγελος Σικελιανός, ἡ τραγωδία του «Ὁ Χριστὸς στὴ Ρώμη» θὰ κυκλοφορήσει σύντομα καὶ σὲ φτηνὴ λαϊκὴ ἔκδοση.

ΓΙΑ ΤΟΝ ΓΡΥΠΑΡΗ

Ἀπαντώντας μ' ἕνα μεγάλο γράμμα στὴν Φ. Χατζηδάκη—Πορφυρογένη ὁ κ. Χρ. Ρήγας ἐπμένει καὶ ὑποστηρίζει τὴν ἄποψή του μὲ πολλὰ καὶ ἰσχυρὰ ἐπιχειρήματα πὼς ὁ Γρυπάρης δὲν εἶναι ὁ μόνος παγνασσιακός.

Τὸ περιοδικό μας θεωρεῖ πιὰ πὼς ἡ συζήτηση πάνω σ' αὐτὸ τὸ θέμα τελείωσε.

ΜΙΑ ΤΙΜΗΤΙΚΗ

Τὴν Κυριακὴ 19 τοῦ Μάη, στὶς 11 π.μ. θὰ ἐπιθεῖ στὸ θέατρο «Κεντρικὸ», μουσικορφολογικὴ γιορτὴ γιὰ τὰ εἰκοσιπέντε χρόνια τῆς ποιητικῆς ἐργασίας τοῦ Ν. Χάγερ-Μπουγίδη. Θὰ μιλήσουν οἱ: Φῶτος Γιοφύλλης, Νῶας Πατᾶς καὶ Γ. Σταμπολῆς. Στὴν ἐχτέλεση τοῦ προγράμματος θὰ πάρουν μέρος οἱ: Αἰμ. Βεάκης, Τζ. Καρούσος, Ἀντ. Γιανίδης, Ἄγγ. Γρμάνης, Φ. Θεολίχης, Μ. Λυγίζος κ' ἡ Μιράντα Μυρᾶτ.

«ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΛΑΟΥ»

Ὁ καθηγητὴς τοῦ Γαλλικοῦ Ἰνστιτούτου Ρ. Μιλλιέ, ποὺ βρίσκεται τώρα στὴ Γαλλία, καταφόρησε ἕνα βιβλίο μὲ τὸν παραπάνω τίτλο, ἀφιερωμένο στὴν ἀντίσταση τοῦ λαοῦ μας κ' ἰδιαίτερα τῆς διανόησης τοῦ τόπου μας.

Ὁ Ρὸζὲ Μιλλιέ, ὁ θερμὸς κι' ἀκούραστος φίλος τοῦ ἔθνους μας, μὲ τὸ βιβλίο του αὐτό, ποὺ δυγῆκε ἀπὸ τὶς ἐκδόσεις «Μπεφρονιὰ», προσφέρει μιὰ νέα σημαντικὴ ὑπηρεσία, καθὼς βοηθᾶ τὸ γαλλικὸ κοινὸ νὰ νοιώσει τ' ἀληθινὸ πνεῦμα τοῦ λαοῦ μας.

«Ο ΑΡΧΟΝΤΑΣ»

Ὁ ἐκδοτικὸς οἶκος «Οἱ Φίλοι τοῦ Βιβλίου», κυκλοφόρησε μὲ τὸν παραπάνω τίτλο σὲ κομψὸ τόμο συλλογὴ διηγημάτων τοῦ θεατρικοῦ συγγραφέα καὶ πεζογράφου Νίκου Καπηφόρη.

Ὁ Νῶας Καπηφόρης βρίσκεται, ἀπὸ ἀρκετὸ τώρα καιρό, βαρειὰ ἄρρωστος στὸ νοσοκομεῖο «Εὐαγγελισμός». Τὸ περιοδικό μας εὐχεται στὸν διαλεχτὸ συγγραφέα, γρήγορη ἀνάρρωση.

ΤΑ «ΓΡΑΜΜΑΤΑ»

Ἐπιτυχαφόρησε τὸ διπλὸ 3—4ο (μηνῶν Μαρτίου — Ἀπριλίου) τεύχος τοῦ λογοτεχνικοῦ περιοδικοῦ «Γράμματα», ἀπὸ τ' ἄρθρα καὶ διαλεχτὰ περιεχόμενα τοῦ ὁποίου ἀναφέρουμε: Ποιήματα τῶν: Ρ. Γκάλμερ, Ρ. Καρθαίου, Κλ. Στ. Μιμίκου, Λ. Πατρικίου, Λ. Παυλίδη, Κ. Στεργιόπουλου. Διηγήματα τῶν: Δ. Βουτυρᾶ, Π. Κλωνάρη, Π. Φλώρου. Μελέτες τῶν: Ἀδ. Παπαδήμα, Γ. Πράτσικα, Γ. Σταυρόπουλου. Τὴ συνέχεια τῆς κριτικῆς μονογραφίας τοῦ Ι. Μ. Παναγιωτόπουλου γιὰ τὸ ποιητικὸ ἔργο τοῦ Κ. Καρυωτάκη. Τὴν ἀνέκδοτη διαθήκη τοῦ Διονύσιου Σολωμοῦ, ποὺ τὴν ἀνακοινώνει κατὰ πρῶτα τόρα καὶ τὴ σχολιάζει ὁ Α. Πολίτης. Κριτικὲς τῶν: Δ. Παυλίδη καὶ Δ. Λοκάτου (γιὰ τὰ νέα βιβλία), Εἰρ. Καλκάνη (γιὰ τὰ θεατρικὰ ἔργα). Γλωσσολογικὸ ἄρθρο τοῦ Κ. Καρθαίου. Χρονογράφημα τοῦ Ι. Μ. Παναγιωτόπουλου. Σχόλια, χρονικὰ τῆς πνευματικῆς μας κίνησης, βιβλιογραφικὸ δελτίο κ.ἄ.

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

Νάσου Χρηστίδη: «Ταινιούσκα», μυθιστόρημα, ἔκδοση Μ. Σωλιδέρου, σελ. 232, Ἀθήνα 1946.

Φώτη Κεμεριώτη: «Ἠλέκτρα», σελ. 29, ἀφήγημα, Ἀθήνα 1946.

Ἀλκαίου Βυζαντινοῦ: «Γιὰ δυὸ ματάκια γαλανά», μυθιστόρημα, σελ. 41, Ἀθήνα 1946.

Χρ. Γανιάρη: «Εὐφημία», ποιήματα, Ἀθήνα 1946.

Φρίξου Β. Θεοφανίδη: «Ἀνάπηροι — Οἱ πρωτοπόροι τῆς λεφεγρᾶς», ἔκδοση «Φωνῆς Ἀναπήρων», σελ. 67, Ἀθήνα 1946.

Κώστα Προυσῆ: «Αἰσθητικὴ κοϊλλέργεια» δοκίμιο. Ἔκδοση Λευκωσία — Κύπρου 1945. Σελ. 16.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

Α. Σακελλῆ, Λ. Καράμπελα, Τ. Μολώτ, Π. Τσουκαλᾶ, Κ.Γ.Μ., Λ. Θαλασσινό, Χ. Μινθιώτη: Τὸ περιοδικό μας πῆρε τὰ γράμματά σας καὶ σᾶς εὐχαριστεῖ πολύ. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν εἶναι κρατικὰ παρὰ ἐπανεκτικὰ ἡ Διευθ. Ἐπιτροπὴ ἀποφάσισε νὰ μὴ δημοσιευθοῦν.

Τ. Δεμοδόν: Σᾶς εὐχαριστοῦμε γιὰ τὴν κριτική σας. Ὅσο γιὰ τὴ μελέτη σας δὲν μποροῦμε νὰ σᾶς ποῦμε τίποτα ἔτσι. Στεῖλτε μας ἕνα ἀντίγραφο γιὰ ν' ἀποφασίσουμε.

Π. Σφυρίδου, Σκύρο: Ἡ συνδρομή σας τέλειωσε στὶς 15—5. Περμένουμε τὴν ἀνανέωσή της.

Σπ. Σκουρτιάν: Ἡ διική σας τέλειωσε στὶς 30—4.

Ν. Ἀλευρᾶ, Σκλῆθρο: Ἐπίσης στὶς 15—5.

Τ. Ζορμπᾶ, Νεμέα: Ἐπίσης.

Δ. Παϊζηνη, Ἰθάκη: Ἐπίσης. Στὸ μεταξὺ σᾶς στείλαμε φύλλα.

Κ. Καμαριανόν. Μᾶς συγχωρεῖτε γιὰ τὴν ἀνομολία. Τὰ καθιστερούμενα ταχυδρομήθηκαν (40, 41, 42).

Δ. Πόποταν: Λάβαμε τὸ ἔμβασμα τῶν 10.000. Σᾶς στεῖλαμε τὰ φύλλα.

Π. Δ. Ἀναγνωστόπουλον: 503. Στὸ διήγημά σας, ποὺ εἶναι διήγημα ἀτμοσφαίρας, ἐνῶ ἀνατύσσετε τὸ θέμα σας καὶ μὲ ἐνδιαφέρον καὶ μὲ καλὸ γράψιμο, ἀναπάντεχα φτάνετε στὸ τέλος χωρὶς νὰ δοθεῖ κομμὰ λύση. Κι' ἂν αὐτὸ γίνεται ἀσφαλῶς σὲ μιὰ παρέα παιδιῶν ποὺ πάσχουν ἀπὸ ἀνία, δὲν εἶναι γεγονὸς τέτοιο, στὴν τέχνη τοῦλάχιστον, ποὺ νὰ μπορεῖ νὰ στοθεῖ αὐθύπαχτο καὶ χωρὶς ν' ἀφίνει μιὰν αἴσθηση κενοῦ.

Καίτη Σταυρούδη: 504. Τὸ ἔργο σας μένει ἕνα ἁπλὸ χρονικὸ γραμμένο μὲ ἀρκετὴν ἀφέλεια. Σᾶς λείπει ἡ τεχνικὴ τοῦ γραψίματος καὶ γιὰ παρόδειγμα σᾶς φέρνουμε πὼς στὸ ἕνα τρίτο του ἀσχολεῖται μὲ τὴν περιγραφὴ κομμένων κεφαλιῶν, χεριῶν κλπ. Αὐτὸ ὅμως δὲ δημιουργεῖ ἀτμοσφαῖρα παρὰ ἀντίθετα καὶ κουράζει καὶ σπάει τὴν ἑνότητα.

Ε. Ι. Χαραλαμπίθη: 505. Τὴν τέχνη σας στὸ γράψιμο τὴν ἔχουμε θαυμάσει κι' ἄλλοτε ἔστω κι' ἀποστασιατικὰ ἀπὸ τὶς ἐφημερίδες μας. Καὶ τὸ σημερινό σας κομμάτι εἶναι τὸ ἴδιο καλογραμμένο. Ἀυστυκῶς ὅμως δὲ μποροῦμε νὰ τὸ δημοσιεύσουμε γιατὶ πάρ' ὅλο ποὺ ὑπηρετοῦμε κι' ἐμεῖς στὸν ἴδιον καλὸν καὶ τίμιον ἀγῶνα, εἴμαστε ἀναγκασμένοι νὰ μεταχειριζόμαστε δι σφορετικὰ μέσα.

ΤΟ ΓΑΛΛΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ
ΜΙΑ ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ

Τὸ Γαλλικὸ Ἰνστιτοῦτο τῆς Ἀθήνας μᾶς παρακάλεσε νὰ δημοσιεύσουμε τὴν παρακάτω ἀνακοίνωση. Καθὼς θὰ δοῦν οἱ ἀναγνώστες μας, πρόκειται γιὰ μιὰ ἐξωραϊστικὴ σημασία πρωτοβουλία ποὺ παίρνει τὸ Γαλλικὸ Ἰνστιτοῦτο τῆς Ἀθήνας συμπεριλάβαε στὸ ἐκδοτικό του πρόγραμμα τὴν ἔκδοση ἑνὸς βιβλιογραφικοῦ δελτίου στὰ γαλλικά, ποὺ θὰ εἶναι ἀποκλειστικὰ ἀφιερωμένο σὲ ἄρθρα, μελέτες καὶ βιβλία ποὺ δημοσιεύονται στὴν Ἑλλάδα.

Τὸ βιβλίο αὐτὸ ἔχει γιὰ σκοπὸ νὰ γνωρίσει στὴ Γαλλία καὶ, πιὸ γενικά, σ' ἕνα διεθνὲς κοινό, τὴν πνευματικὴ παραγωγὴ τῆς Ἑλλάδας.

Γιὰ τὴν πραγματοποίηση τοῦ σκοποῦ αὐτοῦ, τὸ Γαλλικὸ Ἰνστιτοῦτο, καλεῖ σὲ συνεργασία τὰ περιοδικά, τοὺς ἐκδοτικοὺς οἴκους, τοὺς συγγραφεῖς καὶ τοὺς Ἕλληνες ἐπιστήμονες.

Γυρεύει ἀπ' αὐτοὺς νὰ τοῦ στείλουν γιὰ κάθε ἄρθρο ποὺ δημοσιεύσαν σὲ περιοδικὸ μιὰ περίληψη ἀπὸ πέντε ὡς δέκα γραμμὲς δακτυλογραφημένες. Γιὰ τὰ βιβλία οἱ περιλήψεις αὐτὲς μπορεῖ νὰ εἶναι εἴκοσι ὡς εἰκοσιπέντε δακτυλογραφημένες γραμμές. Οἱ περιλήψεις αὐτὲς θὰ γίνονται ἀπὸ τοὺς ἴδιους τοὺς συγγραφεῖς τῶν ἄρθρων ἢ τῶν βιβλίων. Σ' αὐτὲς νὰ ἐκθέτουν μὲ συντομία τὸ περιεχόμενο ἢ τὴν ὑπόθεση.

Τὰ κείμενα μποροῦν νὰ ἔχουν συνταχθεῖ στὰ ἑλληνικὰ ἢ στὰ γαλλικά. Κατ' ἀρχή, τὸ ἑλληνικὸ κείμενο πρέπει νὰ συνοδεύεται ἀπὸ γαλλικὴ μετάφραση.

Τὸ Γαλλικὸ Ἰνστιτοῦτο, θέλοντας νὰ γνωρίσει τὴν πνευματικὴ ζωὴ τῆς Ἑλλάδας, μὲ τὸ βιβλιογραφικὸ δελτίο, ποὺ πρόκειται νὰ ἐκδώσει, ἀπευθύνεται ἰδιαίτερα στοὺς συγγραφεῖς λογοτεχνικῶν, φιλολογικῶν, θρησκευτικῶν, ἱστορικῶν, νομικῶν, καλλιτεχνικῶν καὶ γενικὰ ἐπιστημονικῶν ἔργων.

Γίνονται ἐπίσης δεκτὲς περιλήψεις γιὰ πολιτικὰ ἄρθρα, ἀρκεῖ αὐτὰ νὰ μὴν ἔχουν δημοσιευτεῖ σὲ καθημερινὲς ἢ ἑβδομαδιαῖες ἐφημερίδες.

Τὸ Ἰνστιτοῦτο δὲν παίρνει καμμιὰ εὐθύνη γιὰ τὸ περιεχόμενο τῶν περιλήψεων. Θὰ εὐθύνεται μονάχα γιὰ τὶς κριτικές, ποὺ πιθανὸν νὰ δημοσιέψει.

Παρακαλεῖ λοιπὸν τοὺς συγγραφεῖς καὶ τοὺς ἐκδότες νὰ εἴχαν τὴν καλωσύνη νὰ τοῦ στείλουν ὅλες τὶς ἐκδόσεις τους σὲ δυὸ ἀντίτυπα. Τὸ ἕνα προορίζεται γιὰ τὸν συντάχτη τῆς κριτικῆς γιὰ τὸ βιβλιογραφικὸ δελτίο καὶ τὸ ἄλλο γιὰ τὴ νεοελληνικὴ βιβλιοθήκη, ποὺ καταρτίζει τὸ Ἰνστιτοῦτο.

Τ

Ἐλεύθερα Γράμματα

ΜΙΑ ΕΠΙΣΚΕΨΗ ΣΤΟΝ Δ. ΣΟΣΤΑΚΟΒΙΤΣ

Τοῦ Ρ. ΛΕΒΙΤΑΝ

Δυὸ πρωταγωνιστὲς μέσα στὴ μεγάλη αἴθουσα: δυὸ μεγάλα πιά νὰ μὲ οὐρὰ τὸ ἕνα δίπλα στ' ἄλλο, καὶ πάνω στὸ ἕνα, μουσικὰ τετράδια. Πλησιάζω: εἶναι ἡ 5η Συμφωνία τοῦ Σοστακόβιτς καὶ τὸ χειρόγραφο ἑνὸς τρίο ποὺ μόλις τέλειωσε. Κρυστάλλινες φωνὲς παιδιῶν ἀκούγονται ποὺ μοιάζουν μὲ κελάηδημα πουλιῶν καὶ μοῦρχεται στὸ νοῦ ἡ θύμηση μιᾶς μακρυνῆς μέρας βαθειὰ χαραγμένη στὴν μνήμη μου. Νοβοροσίσκ. Καλοκαῖρι τοῦ 1942. Ὁ Δημήτρης Σοστακόβιτς μόλις ἔφτασε σ' αὐτὴ τὴν πόλη. Ἡ ὀρχήστρα τῆς φιλαρμονικῆς τοῦ Λένινγκραντ μὲ διευθυντὴ τὸν Μραβίνσκυ θὰ ἐκτελέσει τὴν 7η Συμφωνία του. Ἀντρίκια καὶ τραγικὴ εἶναι ἡ μουσικὴ τῆς Συμφωνίας του, ἀλλὰ αὐτὴ ἡ τραγωδία δὲ βρίσκεται στὴν αἰώνια ἀντινομία τοῦ καλλιτέχνη καὶ τοῦ κόσμου, στὴν ἀντίθεση ἀνάμεσα «στὸ πνεῦμα καὶ τὸ περιβάλλον». Τὴν τραγωδία αὐτὴ τὴ ζεῖ ὁλόκληρη ἡ χώρα μαζὶ μὲ τὸν καλλιτέχνη.

Τὸ νῆμα τῶν ἀναμνήσεων κόβεται.

Ὁ Δημήτρης Σοστακόβιτς μπῆκε στὴν αἴθουσα μὲ γρήγορο βῆμα. Ἀνάβει ἕνα τσιγάρο.

—Τὰ σχέδιά μου; Θὰ προτιμοῦσα νὰ μὴ μιλήσω γι' αὐτά. Μοῦ συμβαίνει τόσο συχνὰ νὰ μὴ τὰ ἐκτελῶ...

—Ἂς μὴ μιλήσουμε γιὰ τὰ σχέδιά σας. Ἀλλ' ἂν μιλούσαμε γιὰ τὶς προθέσεις σας; Τί θὰ θέλατε νὰ συνθέσετε καὶ σὲ ποιὸ εἶδος μουσικῆς;

—Θέλω νὰ γράψω πολύ, ὅλα τὰ εἴδη μουσικῆς, γιατὶ τ' ἀγαπάω ὅλα—Μιλάει γρήγορα, ἀρθρώνοντας σύντομα, καθαρὰ—. Σ' ὅλους τοὺς τομεῖς, ἐκτὸς ἴσως ἀπὸ σκηνικὴ μουσική.. Αὐτὴ τὴ στιγμὴ οὔτε ἡ ὄπερα οὔτε τὸ μπαλέττο μὲ τραβᾶνε.

—Καὶ γιατί;

— Δὲν ξέρω. Ἴσως νὰ μὴ βρῆκα θέμα, μπορεῖ καὶ γιὰ ἕναν ἄλλο λόγο. Ὁ συνθέτης μελοδραματικῆς μουσικῆς δὲν εἶναι ἀρκετὰ στενὰ δεμένος μὲ τὸ θέατρο. Ὁ σκηνοθέτης θάπρεπε νάχει μπεῖ πιὸ βαθειὰ στὰ ζητήματα τῆς δραματουργικῆς καὶ μεῖς οἱ μουσικοὶ νὰ γνωρίζουμε καλύτερα τὸ θέατρο. Ἕνας διευθυντὴς ὀρχήστρας, ἄνθρωπος τοῦ θεάτρου, ἢ ἕνας σκηνοθέτης μουσικός νὰ τί χρειάζεται στὴν ὄπερα. Ἐδῶ καὶ μερικὰ χρόνια λειτουργεῖ ἕνα τμῆμα διευθυντῶν ὀρχήστρας γιὰ ὄπερα στὸ Λένινγκραντ. Βασίζω πολλὲς ἐλπίδες μου σ' αὐτό.

Μιλᾶμε γιὰ τὰ καινούργια ἔργα τῶν σοβιετικῶν μουσικῶν. Μὲ φανερὴ ἀνακούφιση ὁ Σοστακόβιτς μιλάει ὄχι πιὰ γιὰ τὸν ἑαυτό του, ἀλλὰ γι' αὐτὸ ποὺ τοῦ ἀρέσει στοὺς ἄλλους.

—Ὁ Προκόφιεφ βρίσκεται στὴν τέλεια ἄνθιση τῶν δυνάμεών του. Παρατηρῶ σ' αὐτὸν κάτι τὸ καινούργιο: τὴν ἀληθινὴ ὡριμότητα!

—Θαυμαστὴ ἡ 5η Συμφωνία τοῦ Προκόφιεφ ἀνέκδοτη ἀκόμα. Καὶ ἡ καινούργια ὄπερά του «Πόλεμος καὶ Εἰρήνη» μοῦ ἀρέσει ἐξαιρετικά.

Ὁ Σοστακόβιτς μιλάει γιὰ τὴ 2η Συμφωνία τοῦ Μουραντέλι καὶ γιὰ τὶς συμφωνίες τοῦ Χατσατουριάν. Ὕστερα φτάνει στοὺς ἐκτελεστὲς τῶν ἔργων του, στοὺς διευθυντὲς ὀρχήστρας.

Ὁ Μραβίνσκυ! Αὐτὸ τὸ ὄνομα ὁ Σοστακόβιτς τὸ προφέρει μ' ἕναν τρόπο ποὺ δὲ χωράει ἀντίρρηση.

—Τί σᾶς ἀρέσει στὸ Μραβίνσκυ;

—Ἡ τεχνικὴ καὶ τὸ βάθος τῆς κατανόησης!

Μιλᾶμε γιὰ τὸν πλοῦτο τῆς ἐκτέλεσης αὐτοῦ τοῦ μοναδικοῦ δάσκαλου. Ὁ Σοστακόβιτς τὸν θεωρεῖ σὰν τὸν καλύτερο ἐκτελεστὴ τῶν ἔργων του. Καὶ πῶς ἑρμηνεύει Τσαϊκόφσκυ καὶ Μότσαρτ καὶ Μπετόβεν καὶ τὴ λεπτὴ μουσικὴ τῶν Γάλλων ἐμπρεσιονιστῶν.

Ὕστερ' ἀπὸ μιὰ μικρὴ πάψη ὁ Σοστακόβιτς ἐξακολουθεῖ:

—Κάνουν λάθος ὅταν λένε ὅτι ἡ μουσικὴ τοῦ Τσαϊκόφσκυ εἶναι χρωματισμένη ἀπὸ πεσιμισμό. Δὲν πρέπει νὰ μπερδεύουμε τὸν πεσιμισμὸ μὲ τὸ πραγματικὸ αἴσθημα τοῦ τραγικοῦ. Ὁ Τσαϊκόφσκυ ἔχει τὴν αἴσθηση τοῦ τραγικοῦ, τῆς ἐξέλιξης—σύγκρουσης τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς, ἀτομικῆς καὶ κοινωνικῆς. Ἀλλὰ σὰν ἀληθινὸς στοχαστὴς καὶ καλλιτέχνης, ἀίσθανότανε τὸ δρόμο τῶν διαλεχτικῶν ἀντιφάσεων τῆς ἐξέλιξης τῆς ζωῆς, τοῦ κόσμου, τῶν πεπρωμένων τοῦ ἀνθρώπου ἀπομονωμένου καὶ τῆς ἀνθρωπότητας ὁλόκληρης.

Ἀκούω μὲ προσοχὴ τὸν Σοστακόβιτς. Καταλαβαίνω ὅτι μιλῶντας γιὰ τὸν Τσαϊκόφσκυ μιλάει γιὰ τὸν ἴδιο του τὸν ἑαυτό. Καὶ ξαναβρίσκω στὰ λόγια του τὴν ἠχὼ ἐκείνων ποὺ εἶπε μιὰ μέρα στὴν Ἕνωση τῶν Συνθετῶν: «Ἡ ἀδιαφορία εἶναι πολὺ ἐπικίνδυνη σ' ὅλους τοὺς τομεῖς; εἶναι ἐπικίνδυνη τὸ ἴδιο στὴ ζωὴ ὅπως καὶ στὴν ἐπιστήμη. Δὲν μπορεῖ οὔτε νὰ ζήσει οὔτε νὰ ἐργαστεῖ κανεὶς χωρὶς φλόγα, χωρὶς ταμπεραμέντο, χωρὶς ἀγάπη καὶ χωρὶς μῖσος».

Ὁ Σοστακόβιτς ἐξέφρασε τὴν ἴδια ἰδέα στὶς ἀναμνήσεις γιὰ τὸ φίλο του τὸν ἔξοχο μουσικολόγο Ι. Σολερτίνσκυ:

Στὴ μνήμη τοῦ Σολερτίνσκυ εἶνε ἀφιερωμένο τὸ τελευταῖο ἔργο τοῦ Σοστακόβιτς, τὸ τρίο του μὲ πιάνο, γεμᾶτο ἀπὸ ἕνα βαθὺ τραγικὸ αἴσθημα. Εἶναι ἡ πρώτη φορὰ ποὺ ὁ Σοστακόβιτς χρησιμοποίησε λαϊκὲς ἑβραϊκὲς μελωδίες. Ἕνας κριτικὸς εἶπε γιὰ τὰ τελευταῖα ἔργα τοῦ Σοστακόβιτς, τὸ τρίο καὶ τὸ κουαρτέτο του, ὅτι ἡ χρησιμοποίηση λαϊκῶν θεμάτων ἀπὸ τὸν συνθέτη σχετίζεται μὲ τὶς καινούργιες ἀντιλήψεις του σχετικὰ μὲ τὸ λαϊκὸ στοιχεῖο μέσα στὴν τέχνη. Ὅτι εἶναι περίπου τὸ καινούργιο «πιστεύω» του.

Ἔχει ἄραγε δίκηο;

—Καθόλου! Θὰ ἤτανε ἐντελῶς λάθος νὰ ἐλαττώσουμε τὴν ἔννοια τοῦ λαϊκοῦ πνεύματος, νὰ τὴν ἑρμηνεύσουμε μ' ἕναν πρωτόγονο τρόπο περιορίζοντάς την στὴ χρησιμοποίηση τῶν μουσικῶν «ἰντονασιὸν» ποὺ μπῆκαν στὴν καθημερινὴ ζωή. Τὸ λαϊκὸ πνεῦμα εἶναι ἕνας ὀργανικὸς σύνδεσμος μὲ ὁλόκληρη τὴν κλασσικὴ μουσικὴ καλλιέργεια τοῦ λαοῦ μας, συμπεριλαμβανομένων τῶν πιὸ σπουδαίων πραγματοποιήσεων τῆς ρωσικῆς μουσικῆς συμφωνικῆς καὶ μελοδραματικῆς.

Σκέφτομαι τὸ θέμα τοῦ βάλς τοῦ καινούργιου κουαρτέτου του: Ἀργίζει μὲ μιὰ Sonorité grave τοῦ βιολοντσέλλου ποὺ πλανιέται μέσα στὰ σκοτάδια σὰν ψηλαφητὰ καὶ ὕστερα ἀρχίζει νὰ στροβιλίζεται. Ἀπ' αὐτὸ τὸ στροβίλισμα ξεπηδᾶει κάτι σὰν παγωμένη πνοή. Στὸ ἴδιο ἄρθρο εἶχε εἰπωθεῖ ὅτι ἡ σύνθεση αὐτοῦ τοῦ βάλς εἶχε γίνει σύμφωνα μὲ μιὰ παράδοση ποὺ κατεβαίνει ἀπὸ τὸν Γκλίνκα περνώντας ἀπὸ τὸν Τσαϊκόφσκυ.

—Δὲν ξέρω... Δὲν τὸ αἰσθάνομαι. Πραγματικὰ ὁ Τσαϊκόφσκυ μὲ ἐπηρέασε, καὶ ὁ Γκλίνκα ἐπίσης, ἀλλὰ πιὸ πολὺ ἀκόμα ὁ Μουσόρσκυ. Τὴν ἄποψή του συμμερίζομαι στὴν τέχνη. Γιὰ μένα ὁ Μουσόρσκυ εἶναι ὁ πρῶτος ἀνάμεσα στοὺς Ρώσους συνθέτες.

Δὲν ξέρω γιατὶ βλέπω ἔξαφνα μὴ σκέφτομαι ὄχι ἐκεῖνο ποὺ πλησιάζει τὸν Σοστακόβιτς στὸ Μουσόρσκυ, ἀλλὰ ἐκεῖνο ποὺ τοῦ χωρίζει: τὸ μουσικὸ δρᾶμα ποὺ τραβοῦσε τὸν Μουσόρσκυ καὶ ὁ τομέας τῆς συμφωνικῆς μουσικῆς καὶ τῶν φιλοσοφικῶν συνθέσεων ποὺ τραβᾶει τὸν Σοστακόβιτς.

—Ναί — συνεχίζει — καταφέρνω νὰ ἐκφράζομαι μὲ τὸν πιὸ τέλειο τρόπο στὴ μουσικὴ δωματίου (ἀλλὰ ὄχι γιὰ ὄργανα σόλο) καὶ ἰδίως στὴ συμφωνικὴ μουσική. Μέσα στὸ 1945 ἔχω σκοπὸ νὰ συνθέσω τὴν 9η Συμφωνία μου.

—Θὰ εἶναι συνέχεια τῶν ἰδεῶν ποὺ ἐκθέσατε στὴν 7η καὶ 8η Συμφωνία;

—Ναί, θὰ ὑπάρχει ἕνας δεσμὸς — ἡ ἕβδομη, ἡ ὄγδοη, ἡ ἔννατη...

Ἀποχαιρετῶ τὸ συνθέτη.

Ἀκολουθῶ τὸν σκοτεινὸ δρόμο καὶ οἱ λέξεις αὐτὲς μοῦ ἔρχονται στὸ μυαλό.

Δὲν ξέρω γιατὶ βλέπω ἔξαφνα μπροστά μου τὸν παγκόσμιο κάρτη ποὺ εἶδα κρεμασμένο στὸ σπίτι τοῦ Σοστακόβιτς, τὸ χάρτη μὲ τὶς ἀπέραντες ἠπείρους καὶ ὠκεανούς.

Μὲ κάνει νὰ θυμηθῶ τοὺς ἀτρόμητους ἐξερευνητὲς ποὺ ἀνακαλύπτουν καινούργιες χῶρες.

Εἶναι τὸ ἴδιο «ταξίδι στὸ ἄγνωστο». Εἶναι τοῦ Μαγιακόφσκυ, ἀλλὰ αὐτὸ εἰπώθηκε κι' ἀπὸ ἕναν ἄλλο νεωτεριστὴ καλλιτέχνη τὸν Μουσόρσκυ: «Ἡ κατάχτηση χωρῶν ἐλάχιστα γνωστῶν, νὰ ὁ ἀληθινὸς προορισμὸς τοῦ καλλιτέχνη. Ἔμπρὸς γιὰ καινούργιους ὁρίζοντες.

ΕΛ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΟΥ: Τὸ σκάκι